PAY INSTITUTE
For Education & Development

NED
National Endowment for Democracy

لە پێناو پەرلەمانێکی بەهێز، لە پێناو دووبارە نەبوونەوەی هەڵەکان

هەڵسەنگاندنێك بۆ کارەکانی خولی چوارەمی پەرلەمانی کوردستان

(٦/ ١١/ ٢٠١٣ - ٦/ ١١/ ٢٠١٨)

ڕاپۆرتی سیانزەهەم

ئابی ٢٠١٩

لە پێناو پەرلەمانێکی بەهێز، لە پێناو دووبارە نەبوونەوەی هەڵەکان

هەڵسەنگاندنێك بۆ کارەکانی خولی چوارەمی پـــەرلەمانــی کـــوردستان

(٦ ی تشرینی دووەمی ٢٠١٣ تا ٦ ی تشرینی دووەمی ٢٠١٨)

راپۆرتی سیانزەهەم

ستافی کار

سەرپەرشتیاری پرۆژە:

د. سەروەر عەبدولڕەحمان عومەر

بەڕێوەبەری پرۆژە:

بابان جەعفەر حەمە

ڕێکخەری پرۆژە:

ئارام سەردار عومەر

بەڕێوەبەری ماڵپەڕی ڕوانگەی پەی:

ئاریز دارا حەفید

بەشی عەرەبی ڕوانگەی پەی:

میران حسین حسن

ژمێریاری پرۆژە:

ڕوانگە فایەق

بەشدار لە نوسینەوەی راپۆرت:

د.ساکار عەزیز رەشید

*- ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشەپێدان (PAY) ڕێکخراوێکی ناحکومیی کوردستانییەو لە (٢٠١٣/١١/٢٦) بەفەرمی لە فەرمانگەی ڕێکخراوە ناحکومیەکان تۆمار کراوە و لە کانونی یەکەمی ساڵی ٢٠١٣وە دەستی بە چالاکیەکانی کردووە.

*- پرۆژەی چاودێریی پەرلەمانی کوردستان: پرۆژەیەکە لە سەرەتای خولی چوارەمی پەرلەمانی کوردستانەوە دەستی پێ کردووە. ئێستاش بە هاوکاری سندوقی نیشتمانی بۆ پاڵپشتی دیموکراسی (NED) ئەم پرۆژەیە جێبەجێ دەکات.

ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردە و گەشەپێدان

ناونیشان: سلێمانی – کوردستان مۆڵ –شەقامی سالم

تەلەفۆن: 07701564576 - 07701465733 - 0096453320502

ئیمەیڵ: payinstitute@gmail.com / sarwary74@yahoo.com

فەیسبوک: facebook.com/pay-institute

پێگەی ئەلکترۆنی: www.payied.org

مافی بڵاوکردنەوەی ئەم ڕاپۆرتە پارێزراوە بۆ ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردە و گەشەپێدان - ٢٠١٩

ناوەرۆك

پێشەکی ٥
ئە نجامدانی هەڵبژاردنی خولی چوارەمی پەرلەمانی کوردستان ٧
خشتەی ژمارە (١): لیست و قەوارە سیاسیەکان و کۆی دەنگەکانیان هەڵبژاردنی خولی چوارەم ٢٠١٣ .... ٧
خشتەی ژمارە (٢) : پێکهاتەی پەرلەمانی کوردستان لە رووی تێکرِای تەمەنی ئەندامانەوە ٨
خشتەی ژمارە (٣) : پێکهاتەی پەرلەمانی کوردستان لە رووی رەگەزی ژن و پیاوەوە ٨
خشتەی ژمارە (٤): پێکهاتەی پەرلەمانی کوردستان لە رووی نەتەوایەتیەوە ٨
خشتەی ژمارە (٥): پێکهاتەی پەرلەمانی کوردستان لە لایەنی ئاستی خوێندن و برِوانامەوە ٩
خشتەی ژمارە (٦) : پێکهاتەی پەرلەمانی کوردستان لە رووی ئایینیەوە ٩
خشتەی ژمارە (٧) : دابەشبوونی ژمارەی ئەندامانی پەرلەمان بە پێی پارێزگاکان ٩
خشتەی ژمارە (٨) : دابەشبوونی ژمارەی ئەندامانی پەرلەمان بەسەر پارێزگاکان بە پێی فراکسیۆنەکان ١٠
یەکەم کۆبوونەوەی خولی چوارەمی پەرلەمان و هەڵبژاردنی دەستەی سەرۆکایەتی. ١١
هەلبژاردنی دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان ١٢
لیژنە کانی پەرلەمان ١٣
یەکەم: لیژنە هەمیشەییەکان: ١٣
دووەم: لیژنە کاتییەکان: ١٥
ئەو پرۆژە یاساو برِیارانەی لە خولی چوارەمدا پێشکەشکران خوێندنەوەیان بۆ کرا، خشتەی ژمارە (٩) ١٦
ئەو یاسایانەی لە خولی چوارەمی پەرلەماندا پەسەندکران ٢٣
ئەو برِیارانەی لە خولی چوارەمدا پەسەندکران ٢٨
راسپاردە: ٢٦
پەیرەوی نوێی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ٢٩
خشتەی ژمارە (١٠): ئاستی جێبەجێکردنی یاساو برِیارەکانی خولی چوارەمی پەرلەمانی کوردستان ٣٠
خشتەی ژمارە (١١): جۆری ئەو یاسایانەی لە خولی چوارەمی پەرلەمانی کوردستان پەسەندکران ٣٠
خشتەی ژمارە (١٢): یاسای پەسەندکراو و رەتکراوە لە خولی چوارەمی پەرلەمانی کوردستان ٣٠
بودجە لە پەرلەماندا ٣٢
یەکەم: پرۆژە یاسای بودجە: ٣٢
دووەم: ژمێرەی کۆتایی: ٣٢
پەرلەمان و چاودێریی دەسەڵاتی جێبەجێکردن ٣٣
خشتەی ژمارە (١٣): دانیشتنەکانی پەرلەمان ٣٥
پەك کەوتنی پەرلەمان و رێگری لە سەرۆکەکەی ٣٨
یەکەم: قۆناغی بەر لە رێگری لە سەرۆکی پەرلەمان ٣٨
دووەم: قۆناغی کاراکردنەوەی پەرلەمان: ٤٠
پەرلەمان و ئامادەکردنی پرِۆژەی دەستوور ٤٢
ئەو پەرلەمانتارانەی خولی چوارەمیان تەواو نەکرد و هۆکارەکانیان، خشتەی ژمارە (١٢) ٤٣
ئەو پێشێلکاریانەی دەرهەق بە پەرلەمان کران ٤٤
ئەو پێشێلکاری و هەڵانەی پەرلەمان کردی ٤٦
ئە نجام ٥١
خشتەی ژمارە (١٤): پوختەی کاری پەرلەمان لەماوەی پێنج ساڵی خولی چوارەمیدا ٥٧
بلاوکراوەکانی ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشە پێدان ٥٨

روانگەی پەی بۆ چاودێری پەرلەمانی کوردستان

www.payied.org

(روانگەی پەی) ماڵپەڕی ئەلیکترۆنیی (**ئینستیتۆتی پەی**)ە و تایبەتە بە چاودێریی پەرلەمانی کوردستان، ماوەی (٤) ساڵە کار دەکات، بەشێکە لە پرۆژەی چاودێری و هەڵسەنگاندنی کارەکانی پەرلەمانی کوردستان، ئەم ماڵپەڕە، بە هەردوو زمانی کوردی و عەرەبی زانیاری لەسەر سێ خولی پێشووی پەرلەمان بڵاوکردۆتەوە، هەر لە سەرجەم (سیڤی ئەندامان و دەستەی سەرۆکایەتی، یاساکان، بڕیارەکان، لیژنە کاتی و هەمیشەییەکان و هتد) .

لەسەر ئاستی خولی چوارەمیش (٢٠١٣– ٢٠١٨) (سیڤی ئەندامان و سەرۆکایەتی پەرلەمان، فراکسیۆنەکان، لیژنە هەمیشەییەکان، لیژنە کاتییەکان، یاساو بڕیارەکان، بەرنامەی کار، پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، ڤیدیۆی سەرجەم دانیشتنەکان، هەواڵی پەیوەست بە پەرلەمان، ئامادەنەبوونی ئەندامان لە دانیشتنەکان، لیستێکی پەیوەندی بە ئەندامانی پەرلەمانەوە)، جگە لە چەند بەشێکی تری وەك: (پەرلەمانی کوردستان لە میدیاکاندا، پەرلەمان بە ئینفۆگرافیك، بڵاوکراوە دەربارەی کاری پەرلەمان، بڵاوکراوەکانی پەرلەمان، بیروڕا لەسەر پەرلەمان، لەهەمان کاتدا گرنگی بەهەواڵی لیژنەکان و فراکسیۆنەکانیش دەدرێت بە مەرجێك هەواڵەکە پەیوەندیدار بێت بەکاری دانانی یاسا و چاودێری دامەزراوە گشتییەکانەوە.

هەر لە **(روانگەی پەی)** سەرجەم راپۆرتەکانی پرۆژەی چاودێری پەرلەمان و سەرجەم ئەو پرۆژانەی تر بڵاوکراونەتەوە کە ئینستتیوتی پەی کاری لەسەر کردوون، پاش تەواو کردنی تەواوی بەشی عەرەبی ماڵپەڕەکە لە داهاتوودا کار بۆ زیادکردنی زمانی ئینگلیزیش دەکرێت.

ئێستاش لەگەڵ دەستپێکردنی خولی پێنجەمدا پرۆژەی چاودێری پەرلەمان بەردەوامەو چەندین گۆڕانکاری لە پرۆژەکەدا کراوە .

پێشەکی

ئەنستیتوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشەپێدان PAY ڕێکخراوێکی ناحکومیی کوردستانییەو لە (٢٠١٣/١١/٢٦) بەفەرمی لە فەرمانگەی ڕێکخراوە ناحکومیەکان تۆمار کراوە و لە کانونی یەکەمی هەمان ساڵەوە دەستی بە چالاکییەکانی کردووە، یەکێ لە کارەکانی چاودێری کردنی ئەدای کاری دام و دەزگا گشتییەکان بووە، لە چوارچێوەی ئەم کارەیدا یەکێ لەو دەزگایانەی لە پێنج ساڵی رابردوودا چاودێری کردووە پەرلەمانی کوردستان بووە، کە بە هاوبەشی لەگەڵ ڕێکخراوی سندوقی نیشتمانی بۆ پاڵپشتی دیموکراسی (NED) ی ئەمەریکی ئەنجامی داوە.

لە ماوەی ئەو پێنج ساڵەدا توانیومانە (١٢) ڕاپۆرت سەبارەت بە پەرلەمان بڵاو بکەینەوە، مەبەستی ئێمە لەم کارەدا ئەوە بووە ئەم دەزگا نیشتمانییە بە ئەرك و کاری خۆی هەڵسێت و لەئاست متمانەی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستاندا بێت و رۆڵی سەرەکی و کارا ببینێت لە چارەسەرکردنی گرفت و قەیرانەکاندا، ڕێگە لە پێشێلکارییەکانی بگیرێت و ڕێگەش نەدرێت هیچی تر لەلایەن پارتە سیاسییەکانەوە ڕێگریی لێبکرێت و پەکی بخرێت، چونکە بوونی پەرلەمانێکی بەهێز، کە یاسای گونجاو دەربکات و چاودێرێکی وردی دەسەڵاتی جێبەجێکردن بێت، هۆکاری سەرەکی بەرەو پێشەوە چوونی کۆمەڵگەو بەدامەزراوەیی کردنی دەبێت. پێمانوایە چاودێری کردنی ئێمەو ڕێکخراوەکانی تری کۆمەڵی مەدەنی، پاڵپشتێکی بەهێزی سەرکەوتنی پەرلەمان دەبێت.

لەهەموو ڕاپۆرتەکاندا زانیاری و داتای پێویست کۆکراوەتەوە، بەشێوەیەکی ڕێکوپێك چاودێری دانیشتن و پرۆتۆکۆل و سایتی فەرمیی پەرلەمان کراوەو بۆ هەمان مەبەست سەردانی سەرۆکایەتی و لیژنەکانی پەرلەمان و فراکسیۆنەکانیشمان کردووە. ڕاپۆرتی یەکەم لە ٢٠١٤/١١/٦ بڵاوکرایەوە و ئەوەی بەردەستیشتان سیانزەهەمین ڕاپۆرتە سەبارەت بە کارەکانی پەرلەمان، کە هەڵسەنگاندنێکی گشتییە بۆ پێنج ساڵی تەمەنی خولی چوارەمی پەرلەمان و خستنەڕووی هەڵەو کەموکوڕی و گرفت و ئاستەنگەکانی خولی رابردووە بەو مەبەستەی خولی پێنجەمی پەرلەمان سودی لێ ببینێت، خاڵە باشەکانی پەرەیان پێ بدرێت و پێشێلکاریەکانیش بوەستێنرێن و دووبارە نەکرێنەوە.

ئەم پرۆژەیە لەماوەی کارکردنی رابردوویدا بەچەند قۆناغێکی هەڵچون و داچووندا ڕۆیشتووە، سەرەتا زۆر لە لایەنەکان و فراکسیۆنەکان و سەرۆکایەتی پەرلەمان، تەنانەت ژمارەیەکی زۆر لە ئەندامانیش هاوڕامان نەبوون و دیدیان بەرامبەر پرۆژەکە باش نەبوو، دواتر کە بۆیان دەرکەوت مەبەستی پرۆژەکە تەنها کارێکی مەدەنییە لە خزمەت بەرەوپێشەوەچوونی کاری پەرلەمانی و پرەنسیپەکانی دیموکراسیدا و (**ئینستیوتی پەی**) بێلایەنانە ڕاپۆرتەکانی دەنوسێت، زۆرینەی ئەندامانی پەرلەمان و دەستەی سەرۆکایەتیش بە سنگ

فراوانیەوە پێشوازیان لە پرۆژەکە کرد. لە قۆناغەکانی تریشدا گەلێ کات لەلایەن دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمانەوە رێگری لە تیمەکانمان کراوەو زانیاریمان پێ نەدراوە، لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا پرۆژەکەمان نەوەستاند و بەردەوام بووین و راپۆرتی تازەمان بڵاوکردۆتەوە.

بە بڕوابوون بە بنەمای (چاودێری و هەڵسەنگاندن) باشترین رێگان بۆ بەهێزکردنی دامەزراوەکان، بە سوود وەرگرتن لە یاساکانی هەرێمی کوردستان کەبریتین لە (یاسای رێکخراوە ناحکومیەکان، یاسای مافی دەستکەوتنی زانیاری، پەیمانی هاوبەشی و گەشەپێدان لەنێوان دەسەڵاتە گشتیەکان و رێکخراوە ناحکومیەکان)، **ئینستتیوتی پەی** لەسەر کارەکانی بەردەوامەو لە خولی پینجەمیشدا هەمان پرۆژە بەهاوکاری پەرلەمانی کوردستان و بەهاوبەشی لەگەڵ سندوقی نیشتیمانی بۆ پاڵپشتی دیموکراسی (NED) ئەمریکی درێژە پێدەدات و هەروەك لە رابردوودا کردوومانە ئێستاش بەهەمان شێوە راپۆرتەکانمان بڵاو دەکەینەوەو لەسەر ماڵپەڕی (**روانگەی پەی**) دایدەبەزێنین و دواتریش بەمەبەستی ئاگاداربوونی رای گشتی و ناوەندە فەرمی و نافەرمییەکانی ناوەوەو دەرەوەی هەرێم، جگە لە زمانی کوردی بە زمانەکانی عەرەبی و ئینگلیزیش بڵاوی دەکەینەوە.

ئامانجەکانی پرۆژەکە بریتین لە: درووستکردنی شەفافیەت لە کاری پەرلەمانی کوردستان ، ئەم پرۆژەیە پردی گەیاندنی زانیاری و داتا بێت بە هاوڵاتیانی هەرێم، هەروەها ئەدای پەرلەمان وەك ئەوەی هەیە نیشانبدات و فشار درووستبکات بۆ ئەوەی پەرلەمانی کوردستان، رێچکەی سەرەکی خۆی بگرێت و پەیڕەو شکێنی نەکات و بەئەرکە سەرەکیەکانی خۆی هەڵبسێت.

بەکورتی مەبەستی سەرەتا و کۆتایی پرۆژەکە ئەوە بووە ئەدای نوێنەران لە پەرلەمانی کوردستان بۆ دەنگدەرانی بخاتە روو، زەمینەیەك بڕەخسێنێت کە شەفافیەت لە کار و ئەرکی پەرلەمانیدا درووست ببێت، بە رای گشتی بڵێت پایە سەرەکیەکانی کارکردن وەك (یاسا دانان، چاودێری، پەسەندکردنی بودجە) لەو دەزگا نیشتیمانیەدا چۆن بەرێوەدەچن. ئێمە لە **پەی** دەمانەوێت هاوکاری پەرلەمانتاران و سەرۆکایەتی پەرلەمان بین، ئەویش بە بڵاوکردنەوەی زانیاری روون و ورد لەسەر پەرلەمان و ئەدای ئەو دەزگایە بەدەنگدەری لایەنەکان، بۆ ئەوەی پەرلەمانتاری چالاك لە ناچالاك لەیەکتری جیا بکرێنەوە و فشاریکی مەدەنیش درووست بکەین بۆ سەر ئەو پەرلەمانتارانەی وەك پێویست بەئەرکی خۆیان هەڵناستن. بەکورتی ئەو پرۆژەیە ئامانجیەتی پەرلەمانتار و دەنگدەر پێکەوە ببەستێتەوە و پەیوەندی نێوان رای گشتی و ئەو دەزگا نیشتیمانیە بەهێز بکات. بۆ ئەوەی هەم پەرلەمانتاران بە ئەرکی خۆیان هەڵسن و هەم ئەو دەزگا گرنگەش بتوانێت ئەرکی چاودێری و یاسادانانی خۆی بەجێ بگەیەنێت.

ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشە پێدان

٢٠١٩/٨/٢٩

ئه نجامدانی هەڵبژاردنی خولی چوارەمی پەرلەمانی کوردستان

رۆژی ٢٠١٣/٩/٢١ پرۆسەی هەڵبژاردنی خولی چوارەمی پەرلەمانی کوردستان بەسیستمی نیمچەکراوە بەڕێوەچوو، تیایدا (٣١) لیست بەشداری پرۆسەکەیان کردوو سەرەنجام (١٧) لیست توانیان سەرکەوتن بەدەستبێنن. سەرباری ئەو ساختەکاریانەی لەهەڵبژاردنەکەدا کران، ئەنجامی کۆتایی هەڵبژاردنیش وەك کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکانی عیراق رایگەیاندبوو، بەم شێوەیەی خوارەوە بوو:

خشتەی ژمارە (١)

لیست و قەوارە سیاسیەکان و کۆی دەنگەکانیان

هەڵبژاردنی خولی چوارەم ٢٠١٣

ژ.لیست	ناوی قەوارەو لیستەکان	کۆی دەنگەکان	ژ.کورسی
110	لیستی پارتی دیموکراتی کوردستان	743984	38
117	لیستی گۆڕان	476736	24
102	لیستی یەکێتی نیشتمانی کوردستان	350500	18
105	لیستی یەکگرتووی ئیسلامی کوردستان	186741	10
104	لیستی کۆمەڵی ئیسلامی کوردستان	118574	6
101	لیستی بزووتنەوەی ئیسلامی	21834	1
111	لیستی حزبی سۆسیالیستی دیموکراتی کوردستان	12501	1
107	لیستی ئازادی	12392	1
115	لیستی ئاراستەی سێیەم	8681	1
126	لیستی رافیدەین	6145	2
127	لیستی گردبوونەوەی گەلی کلدانی سریانی ئاشووری	5730	2
124	لیستی پێشکەوتنی تورکمان	5259	2
121	لیستی هەولێری تورکمانی	1951	1
120	لیستی گۆڕان و نوێبوونەوەی تورکمان	1926	1
122	لیستی بەرەی تورکمانی	1753	1
125	لیستی ئە بناء ئەلنەهرەین	1093	1
131	لیستی ئەرمەن	531	1
	سەرجەم	1.956.331	111

خشتەی ژمارە (٢)

پێکهاتەی پەرلەمانی کوردستان لە رووی تێکڕای تەمەنی ئەندامانەوە

ژمارە	مێژووی لەدایکبوون	هەڵبژاردنی خولی چوارەم ساڵی ٢٠١٣	
		ژمارە	٪
١-	١٩٤٠-١٩٤٩	١	٠,٩
٢-	١٩٥٠-١٩٥٩	٨	٧,٢
٣-	١٩٦٠-١٩٦٩	٣٢	٢٨,٨
٤-	١٩٧٠-١٩٧٩	٥٦	٥٠,٥
٥-	١٩٨٠-١٩٨٦	١٤	١٢,٦
کۆی گشتی		١١١	١٠٠

خشتەی ژمارە (٣)

پێکهاتەی پەرلەمانی کوردستان لە رووی باڵانسی جێندەرەوە

ژمارە	ژمارەی ئەندامانی پیاوو ژن	ژمارەی پەرلەمانتاران	رێژەیی
١	ژمارەی ئەندامانی پیاو	٧٧	٪٦٩.٤
٢	ژمارەی ئەندامانی ژن	٣٤	٪٣٠.٦
کۆی گشتی		١١١	٪١٠٠

خشتەی ژمارە (٤)

پێکهاتەی پەرلەمانی کوردستان لە رووی نەتەوایەتیەوە

ژ	نەتەوە	ژمارە	٪
١	کورد	١٠٠	٩٠.١
٢	تورکمان	٥	٤.٥
٣	کلدانی سریانی ئاشووری	٥	٤.٥
٤	ئەرمەنی	١	٠.٩
کۆی گشتی		١١١	١٠٠

خشتەی ژمارە (٥)

پێکهاتەی پەرلەمانی کوردستان لە لایەنی ئاستی خوێندن و بڕوانامەوە

ژ	بڕوانامە	ژمارە	٪
١	دکتۆرا	١٩	١٧.١
٢	ماجستێر	١١	٩.٩
٣	بەکالۆریۆس	٥٢	٤٦.٨
٤	دبلۆمی بالا	-	-
٥	دبلۆم	١١	٩.٩
٦	ئامادەیی	١١	٩.٩
٧	ناوەندی	٧	٦.٣
	کۆی گشتی	١١١	١٠٠

خشتەی ژمارە (٦)

پێکهاتەی پەرلەمانی کوردستان لە رووی ئایینیەوە

ژ	ئایین	ژمارە	٪
١	ئیسلام	١٠٤	٩٣.٧
٢	مەسیحی	٦	٥.٤
٣	ئێزیدی	١	٠.٩
	کۆی گشتی	١١١	١٠٠

خشتەی ژمارە (٧)

دابەشبوونی ژمارەی ئەندامانی پەرلەمان بە پێی پارێزگاکان

ژ	پارێزگا	ژمارەی کورسی	رێژەی ٪
١	هەولێر	٣٠	٢٧.٠
٢	سلێمانی	٤٨	٤٤.١
٣	دهۆک	٣٣	٢٨.٨
	کۆی گشتی	١١١	١٠٠

خشتەی ژمارە (٨)

دابەشبوونی ژمارەی ئەندامانی پەرلەمان بەسەر پارێزگاکان بە پێی فراکسیۆنەکان هەڵبژاردنی خولی چوارەم ساڵی ٢٠١٣

ژ	فراکسیۆن	کۆی ژمارەی کورسی	هەولێر	٪	سلێمانی	٪	دهۆک	٪	کۆی ڕێژە
١	لیستی پارتی دیموکراتی کوردستان	٣٨	١٠	٢٦.٣	٣	٧.٩	٢٥	٦٥.٨	٪١٠٠
٢	لیستی گۆڕان	٢٤	٦	٢٥.٠	١٨	٧٥.٠	٠	٠.٠	٪١٠٠
٣	لیستی یەکێتی نیشتمانی کوردستان	١٨	٣	١٦.٧	١٥	٨٣.٣	٠	٠.٠	٪١٠٠
٤	لیستی یەکگرتووی ئیسلامی کوردستان	١٠	٢	٢٠.٠	٤	٤٠.٠	٤	٤٠.٠	٪١٠٠
٥	لیستی کۆمەڵی ئیسلامی کوردستان	٦	٢	٣٣.٣	٤	٦٦.٧	٠	٠.٠	٪١٠٠
٦	لیستی بزووتنەوەی ئیسلامی	١	٠	٠.٠	١	١٠٠.٠	٠	٠.٠	٪١٠٠
٧	لیستی حزبی سۆسیالیستی دیموکراتی کوردستان	١	٠	٠.٠	١	١٠٠.٠	٠	٠.٠	٪١٠٠
٨	لیستی ئازادی	١	٠	٠.٠	١	١٠٠.٠	٠	٠.٠	٪١٠٠
٩	لیستی ئاراستەی سێیەم	١	٠	٠.٠	١	١٠٠.٠	٠	٠.٠	٪١٠٠
١٠	لیستی رافیدەین	٢	٠	٠.٠	٠	٠.٠	٢	١٠٠.٠	٪١٠٠
١١	لیستی گردبوونەوەی گەلی کلدانی سریانی ئاشووری	٢	١	٥٠.٠	٠	٠.٠	١	٥٠.٠	٪١٠٠
١٢	لیستی پێشکەوتنی تورکمان	٢	٢	١٠٠.٠	٠	٠.٠	٠	٠.٠	٪١٠٠
١٣	لیستی هەولێری تورکمانی	١	١	١٠٠.٠	٠	٠.٠	٠	٠.٠	٪١٠٠
١٤	لیستی گۆڕان و نوێبوونەوەی تورکمان	١	١	١٠٠.٠	٠	٠.٠	٠	٠.٠	٪١٠٠
١٥	لیستی بەرەی تورکمانی	١	١	١٠٠.٠	٠	٠.٠	٠	٠.٠	٪١٠٠
١٦	لیستی ئەبنا ئەلنەهرەین	١	١	١٠٠.٠	٠	٠.٠	٠	٠.٠	٪١٠٠
١٧	لیستی ئەرمەن	١	٠	٠.٠	٠	٠.٠	١	١٠٠.٠	٪١٠٠
	کۆی گشتی	١١١	٣٠		٤٨		٣٣		

یەکەم کۆبوونەوەی خولی چوارەمی پەرلەمان و هەڵبژاردنی دەستەی سەرۆکایەتی

بەپێی یاسا دەبوایە بەر لە ٢٠١٣/١١/١، واتە بەر لەوەی خولی سێیەم کۆتایی بێت، خولی چوارەمی پەرلەمان کۆبوونەوەی دەستپێکی بکردایە، بەڵام کۆبوونەوەکە شەش ڕۆژ دواکەوت و لەو ماوەیەشدا هەرێمی کوردستان کەوتبوە بۆشاییەکی یاساییەوە.

یەکەم کۆبوونەوەی دەستپێکی پەرلەمانی کوردستان لە (٢٠١٣/١١/٦) بەمەبەستی سوێند خواردنی ئەندامان لە هۆڵی پەرلەمان بەسترا، لەم کۆبوونەوەیەدا کە دەبوو بەپێی مادەی (١٣)ی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، ئەندامان سوێندی یاسایی بخۆن و لەهەمان کۆبوونەوەدا دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان هەڵبژێردرێت،[1] بەڵام جگە لە سوێند خواردنی ئەندامان، بڕگەی دووەم جێبەجێ نەکرا کە هەڵبژاردنی دەستەی سەرۆکایەتی بوو. هەمان پێشێلکاری لە یەکەم کۆبوونەوەی خولی پێنجەمیشدا کە ڕۆژی (٢٠١٨/١١/٦) بەمەبەستی سوێند خواردنی پاڵێوراوان بەسترا دووبارە بوویەوە.

لە خولی چوارەمدا یەکێ لە پێشێلکاری و کارە نایاساییەکانی تر کە کراوە، ئەوەبوو کە بانگەوازی کۆکردنەوەی ئەندامانی خولی چوارەم بەناوی دەستەی سەرۆکایەتی خولی پێشووەوە ڕاگەیەنراو بلاوکرایەوە، لەلایەن (ئەرسەلان بایز/ سەرۆك، حەسەن محمد سورە/ جێگر، فرسەت ئەحمەد/ سکرتێر)، ئەمەو لەکاتێکدا ئەو کۆبوونەوەیە ڕۆژی (٢٠١٣/١١/٦) ئەنجامدرا، هەفتەیەك بوو نەك هەر سەرۆکایەتی بەڵکو پەرلەمانیش بوونی نەمابوو.

پێشێلکارییەکی تر ئەوەبوو لەو کۆبوونەوەیەدا هەموو فراکسیۆنەکان لەنێوان خۆیاندا ڕێککەوتنێکیان ئیمزاکرد بەوەی کە کۆبوونەوەکە بە کراوەیی بمێنێتەوە، ئەمەش سەرەتای ڕێکەوتنی لایەنەکان بوو لەسەر پێشێلکاری یاساو پەیڕەو، کە کردیان بە نەریتێك و ئەم پێشێلکاریە گوازرایەوە بۆ خولی پێنجەمیش و هەمان کردە لەوێش جارێکی تر دووبارە کرایەوە.

---

(١) –مادەی (١٣) لە پەیرەوی ناوخۆی پەرلەمان:

١–سەرۆکی کاتی لەدوای سوێند خواردنی، دەرگای خۆپالاوتن بۆ پێگەکانی دەستە کە بریتین لە سەرۆکی پەرلەمان و جێگرەکەی و سکرتێر رادەگەینێت.

٢–لەدوای داخستنی دەرگای خۆپالاوتن پرۆسەی هەڵبژاردن بەرێگەی دەنگدانی نهێنی ئەنجام دەدرێت و ئەوەی زۆرینەی دەنگی ئامادەبووان بەدەست دەهێنێت سەرکەوتوو دەبێت.

هەڵبژاردنی دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان

لە (٢٠١٤/٤/٢٩) پەرلەمانی کوردستان دوای (حەوت مانگ و نۆ رۆژ) لە هەڵبژاردنی و دوای (پێنج مانگ و بیست و یەك رۆژ) لە سوێندخواردنی ئەندامان، کۆبوویەوەو دەستەی سەرۆکایەتی هەلبژارد، کە بەم شێوەیە بوو:

١-یوسف محمد سادق - سەرۆك- لە فراکسیۆنی گۆڕان- (٨٤) دەنگ.

٢-جەعفەر ئیمینکی - جێگری سەرۆك- لە فراکسیۆنی پارتی- (٧٩) دەنگ.

٣-فەخرەدین تاهیر - سکرتێر- لە فراکسیۆنی کۆمەڵ- (٧٣) دەنگ.

بەڵام کاتێك لە ٢٠١٥/١٠/١٢ رێگری لە سەرۆکی پەرلەمان کرا، لەو رۆژە بەدواوە سەرۆك نەیتوانی بچێتەوە پەرلەمان و پەرلەمان بێ سەرۆك مایەوە. هەروەها رۆژی (٢٠١٧/٩/٣٠) سکرتێری پەرلەمانیش دەستی لەکار کێشایەوە. رۆژی (٢٠١٧/١٠/١٨) بێگەرد دڵشاد بە سکرتێری پەرلەمان هەڵبژێردراو تا تەواوبوونی تەمەنی خولی چوارەم، پەرلەمان بێ سەرۆك بوو و تەنها جێگر و سکرتێر کۆبوونەوەکانیان بەرێوە دەبرد.

لە یەکەمین دانیشتنی خولی چوارەمدا، جۆرێك لە بەریەککەوتن و گرژی لە نێوان لیستی یەکێتی، لەگەڵ لیستەکانی گۆڕان و پارتی بینرا، هەمان حاڵەت لە خولی پێنجەمیشدا دووبارە بوویەوە کاتێك لە دانیشتنی هەڵبژاردنی دەستەی سەرۆکایەتیدا لە رۆژی ٢٠١٩/٢/١٨ فراکسیۆنی یەکێتی بەشداری کۆبوونەوەکەی نەکرد.

لیژنەکانی پەرلەمان

یەکەم: لیژنە هەمیشەییەکان:

لە خولی چوارەمدا پەرلەمانی کوردستان لـە (٢٢) لیژنـەی جیاجیـا پێکهـاتبوو، کـە بـەگوێرەی پـەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان لە ماددەی (٣٧) باسی پێکهێنانی لیژنەکان دەکات و پەرلەمانتار بەپێی ئـارەزووی خـۆی و پسپۆڕییەکەی بەشداری ئەم لیژنانە دەکات. هەر لیژنەیەکیش نەدەبوو لە (٥) ئەنـدام کـەمتر پێکهاتبێـت و لـە (١١) ئەندامیش زیاتر بێت، کاری ئەم لیژنانە بەدواداچوون بوو بۆ پـڕۆژە و کارەکـانی حکومـەت و چـوونە نـاو خەڵکی بەمەبەستی ئاگاداربوون لە کێشەکانیان. (٢)

١. لیژنەی پیشەسازی و وزە وسەرچاوە سروشتیەکان.
٢. لیژنەی مافەکانی مرۆڤ.
٣. لیژنەی کاروباری پێشمەرگە وشەهیدان وقوربانیانی جینۆساید.
٤. لیژنەی کاروباری کۆمەڵی مەدەنی.
٥. لیژنەی دەسپتاکی (نەزاهەت).
٦. لیژنەی وەرزش و لاوان.
٧. لیژنەی خزمەتگوزاریەکانی شارەوانی.
٨. لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئایینی.
٩. لیژنەی پەیوەندییەکان و رۆشنبیریی و راگەیاندن.
١٠. لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی و منداڵ و خێزان.
١١. لیژنەی پاراستنی ماف بەکاربەر.
١٢. لیژنەی کاروباری تەندروستی و ژینگە.
١٣. لیژنەی داکۆکی کردن لە مافەکانی ئافرەت.
١٤. لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری.
١٥. لیژنەی ناوخۆ و ئاسایش.
١٦. لیژنەی کاروباری یاسایی.
١٧. لیژنەی پەروەردە و فێرکردنی باڵا.
١٨. لیژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری.

---

(٢) – بـەپێی بڕیـاری ژمـارە (٤)ی پەرلـەمانی کوردسـتان کـە لـە ٢٠١٤/٥/٧ دەرچـووە ، لیژنـەکان پێکهێنـران و ئەنـدامانی دەستنیشانکران کە لە (١٨) لیژنە پێکهاتبوو. پێشتریش بەپێی بڕیاری ژمارە (٢)ی پەرلەمان کە لە ٢٠١٤/٥/٤دەرچووە لیژنـەی یاسایی پێکهێنرابوو.

١٩. لیژنەی ئاوەدانکردنەوە.

٢٠. لیژنەی ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی هەرێم. (لیژنەی زیادکراو لە خولی چوار).

٢١. لیژنەی کاروباری پەرلەمان. (لیژنەی زیادکراو لە خولی چوار).

٢٢. لیژنەی پەیوەندییەکان و رەوەندی کوردی. (لیژنەی زیادکراو لە خولی چوار).

*- لە ساتی پێکهێنانی لیژنەکاندا ئەوەندەی لایەنی سیاسی لەبەرچاو گیراوە پرۆفیشنالی ئەندامان لەبەرچاو نەگیراوە.

*-لیژنەکانی پەرلەمان وەك پێویست کاری خۆیان ئەنجام نەدەدا، لە نوسینی راپۆرت لەسەر پرۆژەیاساکان، ئەمەش هۆکارێك بوو کە پەرلەمان وەك پێویست نەتوانێت کۆبوونەوەکانی بکات، چونکە پرۆژە یاسای ئامادەکراو بە راپۆرتەوەی لەبەردەست نەبووە تا بیخاتە بەرنامەی کارەوە.

*-کۆی گشتی ئەو راپۆرتانەی دەبوایە لیژنەکان لەسەر پرۆژەکان بیانوسیایە (٤٩٥) راپۆرت بوو، بەڵام لیژنەکان لەماوەی پێنج ساڵدا (١٤٩) راپۆرتیان نوسیوەو تا کۆتایی (٣٤٦) راپۆرت نەنوسرا کە دەبوایە بنوسرێن.

*-لیژنەکانی پەرلەمان وەك پێویست چاودێری ئەو وەزارەت و دەستەو فەرمانگانەیان نەدەکرد کە پەیوەندیداربوون پێیانەوەو کاری چاودێریکردن لاواز بوو.

*-ئەو لیژنانەی کە کەمتەرخەم بوون لەسەر نوسینەوەی راپۆرتی سەر پرۆژە یاساکان و وەك پێویست کاری خۆیان نەکردبوو، بریتی بوون لە لیژنەکانی: یاسایی، دارایی، ناوخۆ، پەروەردەو خوێندنی باڵا، تەندروستی، ئاوەدانکردنەوە، رۆشنبیری، شەهیدان و جینۆساید، مافی مرۆڤ، دەستپاکی.

*-ئەو لیژنانەی خراپترین ئاستیان هەبوو لە بەجێگەیاندنی ئەرکەکانیان بریتی بوون لە لیژنەکانی: داکۆکی کردن لە مافی ئافرەت، رەوەندی کوردی، وەرزش و لاوان، ناوچە کوردستانیەکان.

*-ئەو لیژنانەی ئاستێکی مامناوەندیان هەبوو لە بەجێگەیاندنی ئەرکەکانیان، بریتی بوون لە لیژنەکانی: شارەوانی، کاروباری پەرلەمان، کۆمەڵی مەدەنی، پیشەسازی و وزە.

*-ئەو لیژنانەی باشترین ئاستیان هەبوو لە بەجێگەیاندنی ئەرکەکانیان و راپۆرتیشیان لەسەر سەرجەم ئەو پرۆژە یاسایانە نوسیوە کە ئاراستەیان کرابوو، بریتی بوون لە لیژنەکانی: کشتوکاڵ، کاروباری کۆکەلایەتی، کاروباری ئەوقاف.

دووەم: لیژنە کاتییەکان:

لە خولی چوارەمدا چەند لیژنەیەکی کاتی پێکهێنران، لەوانە:

١-لیژنەی لێکۆڵینەوە لەو رووداوانەی لە هەردوو پارێزگای سلێمانی و هەولێر لە ٢٠١٤/٤/٣٠ و رۆژانی دواتر روویانداوە.[٣]

٢-لیژنەی پێداچوونەوە بە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان.[٤]

٣-لیژنەی کاتی پەرلەمانی کوردستان بۆ پالاوتنی ئەندامانی ئەنجومەنی کۆمیسیاران.[٥]

٤-لیژنەی کاتی بۆ لێکۆلینەوەو بەدواداچوون بۆ بە جینۆساید ناساندنی تاوانەکانی دژ بە پێکهاتەکانی هەرێمی کوردستان.[٦]

٥-لیژنەی ئامادەکردنی رەشنوسی دەستوری هەرێمی کوردستان.[٧]

٦-لیژنەیەکی هاوبەش پێکهێنرا لە ئەندامانی هەردوو لیژنەی (نەزاهە) و (سامانە سروشتیەکان)، مەبەست لێی بەدواداچوون بوو بۆ کەیسی ئەو کەسانەی تۆمەتبار بوون بە بازرگانیکردن لەگەڵ رێکخراوی تیرۆریستی داعش، بەلام کار و بەدواداچوونەکانی ئەم لیژنەیەش بێ ئەنجام بوو.

---

(٣) – پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە لەو رووداوانەی لە هەردوو پارێزگای سلێمانی و هەولێر لە رۆژی (٢٠١٤/٤/٣٠ و رۆژانی دوای رویاندا) لە (٢٠١٤/٥/٤) بە بڕیاری ژمارە (٣). ئەم لیژنەیە کارەکانی تەواو کردووە راپۆرتی خۆی نووسی و پێشکەشی پەرلەمان کراوە، بەڵام پەرلەمان نەیخستە بەرنامەی کارەوە.

(٤) – بەپێی بڕیاری ژمارە (١٠)ی پەرلەمانی کوردستان کە لە ٢٠١٤/٦/١٦ دەرچووە، ئەم لیژنەیە پێکهێنراو لە (١٣) ئەندام پێکهاتووە. ئەم لیژنەیە کارەکانی خۆی کرد و پرۆژەی پەیرەوی ناوخۆی ئامادەکرد و لەپەرلەمانیش پەسەند کرا.

(٥) – بەپێی بڕیاری ژمارە (٢١)ی پەرلەمانی کوردستان کە لە ٢٠١٤/٩/٢٣ دەرچووە، ئەم لیژنەیە پێکهێنراو لە (٨) ئەندام پێکهاتووە. ئەم لیژنەیە کارەکانی خۆی تەواوکرد (بەو تێبینیانەشەوە کەلەسەر میکانیزمی کارەکانیان هەبوو).

(٦) – بەپێی بڕیاری ژمارە (٢٢)ی پەرلەمانی کوردستان کە لە ٢٠١٤/٩/٢٣ دەرچووە ئەم لیژنەیە پێکهێنرا، لە (١١) ئەندام پێکهاتبوو. تایبەت بوو بە تاوانکاریی کۆمەلکوژی ئێزیدییەکان لە شەنگال. ئەم لیژنەیە هیچ کارێکی نەکرد و دواتر بە بڕیارێکی پەرلەمان هەڵوەشێنرایەوە.

(٧) – ئەم لیژنەیە لەکاتی دیاریکراوی خۆیدا لە (٢٠١٥/٥/٢٥) تا (٢٠١٥/٨/٢٨) واتە (٩٠) رۆژ، کارەکانی پێ تەواو نەکرا، تەنها (٧٤) ماددەی رەشنووسی دەستووری ئامادە کرد. لیژنەکە داوای (٩٠) رۆژی تری کرد بۆ تەواوکردنی کارەکانیان، بەڵام پەرلەمان درێژی نەکردەوە.

ئەو پرۆژە یاساو بڕیارانەی لە خولی چوارەمدا پێشکەشکران خوێندنەوەیان بۆ کرا

خشتەی ژمارە (٩)

ژ	ناوی یاسا و بڕیار	مێـــــژووی خوێندنەوەی
١.	پرۆژە یاسای هەموارکردنی سێیەمی یاسای سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٠٥ ی هەموارکراو.	٢٠١٤/٥/٧
٢.	پرۆژە یاسای سەندووقی داهاتەکانی نەوت و گاز.	٢٠١٤/٥/٧
٣.	پرۆژە یاسای (سندوقی کوردستان بۆ داهاتە نەوتیەکان لە هەرێمی کوردستان ـ عیراق)، لەلەیەن ئەنجومەنی وەزیران	٢٠١٤/٥/٧
٤.	پرۆژە یاسای ڕێزلێنانی پێشمەرگە.	٢٠١٤/٥/٧
٥.	پرۆژە یاسای کۆمپانیای کوردستان بۆ دۆزینەوە و بەرهەمهێنانی نەوت.	٢٠١٤/٥/٧
٦.	پرۆژە یاسای هەموارکردنی یاسای ڕێکخستنی خۆپێشاندان لە هەرێمی کوردستان ژمارە (١١)ی ساڵی ٢٠١٠.	٢٠١٤/٥/٧
٧.	پرۆژە یاسای هەموارکردنی یاسای ڕێکخستنی خۆپیشاندان لە هەرێمی کوردستان ژمارە (١١)ی ساڵی ٢٠١٠.	٢٠١٤/٥/١٤
٨.	پرۆژە یاسای هەموارکردنی بەردەوامی پێدانی پێشینەکان و کاریگەری لەسەر ئابووری هەرێمی کوردستان.	٢٠١٤/٥/٧
٩.	پرۆژە یاسای هەموارکردنی یاسای وەبەرهێنان ژمارە (٤) ساڵی ٢٠٠٦.	٢٠١٤/٥/٧
١٠.	پرۆژە یاسای زمانە فەرمییەکان لە هەرێمی کوردستان.	٢٠١٤/٥/١٤
١١.	پرۆژە یاسای پێدانی بودجەی حیزبەکانی هەرێمی کوردستان.	٢٠١٤/٥/١٤
١٢.	پرۆژە یاسای دەستەی سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی لە هەرێمی کوردستان.	٢٠١٤/٥/١٤
١٣.	پرۆژە یاسایی دەستەی باڵای سەربەخۆیی هەڵبژاردن و ڕاپرسی لە هەرێمی کوردستان– عێراق	٢٠١٤/٧/٧
١٤.	پرۆژە بڕیاری پایتەختی ئاشتی لە هەرێمی کوردستان و عێراق.	٢٠١٤/٥/١٤
١٥.	پرۆژە یاسای داواکاری گشتی هەرێمی کوردستان ـ عیراق. – ١ –	٢٠١٤/٥/٢٠
١٦.	پرۆژە یاسای داواکاری گشتی هەرێمی کوردستان ـ عیراق.–٢–	٢٠١٤/٥/٢٠
١٧.	پرۆژە یاسای کۆتایی هاتن بەکارکردن بە یاسای بەرەنگاربونەوەی تیرۆر ژمارە (٣)ی ساڵی ٢٠٠٦ لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق.	٢٠١٤/٥/٢٠
١٨.	پرۆژە یاسای بەکارکردنی یاسای خانەنشینی یەکگرتوو لە عیراق.	٢٠١٤/٥/٢٠
١٩.	پرۆژە یاسای بەرەنگاربوونەوەی گەندەڵی لە هەرێمی کوردستان ـ عیراق.	٢٠١٤/٥/٢٠
٢٠.	پرۆژە یاسای دەستەی نیشتمانی بۆ دانوستان.	٢٠١٤/٥/٢٠
٢١.	پرۆژە یاسای پشکی هاونیشتیمانیان لەسامانە سروشتەکان.	٢٠١٤/٥/٢٠
٢٢.	پرۆژە یاسای هەموارکردنی سێیەمی یاسای خانەنشینی ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان ـ عیراق ژمارە(١٣)ی ساڵی ١٩٩٩ی هەموارکراو.	٢٠١٤/٥/٢٦
٢٣.	پرۆژە یاسای پاراستنی خواردەمەنی.	٢٠١٤/٥/٢٦
٢٤.	پرۆژە یاسای هەموارکردنەوەی مووچە.	٢٠١٤/٥/٢٦
٢٥.	پرۆژە یاسای ڕێکخستنی چاندن و گواستنەوەی ئەندامەکانی جەستەی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستان ـ عیراق.	٢٠١٤/٥/٢٦
٢٦.	پرۆژە یاسای بەرکارکردنی یاسای فیدراڵیی دەستەبەری (تضمین) ژمارە(١٢)ی ساڵی ٢٠٠٦.	٢٠١٤/٥/٢٦
٢٧.	پرۆژە یاسای هاوکاری بۆ ئافرەتانی بێ هاوسەر.	٢٠١٤/٥/٢٦
٢٨.	پرۆژە یاسای درێژکردنەوەی کارکردن بە یاسای تیرۆر.	٢٠١٤/٥/٢٦
٢٩.	پرۆژە یاسای سندوقی مووچە و خانەنشنیی هەرێمی کوردستان ـ عیراق.	٢٠١٤/٥/٢٦
٣٠.	پرۆژە بڕیاری هەڵوەشاندنەوەی بڕیاری ژمارە (٥٥)ی ساڵی ٢٠٠٤ی پەرلەمانی کوردستان ـ عیراق.	٢٠١٤/٧/٧
٣١.	پرۆژە یاسای بیمەی تەندروستی –١–	٢٠١٤/٧/٧
٣٢.	پرۆژە یاسای بیمەی تەندروستی –٢–	٢٠١٤/٧/٧

.٣٣	پرۆژە یاسای ئەنجومەن و دەزگای کاروباری دانوستان.	٢٠١٤/٧/٧
.٣٤	پرۆژە یاسای دەستەی ئاوەدانی و خزمەتگوزاری گوندەکانی کوردستان.	٢٠١٤/٧/٧
.٣٥	پرۆژە یاسای هەموارکردنی یاسای سندوقی کۆمەك بۆ توشبوانی شێرپەنجە لەهەرێمی کوردستان ژمارە (١١)ی ساڵی ٢٠١٢.	٢٠١٤/٧/٧
.٣٦	پرۆژە یاسای بیمەی کشتوکاڵی لە هەرێمی کوردستان.	٢٠١٤/٧/٧
.٣٧	پرۆژە بڕیاری جینۆسایدی شنگال و دەوروبەری.	٢٠١٤/٩/٣
.٣٨	پرۆژە بڕیاری بەجینۆساید ناساندنی کارەساتی شەنگال.	٢٠١٤/٩/٣
.٣٩	پرۆژە بڕیاری دانانی ئەو تاوانانەی کە دەرهەق بە گەلی کورد (کوردانی ئێزیدی) ئەنجام دراون بە تاوانی کۆمەڵ کوژی.	٢٠١٤/٩/٣
.٤٠	پرۆژە یاسای هەمواری یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١)ی ساڵی ١٩٦٩.	٢٠١٤/٩/٣
.٤١	پرۆژە یاسای پاراستنی ماف پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینی و مەزهەبیەکان لە هەرێمی کوردســـتان ـ عێراق.	٢٠١٤/٩/٣
.٤٢	پرۆژە یاسای ڕێکخستنی ماف پێکهاتەکانی هەرێمی کوردستان.	٢٠١٤/٩/٢٣
.٤٣	پرۆژە یاسای پەروەردە و خوێندن.	٢٠١٤/٩/٣
.٤٤	پرۆژە یاسای پەروەردە لە هەرێمی کوردستان.	٢٠١٤/٩/٢٣
.٤٥	پرۆژە یاسای پەروەردە و فێرکردن لەهەرێمی کوردستان.	٢٠١٥/٣/٩
.٤٦	پرۆژە بڕیاری هەموارکردنی پەیڕەوی ناوخۆی و پەرلەمانی کوردستان–	٢٠١٤/٩/٢٣
.٤٧	پرۆژە یاسای هەمواری یەکەمی یاسای دەستەی گشتی دەسپاکیی هەرێمی کوردستان ـ عێراق ژمارە (٣) ساڵی ٢٠١١.	٢٠١٤/١٠/٢٢
.٤٨	پرۆژە یاسای چاودێری و هاریکاری کۆمەڵایەتی.	٢٠١٤/١٠/٢٢
.٤٩	پرۆژە یاسای بیمەی کۆمەڵایەتی بۆکابانی ماڵ لە هەرێمی کوردستان ـ عیراق.	٢٠١٤/٥/٢٠
.٥٠	پرۆژە یاسا بۆ چاودێریی بەساڵاچوان لە هەرێمی کوردستان ـ عیراق.–١–	٢٠١٤/٥/٢٦
.٥١	پرۆژە یاسا بۆ چاودێریی بەساڵاچوان لە هەرێمی کوردستان ـ عیراق.–٢–	٢٠١٤/٥/٢٦
.٥٢	پرۆژە یاسای چاودێری کردنی ناکامەکان ژمارە (٧٨)ی ساڵی ١٩٨٠ی هەموار کراو.	٢٠١٤/٧/٧
.٥٣	پرۆژە یاسای بیمەی کۆمەڵایەتی بۆ منداڵانی بێ باوك.	٢٠١٤/٧/٧
.٥٤	پرۆژە یاسای تایبەت بە کورتە باڵاکان لە هەرێمی کوردستان.	٢٠١٤/٧/٧
.٥٥	پرۆژە یاسای دڵنیایی کۆمەڵایەتی لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق.	٢٠١٤/١٢/٢٤
.٥٦	پرۆژە یاسای هێلە گشتیەکانی دەستەبەری کۆمەڵایەتی لە هەرێمی کوردستان.	٢٠١٤/١٢/٣١
.٥٧	پرۆژە یاسای هەمواری یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی ١٩٦٩. –١–	٢٠١٤/١٠/٢٢
.٥٨	پرۆژە یاسای هەمواری یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی ١٩٦٩. –٢–	٢٠١٤/١٠/٢٢
.٥٩	پرۆژە یاسای هەموارکردنەوەی یاسای بەرەنگاربوونەوەی لەشفرۆشی ژمارە (٨)ی ساڵی ١٩٨٨ عێراقی.	٢٠١٤/١٠/٢٢
.٦٠	پرۆژە یاسای بەرەنگاربوونەوەی لە شفرۆشی.	٢٠١٤/١٠/٢٢
.٦١	پرۆژە یاسای لێبوردنی گشتی لەهەرێمی کوردستان ـ عێراق. –١–	٢٠١٤/١٠/٢٢
.٦٢	پرۆژە یاسای لێبوردنی گشتی لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق. –٢–	٢٠١٤/١٠/٢٢
.٦٣	پرۆژە یاسای هەموارکردنی یاسای پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان ژمارە (٣)ی ساڵی ٢٠٠٩.	٢٠١٤/١٠/٢٢
.٦٤	پرۆژە یاسای ڕێپێدراوی شەرعی ـ المأذون الشرعي.	٢٠١٤/١٠/٢٢
.٦٥	پرۆژە یاسای (القانون الاساسي لجمعية الهلال الاحمر الكردستاني).	٢٠١٤/١٠/٢٢
.٦٦	پرۆژە بڕیاری (استحداث محافظة زاخو في اقليم كوردستان ـ العراق).	٢٠١٤/١٠/٢٢
.٦٧	پرۆژە بڕیاری (ستایشی فەرمانبەران) لەسەر داوای ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان، بەپێی ماددەی (٧١) لە پێڕەوی ناوخۆی پەرلەمان ژمارە (١)ی هەموارکراوی ساڵی ١٩٩٢ی پەرلەمانی کوردستان ـ عێراق.	٢٠١٤/١١/١٠
.٦٨	پرۆژی یاسای هەمواری یەکەمی یاسای وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی ژمارە (١٠)ی ساڵی ٢٠٠٨، بەپێی ماددەی (٧١) لە پێڕەوی ناوخۆی پەرلەمان ژمارە (١)ی هەموارکراوی ساڵی ١٩٩٢ی پەرلەمانی کوردستان ـ عێراق.	٢٠١٤/١١/١٠

٦٩.	پرۆژە یاسای (راکێشانی مایە لە رێگای قەرزکردن لە هەرێمی کوردستان– عێراق). لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە نێردراوە	٢٠١٤/١١/١٩
٧٠.	پرۆژە یاسای هەمواری یەکەمی یاسای وەبەرهێنان لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق ژمارە (٤)ی ساڵی ٢٠٠٦	٢٠١٤/١١/١٩
٧١.	پرۆژە یاسای (کۆمپانیای کوردستان بۆ دۆزینەوە و وەبەرهێنانی نەوت لە هەرێمی کوردستان ـ عیراق	٢٠١٤/١١/٢٥
٧٢.	پرۆژە یاسای هەمواری یاسای بەڕێوەبردنی شارەوانییەکانی هەرێمی کوردستان ـ عێراق.	٢٠١٤/١٢/٣
٧٣.	پرۆژە یاسای ماف و ئیمتیازاتی کارمەندانی کاروباری مین لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق.	٢٠١٤/١٢/٣
٧٤.	پرۆژە یاسای هەمواری یاسای ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان ژمارە (٣)ی ساڵی ١٩٩٢ی هەموارکراو. لەلایەن ئەنجومەنی وەزیران	٢٠١٤/١٢/٣
٧٥.	پرۆژە بڕیاری قەدەغەکردنی ناردنی دوو پێشمەرگە یان زیاتر لە هەر خێزانێك بۆ بەرەکانی شەڕ.	٢٠١٤/١٢/٣
٧٦.	پرۆژە یاسای بەرەنگاربوونەوەی بە قاچاغ بردنی نەوت و بەرهەمەکانی.	٢٠١٤/١٢/٩
٧٧.	پرۆژە یاسای بەکارکردن و هەموارکردنی یاسای بەرەنگاربوونەوەی بە قاچاغی نەوت و بەرهەمەکانی ژمارە (٤١)ی ساڵی ٢٠٠٨ ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق.	٢٠١٤/١٢/٩
٧٨.	پرۆژە یاسای هەمواری یاسای ژمارە (٢٢)ی ساڵی ٢٠١١ یاسای ماف و ئیمتیازاتی کەمئەندام و خاوەن پێداویستی تایبەت لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق.	٢٠١٤/١٢/٩
٧٩.	پرۆژە یاسای هەمواری یەکەمی یاسی چاودێریی کەمئەندام و خاوەن پێداویستییە تایبەتەکان ژمارە (٢٢)ی ساڵی ٢٠١١.	٢٠١٤/١٢/١٦
٨٠.	پرۆژە یاسای سرودی نیشتمانی هەرێمی کوردستان ـ عێراق. –١–	٢٠١٤/١٢/٩
٨١.	پرۆژە یاسای سرودی نیشتمانی ئەی رەقیب. –٢–	٢٠١٤/١٢/٩
٨٢.	پرۆژە بڕیاری باشکردنی بژێوی ژیانی پێشمەرگە.	٢٠١٤/١٢/٩
٨٣.	پرۆژە یاسای ئامادەکردنی پرۆژەی دەستوری هەرێمی کوردستان ـ عێراق بۆ راپرسی.	٢٠١٤/١٢/١٦
٨٤.	پرۆژە بڕیاری ماف و ئیمتیازاتی پێشمەرگە و کەس و کاری شەهیدان.	٢٠١٤/١٢/١٦
٨٥.	پرۆژە بڕیاری بەخشینی پێشمەرگە و هێزەکانی ناوخۆ لە قیستی پێشینەکانی خانووبەرە و هاوسەرگیری.	٢٠١٤/١٢/١٦
٨٦.	پرۆژە بڕیاری هەژمارکردنی یەك ساڵ خزمەت (قدم) بۆ پێشمەرگە و ئەفسەرانەی لەبەرەکانی شەڕدان.	٢٠١٤/١٢/١٦
٨٧.	پرۆژە یاسای هەموارکردنەوەی خزمەت و خانەنشینی هێزەکانی ناوخۆ ژمارە (١٨)ی ساڵی ٢٠١١.	٢٠١٤/١٢/١٦
٨٨.	پرۆژە یاسای هەموارکردنی سێیەمی یاسای ژمارە (٩)ی ساڵی ٢٠٠٧ یاسای ماف و ئیمتیازاتی کەس و کاری شەهید و ئەنفالکراوەکان .	٢٠١٤/١٢/١٦
٨٩.	پرۆژە یاسای بەڕێوەبردن و پاراستنی ئاو لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق.	٢٠١٤/١٢/١٦
٩٠.	پرۆژە یاسای ئەندامی چاودێری پەرلەمانی کوردستان.	٢٠١٤/١٢/١٦
٩١.	پرۆژە یاسای دیکۆمێنتپارێزی لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق.	٢٠١٤/١٢/١٦
٩٢.	پرۆژە یاسای ناوەندی پاراستنی دەسنوسەکانی کوردستان.	٢٠١٤/١٢/١٦
٩٣.	پرۆژە یاسای بیمەی کشتوکاڵی.	٢٠١٤/١٢/١٦
٩٤.	پرۆژە یاسای هەمواری یەکەمی یاسای ژمارە (٤)ی ساڵی ٢٠١٤، یاسای کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و راپرسی.	٢٠١٤/١٢/١٨
٩٥.	پرۆژە یاسای هەمواری یاسای خانەنشینی کەمئەندامانی پێشمەرگە (زێرەڤانی هەرێمی کوردستان ـ عێراق) ژمارە (٣٤)ی ساڵی ٢٠٠٧.	٢٠١٤/١٢/١٨
٩٦.	پرۆژی یاسای دەستەی کۆچ و کۆچبەران لە هەرێم.	٢٠١٤/١٢/١٨
٩٧.	پرۆژە یاسای هەمواری یاسای راژە و خانەنیشینی هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ ژمارە (١٨)ی ساڵی ٢٠١١	٢٠١٤/١٢/١٨
٩٨.	پرۆژە یاسای هەمواری یەکەمی یاسای ژمارە (٢)ی ساڵی ٢٠١٣، یاسای زانکۆ تایبەتەکان لە هەرێمی کوردستان.	٢٠١٤/١٢/٢٤
٩٩.	پرۆژە یاسای هەمواری یەکەمی یاسای ژمارە (٢)ی ساڵی ٢٠١٣، یاسای زانکۆ تایبەتەکان لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق.	٢٠١٤/١٢/٢٤
١٠٠.	پرۆژە یاسای بەخشینی پێشمەرگە و هێزەکانی ناوخۆ و ئاسایش لە سولفەی هاوسەرگیری و قەرزی خانووبەرە.	٢٠١٤/١٢/٢٤

١٠١.	پرۆژە بڕیاری بەخشینی شەهیدان و پێشمەرگە و هێزەکانی ناوخۆ لە پێشینەی خانووبەرە و هاوسەرگیری.	٢٠١٤/١٢/٢٤
١٠٢.	پرۆژە بڕیاری هێشتنەوەی تەنیا یەك مووچە بۆ ئەو کەسانەی زیاتر لە یەك مووچەیان هەیە.	٢٠١٤/١٢/٢٤
١٠٣.	پرۆژە بڕیاری پاراستنی سەروەری کوردستان ـ عێراق.	٢٠١٤/١٢/٢٤
١٠٤.	پرۆژە بڕیاری چۆڵکردن و تەسلیم کردنەوەی ئەو بینایانەی موڵکی گشتیین بە حکومەت.	٢٠١٤/١٢/٣١
١٠٥.	پرۆژە یاسای هەموارکردنی یاسای ژمارە (١٣)ی ساڵی ٢٠٠١ یاسای سندوقی خانەنشینی رۆژنامەوانی کوردستان ـ عێراق.	٢٠١٤/١٢/٣١
١٠٦.	پرۆژە یاسای هەموارکردنی یەکەمی یاسای دەسەڵاتی دادوەری ژمارە (٢٣)ی ساڵی ٢٠٠٧.	٢٠١٤/١٢/٣١
١٠٧.	پرۆژە یاسای هەموارکردنەوەی یاسای هۆشبەرکان ژمارە (٦٨)ی ساڵی ١٩٦٥ی هەموارکراو.	٢٠١٤/١٢/٣١
١٠٨.	پرۆژە بڕیار دەربارەی پلەبەندی وەزیفی و شوێنی دامەزراندنی دەرچوانی زانستە سیاسیەکان.	٢٠١٤/١٢/٣١
١٠٩.	پرۆژە بڕیاری پلەی وەزیفی بۆ دەرچووانی زانستە سیاسیەکان و پەیوەندییە نێودەوڵەتیەکان.	٢٠١٤/١٢/٣١
١١٠.	پرۆژە یاسای هەموارکردنی یەکەمی یاسای دەسەڵاتی دادوەری ژمارە (٢٣)ی ساڵی ٢٠٠٧.	٢٠١٤/١٢/٣١
١١١.	پرۆژە یاسای دەستەی گشتیی سەلامەتی و باشیی بەرهەمە خۆماڵی و هاوردەکان لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق.	٢٠١٤/١٢/٣١
١١٢.	پرۆژە یاسای پاراستنی یەکێتی گەل و خاکی کوردستان ـ عێراق.	٢٠١٤/١٢/٣١
١١٣.	پرۆژە یاسای دانانی نۆرینگەی پزیشکی ددان لە قوتابخانە بنەڕەتیەکان.	٢٠١٤/١٢/٣١
١١٤.	پرۆژە یاسای هەموارکردنی سێیەمی یاسای پارێزەرایەتی ژمارە (١٧)ی ساڵی ١٩٩٩.	٢٠١٤/١٢/٣١
١١٥.	پرۆژە بڕیاری تایبەت بە هەموارکردنی مووچەی پلە تایبەتیەکانی هەرسێ سەرۆکایەتی پەرلەمان و ئەنجومەنی وەزیران و سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان و فەرمانگەکانیان.	٢٠١٤/١٢/٣١
١١٦.	پرۆژە یاسای ئیدارەی پارێزگای هەڵەبجە لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق	٢٠١٥/١/٢٧
١١٧.	پرۆژە بڕیاری هەڵبژاردنی قائیمقام و بەڕێوەبەری ناحیەکانی هەرێمی کوردستان ـ عێراق	٢٠١٥/٢/٥
١١٨.	پرۆژە یاسای داواکاری گشتی لەهەرێمی کوردستان.	٢٠١٥/٣/٩
١١٩.	پرۆژە یاسای جیاکردنەوەی کەرتی تایبەت و گشتی لە سیستەمی تەندروستی لە هەرێمی کوردستان.	٢٠١٥/٣/٩
١٢٠.	پرۆژە یاسای هەموارکردنی مووچە.	٢٠١٥/٣/٩
١٢١.	پرۆژە یاسای هەموارکردنی مووچەکان لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق.	٢٠١٥/٣/٩
١٢٢.	پرۆژە یاسای هەموارکردنی یاسای ژمارە (٤)ی ساڵی ٢٠٠٦ی یاسای وەبەرهێنان لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق.	٢٠١٥/٣/٩
١٢٣.	پرۆژە یاسای رێگری لە زیادەڕۆیی.	٢٠١٥/٣/٩
١٢٤.	پرۆژە بڕیاری بەپارێزگاکردنی شاری کۆیە لەهەرێمی کوردستان ـ عێراق.	٢٠١٥/٤/١
١٢٥.	پرۆژە بڕیاری قەرەبوکردنەوەی شەهید و بریندارانی خۆپشاندانەکانی ١٧ شوباتی ٢٠١١ و رۆژانی دوایی.	٢٠١٥/٤/١
١٢٦.	پرۆژە بڕیاری ناونانی شاری ڕانیە بەپایتەختی ئازادی.	٢٠١٥-٤-٧
١٢٧.	پرۆژە بڕیاری بە پارێزگاکردنی ئیدارەی گەرمیان	٢٠١٥-٤-٧
١٢٨.	پرۆژە یاسای بەرکارکردن و هەمواری یاسای هاوردەکردن و فرۆشتنی بەرهەمە نەوتییەکانی ژمارە (٩)ی ساڵی ٢٠٠٦ لە هەرێمی کوردستان.	٢٠١٥/٤/٢١
١٢٩.	پرۆژە یاسای کۆمپانیای کوردستان بۆ پاڵاوتنی نەوت و بەروبوومەکانی KODO.	٢٠١٥/٤/٢١
١٣٠.	پرۆژە هەمواری یاسای باری کەسی ژمارە (١٨٨)ی ساڵی ١٩٥٩ لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق.	٢٠١٥/٤/٢١
١٣١.	پرۆژە یاسای قەرەبووکردنەوەی زیان لێکەوتووانی ئۆپەراسیۆنەکانی کۆچپێکردنی زۆرە ملێی دانیشتوانی ناوچە سنوورییەکانی هەرێمی کوردستان	٢٠١٥/٤/٢١
١٣٢.	پرۆژە یاسای پاراستنی مافەکانی نەخۆش و پزیشك و کارمەندە تەندروستییەکان.	٢٠١٥/٤/٢١
١٣٣.	پرۆژە بڕیاری دیاریکردنی رۆژی ٢٠١٤/٨/٣ وەك رۆژی جینۆسایدکردنی شنگال.	٢٠١٥/٤/٢١
١٣٤.	پرۆژە بڕیاری تایبەت بە پەنابەران و دیپۆرتکراوان.	٢٠١٥/٤/٢١
١٣٥.	پرۆژە یاسای بەرەنگاربوونەوەی بازرگانیکردن بە مرۆڤ لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق.	٢٠١٥/٤/٢٩
١٣٦.	پرۆژە یاسای دوورکەوتنەوە لە سوکایەتی کردن بە ئایینەکان لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق.	٢٠١٥/٤/٢٩

.١٣٧	پرۆژە یاسای ڕاگرتنی کارکردن بە یاسای بە کرێدانی خانووبەرە ژمارە (٩)ی ساڵی ٢٠٠٨ لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق.	٢٠١٥/٤/٢٩
.١٣٨	پرۆژە یاسای پێداچوونەوە و ڕێکخستنەوەی خانەنشینیی مەدەنی و سەربازی.	٢٠١٥/٥/٢٠
.١٣٩	پرۆژە یاسای بەرکارکردن و هەمواری یاسای گرتنی مایەی قاچاغ و قەدەغەکراوی ئاڵوگۆڕکردن لە بازارە نێوخۆییەکانی ژمارە (١٨)ی ساڵی ٢٠٠٨ی هەموارکراوی عێراقی فیدراڵ.	٢٠١٥/٥/٢٠
.١٤٠	پرۆژەی یاسای هەموارکردنی جێبەجێکردنی یاسای جێبەجێکردنی عێراق ژمارە (٤٥)ی ساڵی ١٩٨٠.	٢٠١٥/٥/٢٠
.١٤١	پرۆژە یاسای هەمواری دووەمی یاسای ژمارە (٣)ی ساڵی ١٩٩٨ یاسای کوژاندنەوە و ئیفرازکردنی زەوییەکان لە ناو سنووری شارەوانییەکاندا.	٢٠١٥/٥/٢٠
.١٤٢	پرۆژە یاسای یەکەم هەموارکردنی یاسای ژمارە (١٩)ی ساڵی ٢٠٠٧ یاسای وەزارەتی پێشمەرگە.	٢٠١٥/٥/٢٠
.١٤٣	پرۆژە بڕیاری دابینکردنی یەکەی نیشتەجێبوون بۆ ئەو پێشمەرگانەی کە لە جەنگی دژی تیرۆریستانی داعشدان و خاوەنی هیچ یەکەیەکی نیشتەجێبوون نین.	٢٠١٥/٥/٢٠
.١٤٤	پرۆژە یاسای تاقانەکانی کیمیاباران و ئەنفال و جینۆسایدکراوەکان.	٢٠١٥/٦/٩
.١٤٥	پرۆژە یاسای نەبڕینی مووچەی تاقانە	٢٠١٥/٦/٩
.١٤٦	پرۆژە یاسای هەمواری یەکەمی یاسای زمانە فەرمییەکان، ژمارە (٦)ی ساڵی ٢٠١٤.	٢٠١٥/٦/٩
.١٤٧	پرۆژە یاسای قەدەغەکردنی پیادەکردن و ڕەفتاری پێشلکار بۆ مۆراڵ و ڕەوشتەکانی پیشە بۆ پیشە پزیشکی و تەندروستیەکان لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق.	٢٠١٥/٦/٢٢
.١٤٨	پرۆژە یاسای هەمواری یاسای سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستانی عێراق، ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٠٥.	٢٠١٥/٦/٢٢
.١٤٩	پرۆژە یاسای هەمواری چوارەمی یاسای سەرۆکایەتبی هەرێمی کوردستانی عێراق، ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٠٥.	٢٠١٥/٦/٢٢
.١٥٠	پرۆژە یاسای هەمواری چوارەمی یاسای سەرۆکایەتبی هەرێمی کوردستانی عێراق، ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٠٥.	٢٠١٥/٦/٢٢
.١٥١	پرۆژە یاسای هەمواری چوارەمی یاسای سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستانی عێراق، ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٠٥.	٢٠١٥/٦/٢٢
.١٥٢	پرۆژە یاسای هەمواری پیادەکردنی یاسای بارە مەدەنییەکانی ژمارە (٦٥)ی ساڵی ١٩٧٢ی هەموارکراو.	٢٠١٥/٦/٢٢
.١٥٣	پرۆژە یاسای هەمواری سێیەمی یاسای پارێزەرایەتی لە هەرێمی کوردستان ـ عیراق، ژمارە (١٧)ی ساڵی ١٩٩٩.	٢٠١٥/٦/٣٠
.١٥٤	پرۆژە یاسای هەمواری سێیەمی یاسای سەندوقی خانەنشینیی پارێزەران، ژمارە (١٨)ی ساڵی ١٩٩٩ی هەموارکراو.	٢٠١٥/٦/٣٠
.١٥٥	پرۆژە یاسای پارێزەرایەتی لە هەرێمی کوردستان.	٢٠١٥/٦/٣٠
.١٥٦	پرۆژە یاسای ڕاگرتنی کارکردن بە یاسای بەکرێدانی خانووبەرە.	٢٠١٧/٩/٢٣
.١٥٧	لە پرۆژە یاسای کارکردن بە یاسای تیرۆردا.	٢٠١٧/٩/٢٣
.١٥٨	پرۆژە یاسای بەردەوام بوونی خولی هەڵبژاردنی چوارەمی پەرلەمانی کوردستان–عێراق.	٢٠١٧/١٠/١٨
.١٥٩	پرۆژە یاسای (دابەشکردنی دەسەڵاتەکانی سەرۆکایەتی هەرێم بەسەر دامەزراوە گشتییەکانی هەرێم) بە پێی ماددەی (٧١) لە پەیرەوی ناخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە(١)ی ساڵی ١٩٩٢ی هەموارکراو.	٢٩/١٠/٢٠١٧
.١٦٠	پرۆژە بڕیاری هەڵوەشاندنەوەی پاشەکەوتی مووچەی فەرمانبەرانی هەرێم.	٢٠١٧/٩/٣٠،
١٦١	پرۆژە یاسای هەمواری دووەمی پیادەکردنی یاسای بەکرێدانی خانووبەرە ژمارە (٨٧)ی ساڵی ١٩٧٩ی هەموارکراو لە هەرێم	٢٠١٧/١١/١٥
١٦٢	پرۆژە یاسای لێبووردنی گشتی لە هەرێمی کوردستان–عێراق.	٢٠١٧/١١/١٥
١٦٣	پرۆژە یاسای هەمواری دووەمی پیادەکردنی یاسای بەکرێدانی خانووبەرە ژمارە (٨٧)ی ساڵی ١٩٧٩ی هەموارکراو لە هەرێم.	٢٠١٧/١١/١٥
١٦٤	پرۆژە یاسای لێبووردنی گشتی لە هەرێمی کوردستان–عێراق	٢٠١٧/١١/١٥
.١٦٥	پرۆژە یاسای هەمواری یاسای هاتووچۆی ژمارە (٨٦)ی ساڵی ٢٠٠٤ لە هەرێمی کوردستان–عێراق.	٢٠١٧/١٢/٦
.١٦٦	پرۆژە یاسای ئەنجوومەنی کاروباری پێکهاتەکان لە هەرێمی کوردستان–عێراق.	٢٠١٧/١٢/٦
.١٦٧	پرۆژە یاسای دەستەی یەکە پزیشکییە تایبەتەکان لە هەرێمی کوردستان–عێراق.	٢٠١٧/١٢/٦
.١٦٨	پرۆژە یاسای هەمواری پێبژاردن (الغرامات)، لە یاسای سزاکانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی ١٩٩٢ی هەموارکراو.	٢٠١٧/١٢/٦

.١٦٩	پرۆژە یاسای ئەنجوومەنی پزیشکی لە هەرێمی کوردستان–عێراق.	٢٠١٧/١٢/٦
.١٧٠	پرۆژە یاسای بەرکارکردنی یاسای هەمواری بیستەمی یاسای میلاکات ژمارە (٢٠)ی ساڵی ١٩٦٠ی هەموارکراو.	٢٠١٧/١٢/٦
.١٧١	پرۆژە یاسای زیادەڕۆیی لەسەر موڵکی دەوڵەت.	٢٠١٧/١٢/٦
.١٧٢	پرۆژە یاسای هەمواركردنەوەی یاسای بەرەنگاربوونەوەی خێزان لە توندوتیژی ژمارە (٨)ی ساڵی ٢٠١١ لە هەرێمی کوردستان.	٢٠١٧/١٢/٦
.١٧٣	بەپشووی فەرمی نەکردنی رۆژی (٦/١) کە دەکاتە رۆژی دامەزراندنی سوپای عیراق.	٢٠١٧/١٢/١٧
.١٧٤	پرۆژە بریاری رۆژانی بۆنە فەرمییەکانی نەتەوەیی تورکمان.	٢٠١٧/١٢/١٧
.١٧٥	–بڕیاری دروستکردنی کارتی ئەلیکترۆنی بۆ مووچەخۆرانی هەرێم.	٢٠١٧/١٢/١٧
.١٧٦	بڕیاری پاکسازی لە لیستی مووچەخۆران.	٢٠١٧/١٢/١٧
.١٧٧	بڕیاری دەستبەسەرداگرتن و گەڕاندنەوەی ئەو موڵك و سامانانەی بەناڕەوا بەدەستهاتوون.	٢٠١٧/١٢/١٧
.١٧٨	پرۆژە یاسای چاکسازی لە خانەنشینی و مووچە و دەرماڵە و بەخشین و ئیمتیازاتەکانی دیکە لەهەرێمی کوردستان.	٢٠١٨/١/١٠
.١٧٩	پرۆژە یاسای بەدامەزراوەییکردنی هێزە چەکدارەکانی کوردستان–عێراق	٢٠١٨/١/١٠
.١٨٠	پرۆژە یاسای بەرکارکردنی یاسای نەهێشتنی بازرگانیکردن بەمرۆڤ ژمارە (٢٨)ی ساڵی ٢٠١٢ی عێراق لەهەرێمی کوردستان	٢٠١٨/١/١٠
.١٨١	پرۆژە یاسای ئاوەدانیی گوندەکانی کوردستان،	٢٠١٨/١/١٠
.١٨٢	پرۆژە یاسای بەرکارکردنی (قانون الحفاظ علي الوثائق– لسنة ٢٠١٦) لەهەرێمی کوردستان– عێراق،	٢٠١٨/١/١٠
.١٨٣	پرۆژە یاسای بەرکارکردنی (قانون المتضررين الذين فقدوا جزءاً من اجسادهم جراء ممارسات النظام البائد–رقم (٥) لسنة ٢٠٠٩) لەهەرێمی کوردستان–عێراق،	٢٠١٨/١/١٠
.١٨٤	پرۆژەیاسای بەرکارکردنی (قانون التوقيع الالكتروني والمعاملات الالكترونية رقم (٧٨) لسنة ٢٠١٢) لەهەرێمی کوردستان.	٢٠١٨/١/١٠
.١٨٥	پرۆژە یاسای بەرکارکردنی (قانون مكافحة غسل الاموال وتمويل الارهاب رقم (٣٩) لسنة ٢٠١٥) لەهەرێمی کوردستان،	٢٠١٨/١/١٠
.١٨٦	پرۆژە بڕیاری داگیرکردنی موڵکی گشتی بەمەبەستی دروستکردنی باخ،	٢٠١٨/١/١٠
.١٨٧	پرۆژە بڕیاری بەتاوانی دژی مرۆڤایەتی ناساندنی کارەساتی قەزای خورماتوو و باقی ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێم،	٢٠١٨/١/١٠
.١٨٨	پرۆژە بڕیاری پێکهێنانی لیژنەیەکی کاتیی پەرلەمان بەمەبەستی بەدواداچوون لە کردەوەی جینۆساید بەرامبەر بەهاووڵاتییانی کوردی قەزای دووزخورماتوو و ناوچەکانی دیکەی دەرەوەی هەرێمی کوردستان لەدەورووبەری رێکەوتی ٢٠١٧/١٠/١٦، لەلایەن سوپای عێراقەوە دەستپێکردووە.	٢٠١٨/١/١٠
.١٨٩	پرۆژە یاسای پاراستنی تۆڕ و دامەزراوەکانی ئاو و ئاوەڕۆ لە هەرێمی کوردستان–عێراق،	٢٠١٨/١/٣٠
.١٩٠	پرۆژە یاسای دەستەبەرکردنی نوێنەرانی ئافرەتان لە دامەزراوەکانی هەرێمی کوردستان.	٢٠١٨/٢/٦
.١٩١	پرۆژە یاسای رێکخستن و یەکخستنی عەلوەکان.	٢٠١٨/٢/٦
.١٩٢	پرۆژە یاسای بەرکارکردنی یاسای دەستەبەری (تضمين) ژمارە (٣١)ی ساڵی (٢٠١٥) لەهەرێمی کوردستان	٢٠١٨/٠٦/٢٦
.١٩٣	پرۆژە یاسای ئەکادیمیای زانستی سریانی لە هەرێمی کوردستان.	٢٠١٨/٠٦/٢٦
.١٩٤	پرۆژە یاسای بەرکارکردن و هەموارکردن و جێبەجێکردنی یاسای نەهێشتنی بازرگانیکردن بە مرۆڤ ژمارە (٢٨)ی ساڵی ٢٠١٢ی عێراق لە هەرێمی کوردستان	٢٠١٨/٠٦/٢٦
.١٩٥	پرۆژە یاسای هەمواری یەکەمی یاسای دابەشکردنی دەسەڵاتەکانی سەرۆکایەتیی هەرێمی بەسەر دامەزراوە دەستوورییەکانی هەرێم ژمارە (٢)ی ساڵی٢٠١٧	٢٠١٨/٠٦/٢٦
.١٩٦	پرۆژە یاسای ئەنجوومەنی کاروباری ئافرەتان لە هەرێمی کوردستا	٢٠١٨/٠٦/٢٦
.١٩٧	پرۆژە یاسای هەموارکردنی یاسای بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر ژمارە (٣)ی ساڵی ٢٠٠٦ لە هەرێمی کوردستان	٢٠١٨/٠٦/٢٦
.١٩٨	پرۆژە بڕیاری بە جینۆسایدناساندنی کارەساتی شنگال.	٢٠١٨/٠٦/٢٦
.١٩٩	پرۆژە یاسای پارێزگاری لەتۆڕەکانی ئاو و ئاوەڕۆ	٢٠١٨/٠٧/٢

٢٠٠.	پرۆژە یاسای پێشوازیکردن بەپێی پرۆتۆکۆڵ	٢٠١٨/٠٧/٢
٢٠١.	یاسای هەمواری یاسای بەکرێدانی خانووبەرە ژمارە ٨٧ی ساڵی ١٩٧٩ هەموارکراو لەهەرێم	٢٠١٨/٠٧/٠٩
٢٠٢.	پرۆژە یاسای هەمواری یاسای ژمارە ٣ی ساڵی ٢٠١٢ ڕێگا گشتییەکانی هەرێم	٢٠١٨/٠٧/٠٩
٢٠٣.	پرۆژە بریاری تەملیککردنی ئەو زەوییانەی زێدەڕۆییان لەسەر کراوە لەسنووری شارەوانییەکان	٢٠١٨/٠٧/٠٩
٢٠٤.	پرۆژە یاساکانی (هەمواری سێیەمی یاسای بەکرێدانی خانووبەرە ژمارە (٨٧)ی ساڵی ١٩٧٩ی هەموارکراو لە هەرێمی کوردستان)	٢٠١٨/٠٧/١٠
٢٠٥.	هەڵپەساردنی دامەزراوەی سەرۆکایەتیی هەرێم	٢٠١٨/٠٧/١٠
٢٠٦.	پرۆژە یاسای هەمواری پەیمانگەی دادوەری لە هەرێمی کوردستان	٢٠١٨/٠٧/١١
٢٠٧.	پرۆژە یاسای (دەزگای کۆنترۆلی جۆری دڵنیایی لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق).	٢٠١٨/٠٧/١٥
٢٠٨.	پرۆژە یاسای (پارێزگاریکردن لەهێما و پیرۆزییە نیشتمانی و نەتەوەییەکان).	٢٠١٨/٠٧/١٥
٢٠٩.	پرۆژە یاسای (تعويض متضرري الحروب في كوردستان).	٢٠١٨/٠٧/١٥
٢١٠.	پرۆژە یاسای بەرکاری (قانون حماية الشهود والخبراء والمخبرين والمجني عليهم رقم (٥٨) لسنة ٢٠١٧).	٢٠١٨/٠٧/١٥
٢١١.	پرۆژە یاسای بەرکاری (استيراد و بيع المنتجات النفطية رقم (٩) لسنة ٢٠٠٦).	٢٠١٨/٠٧/١٥
٢١٢.	پرۆژە یاسای بەرکاری (قانون بط الاموال المهربة والممنوع تداولها في الاسواق المحلية رقم (١٨) لسنة ٢٠٠٨).	٢٠١٨/٠٧/١٥
٢١٣.	پرۆژە بریاری (زیندووکردنی حەفتەی پێکەوەژیانی ئایینان لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق).	٢٠١٨/٠٧/١٥

*–لەلایەن ئەندامان و حکومەتەوە ٣٠٩ پرۆژە یاسا و بریار پێشکەشکراون، ٢١٣ یان خوێندنەوەی یەکەمیان بۆکراوە و ئاراستەی لیژنە پەیوەندیدارەکان کراون، ٩٦ پرۆژەش مانەوەو خوێندنەوەیان بۆ نەکرا، ئەوە دەگەیەنێ کە پەرلەمان و لیژنەکان کارا نەبوون، بۆیە ئەو ژمارە زۆرەی پرۆژە یاسا ماونەتەوەو نەکراون بە یاسا، کە تەنها (١٠٪)ی ئەو پرۆژانە کراون بە یاسا کە پێشکەشکرابوون.

*–ژمارەیەك پرۆژە یاسا دوای کارکردنێکی زۆریش لە لیژنەکان، خوێندنەوەی دووەمیان بۆ نەکرا. چەند پرۆژە یاسایەکی گرنگ لەبەردەست خولی چوارەمدا بوو لەوانە (پرۆژە یاسای چاکسازی لە مووچە و دەرماڵەکان، هەمواری یاسای بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر، بەرکارکردنی یاسای بازرگانی بە مرۆڤ، خوێندنەوەی دووەم بۆ پرۆژە یاسای هاوکاری کۆمەڵایەتی) بەڵام ئەو یاسایانە بەو شێوەیەی لە بەرژەوەندی خەڵك بوو دەرنەچوێنران.

ئەو یاسایانەی لە خولی چوارەمی پەرلەماندا پەسەندکران

ئەو یاسایانەی ساڵی (٢٠١٤) پەسەندکراون:

١. یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠١٤ یاسای هەموارکردنی سێیەمی یاسای سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان ـ عێراق ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٠٥ هەموارکراو. (٨)

٢. یاسای ژمارە (٢)ی ساڵی ٢٠١٤ یاسای درێژەدان بەکارپێکردنی یاسای بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر ژمارە (٣)ی ساڵی ٢٠٠٦ لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق. (٩)

٣. یاسای ژمارە (٤)ی ساڵی ٢٠١٤ یاسای کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی. (١٠)

٤. یاسای ژمارە (٥)ی ساڵی ٢٠١٤ یاسای پێدانی بودجەی حزبەکان لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق. (١١)

٥. هەمواری یەکەمی یاسای ڕێکخستنی خۆپیشاندان لە هەرێمی کوردستان. (لەلایەن سەرۆکی هەرێمەوە ڕەت کرایەوە) (١٢)

٦. یاسای ژمارە (٦)ی ساڵی ٢٠١٤– یاسای زمانە فەرمییەکان لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق. (١٣)

٧. یاسای ژمارە (٧)ی ساڵی ٢٠١٤– یاسای هەمواری یەکەمی یاسای دەستەی گشتیی دەستپاکیی لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق ژمارە (٣)ی ساڵی ٢٠١١. (١٤)

---

(٨)–ئەم یاسایە تەنها یەك مادەی هەموار بوو بۆ کابینەی نۆیەم جێ بەجێکرا.

(٩)–ئەم یاسایە هەمان یاسای پێشتر بوو تەنها درێژکرایەوە بۆ دوو ساڵی تر.

(١٠)–هەرچەندە کۆمسیۆنی هەڵبژاردنەکان بەناو پێکهێنرا، بەلام نەیتوانی وەك پێویست ئەرکەکانی جێبەجێ بکات.

(١١)–دەرکردنی ئەم یاسایە کارێکی باش بوو بۆ ئەوەی بودجەی کوردستان لەدەست ئەو بەهەدەردانە زۆرەی حزبەکان دەربازی بێت، بەلام لەکاتێکدا دەرکراوە کە هەرێم ڕووبەڕووی قەیرانێکی دارایی ببویەوەو یاساکە لەمەیدانی پراکتیکدا جێبەجێ نەکرا، هەرچەندە بەپێی یاساکە کەچۆتە بواری جێبەجێکردنەوە، واتە بەپێی ئەم یاسایە حکومەت قەرزاری حزبەکان دەبێت. بەپێی مادەی (٧)ی یاسای ژمارە (٥)ی ساڵی ٢٠١٤ ی پێدانی بودجەی حزبەکان لە هەرێمی کوردستان–عیراق، هاتووە:"ئەم یاسایە لە ڕۆژی بلاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان)دا کاری پێدەکرێت". یاساکە لە وەقائیعدا بلاو کراوەتەوە، واتە لەو کاتەوە یاساکە بەرکارەو حکومەت قەرزاری حزبەکانە.

(١٢)–ئەم یاسایە دووای مانگێك و (٩) ڕۆژ لە دەرچوونیەوە لەلایەن سەرۆکی هەرێمەوە ڕەت کرایەوە، دوای (دوو مانگ و چوار ڕۆژ) لە ڕەتکردنەوەی، لە دانیشتنی ژمارە (٧) لە ٢٠١٤/١٠/٢٢ سەرۆکایەتی خستیەوە بەرنامەی کار و دوای خست بۆ سەرەتای خولی گرێدانی ئایندە. بە بڕیاری ژمارە (٦)ی ساڵی ٢٠١٤ی سەرۆکی هەرێم کە لە ٢٠١٤/٨/١٨ دەرچووە، و بە نوسراوی سەرۆکایەتی هەرێم ژمارە (د.٤٩٧) لە ٢٠١٤/٨/٢٤ بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان ناردراوە، ئەم یاسایە ڕەد کراوەتەوە. بڕیار بوو لە خولی بەهارەی ٢٠١٥ بخرێتەوە بەرنامەی کار و پەسەند بکرێتەوە، بەلام نەکرا.

(١٣)–یاسای زمانە فەرمیەکان لەئەنجامی نەشارەزایی ئەندامانی پەرلەمان و نوێنەری حکومەتەوە لە کرۆکی بابەتەکە، لەکاتی پەسەندکردندا بەکەموکورییەوە تێپەڕێنرا، ئێستا کە ماوەی ساڵێکە یاساکەش دەرچووە بەلام نەچۆتە بواری جێبەجێکردنەوە، چونکە هیچ لایەن و دەزگایەك بەرپرس نەکراوە لە جێبەجێکردن و بەدواداچوونی.

٨. یاسای ژماره (٨)ی ساڵی ٢٠١٤ یاسای هەمواری دەیەمی یاسای ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان ـ عێراق ژماره (٣)ی ساڵی ١٩٩٢ی هەموارکراو.[١٥]

٩. یاسای ژماره (٩)ی ساڵی ٢٠١٤ی یاسای هەمواری یەکەمی یاسای وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی.[١٦]

ئەو یاسایانەی ساڵی (٢٠١٥) پەسەندکراون:

١٠. یاسای ژماره (١)ی ساڵی ٢٠١٥ یاسای ئیدارەی پارێزگای هەڵەبجە لەهەرێمی کوردستان–عێراق.[١٧]

١١.یاسای ژماره (٢)ی ساڵی ٢٠١٥ یاسای سندوقی کوردستان بۆ داهاتە نەوتی و گازییەکان.[١٨]

١٢. یاسای ژماره (٣)ی ساڵی ٢٠١٥ یاسای هەموارکردنی جێبەجێ کردنی یاسای سزادانی عێراقی ژماره (١١١)ی ساڵی ١٩٦٩ی هەموارکراو لەهەرێمی کوردستان.[١٩]

١٣. یاسای ژماره (٤)ی ساڵی ٢٠١٥ یاسای ئامادەکردنی پرۆژەی دەستوری کوردستان–عێراق.[٢٠]

١٤. یاسای ژماره (٥)ی ساڵی ٢٠١٥ یاسای پاراستنی مافی پێکهاتەکان لەهەرێمی کوردستان–عێراق.[٢١]

---

(١٤)– ئەم یاسایە سەرەتا کاری نایاسایی لە خوێندنەوەی یەکەمیدا بوو، ئەو خوێندنەوەیەی لە دانیشتنی دانیشتنی ژمارە (٢)ی رۆژی ٢٠١٤/٩/٢٣ بۆی کرا لەلایەن خودی دەستەی دەستپاکیەوە نێردرا بوو، ئەمەش کارێکی نایاسایی بوو چونکە دەستە بۆی نیە پرۆژە یاسا ئاراستەی پەرلەمان بکات. هەر بۆیە جارێکیتر لە دانیشتنی ژمارە (٧)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/١٠/٢٢ بۆ دووەم جار خوێندنەوەی یەکەم بۆ هەمان پرۆژە کرایەوە کە ئەمجارەیان بە ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەشکرابوو، یاساکە پەسەند کراو ناڕەزایی لێکەوتەوە، بۆیە سەرۆکی هەرێم رەتی کردەوەو دواتر لە پەرلەمان دووبارە پەسەندکرایەوە.

(١٥)– ئەم یاسایە تەنها زیادکردنی پۆستی وەزیرێکی هەرێم (وەزیری بێ وەزارەت) بوو بۆ سەر ستافی ئەنجومەنی وەزیران بۆ رازیکردنی لایەنێکی سیاسی کە پرۆژەکە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە نێردرابوو.

(١٦)– ئەم یاسایە لەکاتی گفتوگۆکردنی بەمەبەستی پەسەندکردن لەلایەن پەرلەمانەوە، دەبوایە وەزیری خوێندنی بالاو توێژینەوەی زانستی ئامادەی گفتوگۆکە بێت، بەلام بەڕێزیان سەرباری ئەوەی لەلایەن پەرلەمانەوە ئاگاداریش کرابوونەوە، پێشێلی یاسایانکرد و ئامادەی دانیشتنەکە نەبوون، بەپێی بەدواداچوونمان بەڕێزیان لەسەر داوای سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران نەچۆتە پەرلەمان، سەرباری ئەوەی ئەم یاسایە پەسەندکراوە بەلام تا ئێستاش نە رێنمایی بۆ دەرچووەو و نەچۆتە بواری جێبەجێکردنیشەوە.

(١٧)– ئەم یاسایە دەرچووە بەلام تا ئێستاشی لەگەڵدابێت وەك پێویست نەچۆتە بواری جێبەجێکردنەوەو دامەزراوەکانی ئەم ئیدارەیە پێکنەهێنراون و ئەندامانی ئەنجومەنیش دەستنیشان نەکراون.

(١٨)– ئەم یاسایە نەچۆتە بواری جێبەجێکردنەوە، سێ مانگ دانرابوو بۆ ئەوەی ئەندامەکانی دەستنیشان بکرێن، بەلام تا ئێستاش هەنگاو نەنراوەو دەستبەکار نەبوونە، رێنماییش بۆ یاساکە دەرنەچووە.

(١٩)– ئەم یاسا تا ئێستاش نە چۆتە بواری جێبەجێکردنەوە.

(٢٠)– یاسایەکی تەوافوقییەو دەستی ئەندامانی لیژنەکەی بەستووە، لە یاساکەدا هاتووە کە لیژنەکە لە(٢١) ئەندام پێکدێت، بەلام تا ئێستاش تەنها (٢٠) ئەندام دەستبەکار بوونە. وادەی دانراو بەپێی یاساکە کۆتایی هات، بەلام ئیشەکانی لیژنە تەواو نەبووە. پێویست بوو لە پەرلەمان ماوەکەی درێژ بکرێتەوە بەلام نەکراوە.

١٥. ياساى ژماره (٦)ى ساڵى ٢٠١٥ هەموارى دووەمى ياساى جێبەجىٚ كردنى ياساى بارى كەسيەتى ژماره (١٨٨)ى ساڵى ١٩٥٩ى هەمواركراو لەهەرێمى كوردستان–عێراق.[٢٢]

١٦. ياساى ژماره (٧)ى ساڵى ٢٠١٥ى ياساى راكێشانى مايه لەرێگاى قەرزكردن لەهەرێمى كوردستان–عێراق.[٢٣]

١٧. ياساى ژماره (٨)ساڵى ٢٠١٥ ياساى ڕاگرتنى كاركردن به ياساى به كرێدانى خانووبەره ژماره (٩)ى ساڵى ٢٠٠٨ له هەرێمى كوردستان–عيراق.[٢٤]

١٨. ياساى ژماره (٩)ى ساڵى ٢٠١٥ ياساى ماف و ئيمتيازاتى تاقانەكانى جينۆسايد لەهەرێمى كوردستان–عێراق.[٢٥]

ئەو ياسايانەى ساڵى (٢٠١٧) پەسەندكراون:

١٩. ياساى ژماره (١)ى ساڵى ٢٠١٧ ى ياساى درێژكردنەوەى خولى هەڵبژاردنى چوارەمى پەرلەمانى كوردستان عێراق.

٢٠.ياساى ژماره (٢)ى ساڵى ٢٠١٧ ى ياساى دابەشكردنى دەسەڵاتەكانى سەرۆكايەتى هەرێم بەسەر دامەزراوه دەستوورييەكانى هەرێم.

٢١. ياساى ژماره (٣)ى ساڵى ٢٠١٧ى هەموارى دووەمى پيادەكردنى ياساى بەكرێدانى خانوبەره ژماره (٨٧)ى ساڵى ١٩٧٩ هەمواركراو لەهەرێمى كوردستان–عێراق.[٢٦]

٢٢. ياساى ژماره (٤)ى ساڵى ٢٠١٧ى ياساى لێبوردنى گشتى لەهەرێمى كوردستان–عێراق.[٢٧]

---

(٢١)– يەكێك له ياسا باش و مەدەنيەكانه كه بوارى پيادەكردنى مافەكانى هەريەك له پێكهاته ئايينى و ئيتنيەكانى هەرێمى كوردستان دەستەبەر دەكات گەر بچێته بوارى جێبەجێكردنەوه.

(٢٢)– ئەم ياسايه رێنمايى بۆ دەرنەچووه، دادگا وەك پێويست جێبەجێى ناكات و نه چۆته بوارى جێبەجێكردنيشەوه.

(٢٣)– ئەم ياسايه سەربارى ئەوەى ناڕەزايى زۆرى لەسەر بوو، له دانيشتنى ئاسايى ژماره (١٣)ى رۆژى (٢٠١٥/٦/٢) پەسەندكرا، بەڵام شێوازى پەسەندكردنەكەى نایاسايى بوو، چونكه لەكاتى گفتوگۆ و دەنگدانى بەشێكى زۆر له مادەكانيدا نيصابى ياسايى ئەندامان له هۆڵى كۆبوونەوەدا ئامادە نەبوون. دواتر بەهۆى ياداشت و بەدواداچوونى (ئەنستيتۆتى پەى) كه چاودێرى رەوشى پەسەندكردنى ياساكەى دەكرد، داوامان له سەرۆكايەتى پەرلەمان كرد پەسەندكردنى ئەم ياسايه پێويستى به دووباره گەڕانەوەيه بۆ هۆڵى پەرلەمان، چونكه پرۆسەى پەسەندكردنەكەى نایاسايى بووه. ئەوەبوو سەرۆكايەتى پەرلەمان دووباره گێڕايەوه نێو هۆڵى پەرلەمان و لەدانيشتنى ژماره (١٥)ى رۆژى (٢٠١٥/٦/١٦) دووباره دەنگى لەسەر درايەوه. ئێستاشى لەگەڵدابێت ياساكه نەچۆته بوارى جێبەجێكردنەوەو ئەنجومەنى وەزيران بەفەرمى رايگەياند كه پرۆسەى قەرزيان وەستاندووه.

(٢٤)–ئەم ياسايه تەنها يەك مادەيه كه تيايدا راگرتنى ياساكەى له جێبەجێكردن راگەياندووه وبۆ ماوەى ساڵێك دوايخستووه.

(٢٥) – تا ئێستا رێنمايى بۆ ئەم ياسايه دەرنەچووه و نەچۆته بوارى جێبەجێكردنەوه

(٢٦)–ئەم ياسايه رۆژى (٢٠١٧/١٢/٦) پەسەند كرا.

ئەو یاسایانەی ساڵی (٢٠١٨) پەسەندکراون:

٢٣. یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠١٨ی یاسای بەخشین وچاندنی ئەندامەکانی لەشی مرۆڤ لەهەرێمی کوردستان–عێراق یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠١٨ی یاسای بەخشین وچاندنی ئەندامەکانی لەشی مرۆڤ لەهەرێمی کوردستان–عێراق.

٢٤. یاسای ژمارە (٢)ی ساڵی ٢٠١٨ی یاسای هەمواری یەکەمی هەمواری جێبەجێ کردنی یاسای هاتووچۆی ژمارە (٨٦)ی ساڵی ٢٠٠٤ لەهەرێمی کوردستان–عێراق یاسای ژمارە (٢)ی ساڵی ٢٠١٨ی یاسای هەمواری یەکەمی هەمواری جێبەجێ کردنی یاسای هاتووچۆی ژمارە (٨٦)ی ساڵی ٢٠٠٤ لەهەرێمی کوردستان–عێراق.

٢٥. یاسای ژمارە (٣)ی ساڵی ٢٠١٨ی یاسای رێگری لەزیادەرۆیی ولابردنی لەسەر زەوی وزار ومولَکی دەولَەت لەهەرێمی کوردستان–عێراق.

٢٦. یاسای ژمارە (٤)ی ساڵی ٢٠١٨ی چاکسازی لە خانەنشینی و مووچە و دەرماڵە و بەخشین و ئیمتیازاتەکان لەهەرێمی کوردستان–عێراق. [٢٨] (ئەم یاسایە دوای پەسەند کردنی رەت کرایەوە)

٢٧. یاسای ژمارە(٥)ی ساڵی (٢٠١٨) یاسای بەرکارکردنی یاسای هەمواری بیستەمی یاسای میلاکات ژمارە (٢٥) ی ساڵی (١٩٦٠) .[٢٩]

٢٨. یاسای ژمارە(٦)ی ساڵی (٢٠١٨) یاسای بەرکارکردنی یاسای نەهێشتنی بازرگانیکردن بە مرۆڤ ژمارە (٢٨)ی ساڵی (٢٠١٢)ی عێراق.[٣٠]

٢٩. یاسای ژمارە(٧)ی ساڵی (٢٠١٨) یاسای درێژکردنەوەی کاکردن بە یاسای بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر ژمارە (٣)ی ساڵی (٢٠٠٦) .[٣١]

---

(٢٧)–ئەم یاسایە رۆژی (٢٠١٧/١٢/١٧) پەسەند کرا. یەکێك بوو لەو یاسایانەی بە یاسا یاساشکێنی پێکراو هەم نارەزایی لێکەوتەوەو هەم ژمارەیەك تاوانباری لە زیندانەکان هێنایەدەرەوە.

(٢٨)–ئەم یاسایە رۆژی (٢٠١٨/٢/٢٧) ئەم یاسایە پەسەند کرا. لە ئەنجامی ئەو فشارە جەماوەریە زۆرەی هەبوو، هەندێك لە فراکسیۆنەکان نارەزاییان دەربری و گوایە پێی رازی نین، لە رۆژی ٢٠١٨/٣/٤ سەرۆکایەتی پەرلەمان بریاری رەتکردنەوەو گێرانەوەی یاساکەیدا بۆ پەرلەمان بۆ دووبارە گفتوگۆکردنەوەی، بەلام سەرۆکایەتی پەرلەمان سەرکەوتوو نەبوو لەوەی جارێکی تر گفتوگۆی بکاتەوە.

(٢٩)–ئەم یاسایە رۆژی (٢٠١٨/٠٦/٢٦) بەرکار کرا.

(٣٠)–ئەم یاسایە رۆژی (٢٠١٨/٠٦/٢٦) بەرکار کرا. ئەم یاسایە لەساڵی (٢٠١٢) لە عێراق پەسەندکراوە، بەبێ رەچاوکردنی هەلومەرج و تایبەتمەندی هەرێم پەرلەمان کۆی یاساکە بەدەق وەك خۆی پەسندکرا. سزای لە سێدارەدان هاتەوە ناو یاسایەکی دیکەی هەرێمی کوردستان. بەبێ ئەوەی یەك پەرلەمانتار دەنگی نەخێر دژ بە سزای لە سێدارەدان بەر زبکاتەوە، لە کاتێکدا زۆرینەی پەرلەمانتاران بانگەشەی رێزگرتن لە بنەماکانی مافەکانی مرۆڤ دەکەن.

٣٠.یاسای ژماره(٨)ی ساڵی (٢٠١٨) یاسای هەمواری سێیەمی یاسای پارێزەرایەتی ژمارە(١٧) ساڵی (١٩٩٩)ی هەموارکراو لە هەرێمی کوردستان.(٣٢)

٣١. یاسای ژمارە(٩)ی ساڵی (٢٠١٨) یاسای هەمواری چوارەمی یاسای سندوق خانەنشینی پارێزەرایەتی ژمارە (١٨)ی ساڵی (١٩٩٩)ی هەموارکراو لە هەرێمی کوردستان. (٣٣)

٣٢. یاسای ژمارە(١٠)ی ساڵی (٢٠١٨) یاسای هەڵپەساردنی دامەزراوەی سەرۆکایەتی هەرێم. (٣٤)

٣٣. یاسای ژمارە(١١)ی ساڵی (٢٠١٨) یاسای هەمواری سێیەمی پیادەکردنی یاسای بەکرێدانی خانووبەرە ژمارە (٨٧)ی ساڵی ١٩٧٩ی هەموارکراو لە هەرێمی کوردستان. (٣٥)

---

(٣١)–ئەم یاسایە رۆژی (٢٠١٨/٠٧/١) پەسەند کرا. پرۆژە یاساکە بە دەنگی پەرلەمانتارانی (یەکێتیو پارتیو گۆڕانو یەکگرتووی ئیسلامی) درێژکرایەوەو هاوکات فراکسیۆنەکانی کۆمەڵو بزووتنەوەی ئیسلامی دژی درێژکردنەوەی ماوەی کارکردن بوون بە یاساکە. لای رۆژنامەنوسان و رۆشنبیرانیش رەخنەو سەرنجی زۆر سەبارەت بە یاساکە دەربڕدرا.

(٣٢)–ئەم یاسایە رۆژی (٢٠١٨/٠٧/٢) پەسەند کرا.

(٣٣)–ئەم یاسایە رۆژی (٢٠١٨/٠٧/٢) پەسەند کرا. لەهۆکارەکانی دەرچواندنی یاساکەدا هاتووە، لەپێناو پاراستنی ماف و دابین کردنی ژیانێکی شایستە بۆ پارێزەران و خێزانەکانیان، بە لەبەرچاوگرتنی پەرەسەندن و گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتی و ئابورییەکان، ئەم یاسایە دەرچوێنراوە.

(٣٤)–ئەم یاسایە رۆژی (٢٠١٨/٠٧/١١) پەسەند کرا. ئەم یاسایەش رەخنەی چەندین لایەنی سیاسی و کەسانی ئەکادیمی و رۆژنامەوانی لێکەوتەوە.

(٣٥)–ئەم یاسایە رۆژی (٢٠١٨/٠٧/١٥) پەسەند کرا.

ئەو بڕیارانەی لە خولی چوارەمدا پەسەندکران

١–بڕیاری ژمارە (١٦) بڕیاری ڕاگرتنی کارکردن بە بڕیاری ژمارە (٥٥)ی ساڵی ٢٠٠٤ و بڕیاری ژمارە (٧)ی ساڵی ١٩٩٢ی پەرلەمانی کوردستان ـ عێراق.

٢– بڕیاری ژمارە (١٨) بڕیاری تایبەت بە هێزەکانی ناوخۆ و ئاسایش.

٣– بڕیاری ژمارە (١٩) بڕیاری تایبەت بە هێزەکانی پێشمەرگە.

٤– بڕیاری ژمارە (٢٣) بڕیاری ناونانی پارێزگای هەڵەبجە بە پایتەختی ئاشتی کوردستان ـ عێراق.

٥–بڕیاری ژمارە (٢٤) بڕیاری پاڵپشتی کردنی گەلی ڕۆژئاوای کوردستان لە هەر شێوازێکی خۆبەڕێوەبردن. [٣٦]

٦–بڕیاری ژمارە (٢٨) تایبەت بە ناردنی هێزی پێشمەرگەی هەرێمی کوردستان بۆ بەرگری لە کۆبانێ. [٣٧]

٧–بڕیاری ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠١٥ بڕیاری پاڵاوتن و پەسەندکردنی قائمقام و بەڕێوەبەری ناحیە لە کوردستان ـ عێراق. [٣٨]

٨–بڕیاری ژمارە(١٧)ی ساڵی (٢٠١٨) پێشوازیکردن بەپێی پرۆتۆکۆل لەئەندامانی پەرلەمانی کوردستان و ئەنجومەنی وەزیران و هاوتا وەزیفیەکانیان لە فرۆکەخانەکان و خاڵە سنوررییەکان. [٣٩]

---

(٣٦)–دەبوایە پەرلەمان لەو بڕیارەدا بەڕوونی دان بەکانتۆنەکاندا بنێت، بەلام مەسەلەی داننان لەبڕیارەکەدا نەهاتووە.

(٣٧)–دەبوایە لەو بڕیارەدا ئیشارەت بەوە بدرایە کە ئەو هێزەی دەچێت بۆ کۆبانێ بە هەماهەنگی و ڕەزامەندی کانتۆنەکانی ڕۆژئاوا بێت، سەرباری ئەوەی زیاد لە (٣) پەرلەمانتار داوایانکرد، بەلام سەرۆکی پەرلەمان نەی خستە دەنگدانەوەو ئەم دەستەواژەیەشی لە بڕیارەکەدا زیاد نەکرد. هەروەها دەبوایە مێژووی ئەم پرۆسەیە دیاری بکرابووایە، بەلام لە بڕیارەکەدا هیچ مێژوویێك دیاری نەکراوە.

(٣٨) – ئەم بڕیارە چۆتە بواری جێبەجێکردنەوە.

(٣٩)–ئەم بڕیارە ڕۆژی (٢٠١٨/٧/١١) پەسەند کرا .

راسپاردە:

–رۆژی ۲۰۱۷/۹/۱٥ پەرلەمان راسپاردەیەکی پێنج خاڵی دەرکرد سەبارەت بە پرسی ریفراندۆم و سەربەخۆیی کوردستان.

راسپاردەکانی پەرلەمان سەبارەت بەپرسی ریفراندۆم

یەکەم: پەرلەمانی کوردستان کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و راپرسی رادەسپێرێت کەڕۆژی دووشەممە رێکەوتی (۲۰۱۷/۰۹/۲٥) لەهەرێمی کوردستان و سەرجەم ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێم، راپرسی بۆ پرسی سەربەخۆیی کوردستان ئەنجام بدات.

دووەم: پەرلەمانی کوردستان سەرجەم ئەو رێککارانە پەسەند دەکات کە کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و راپرسی و گشت لایەنە پەیوەندیدارەکان گرتوویانەتەبەر بۆ سەرخستنی پرۆسەی ریفراندۆم.

سێیەم: کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و راپرسی، سەبارەت بەمیکانیزمە یاساییەکانی بەرێوەبردنی پرۆسەی ریفراندۆم بۆ سەربەخۆیی کوردستان پشت دەبەستێت بەیاسای هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان ژمارەی (۱)ی ساڵی (۱۹۹۲)ی هەموارکراو، هەروەها یاسای کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و راپرسی ژمارەی (٤)ی ساڵی (۲۰۱٤)، هەر یاسایەکی دیکەی پەیوەندیدار.

چوارەم: پەرلەمانی کوردستان لایەنە پەیوەندیدارەکان سەرپشك دەکات بۆ گرتنەبەری هەر رێکارو بریارێك بۆ دەستەبەری مافی چارەنووس و تەواوی مافەکانی گەلی کوردستان، بەجۆرێك لەپرسە چارەنووسسازەکاندا بگەرێنەوە بۆ پەرلەمانی کوردستان، کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و راپرسیش رادەسپێرێت بۆ هەماهەنگی لەگەڵ ئەم لایەنانە.

پێنجەم و کۆتایی: ئەو راسپاردانەی لەخاڵەکانی سەرەوەدا هاتوون، تایبەتن بەریفراندۆمی راگەیاندراو لە ۲۰۱۷/۰۹/۲٥.

پەیرەوی نوێی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان :

ئەم پەیرەوە رۆژی (۲۰۱۸/۰۷/۱۷) پەسەند کرا. هەرچەندە لە ساتی پەسەندکردنیدا بریاردرا لە خولی چوارەمدا پەیرەوەکە جێبەجێ بکرێت، بەلام تا ئێستاشی لەگەلدابێت لە خولی پێنجەمیشدا زۆرینەی برگەو مادەکانی جێبەجێ نەکراوە.

خشتەی ژمارە (١٠)

ئاستی جێبەجێکردنی یاساو بڕیارەکانی خولی چوارەمی پەرلەمانی کوردستان

ژ	بابەت	جێبەجێکراوە	پێشێلکراوە	نەچۆتە بواری جێبەجێکردنەوە	سەرجەم
١	یاسا	٧	٩	١٧	٣٣
٢	بڕیار	٢	٠	٦	٨
٣	پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان	٠	١	٠	١
	سەرجەم	٩	١٠	٢٣	٤٢

خشتەی ژمارە (١١)

جۆری ئەو یاسایانەی لە خولی چوارەمی پەرلەمانی کوردستان پەسەندکران

ژ	بابەت	ژمارەی یاسا
١	یاسای نوێ	١٥
٢	هەمواری یاسا	١٢
٣	یاسای درێژکراوە	٤
	یاسای عیراقی بەرکار	٢
	سەرجەم	٣٣

خشتەی ژمارە (١٢)

یاسای پەسەندکراو و ڕەتکراوە لە خولی چوارەمی پەرلەمانی کوردستان

ژ	بابەت	ژمارەی یاسا
١	یاسای پەسەندکراو	٣١
٢	یاسای ڕەتکراوە	٢
٣	پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان	٠
	سەرجەم	٣٣

*–لەماوەی پێنج ساڵدا، تەنها (٣٢) یاسا و (٨) بڕیاری دەرکرد، سەرەڕای ئەوەی کە خوێندنەوەی یەکەم بۆ (٢١٣) پڕۆژە یاسا کرابوو. زۆرینەی ئەو یاسایانەی پەسەندیش کران نەچوونە بواری جێبەجێکردنەوە، یاخود پێشێلکراون، بەبێ ئەوەی پەرلەمان هیچ قسەیەکی هەبووبێت.

*–ئەو یاسایانەی لەو ماوەیەدا دەرچوون زۆرینەیان یا ناڕەزاییان لەسەر بووە و دەرەنجامی خراپیان لێکەوتۆتەوە، بۆنمونە: یاسای درێژکردنەوەی خولی هەڵبژاردنی چوارەمی پەرلەمانی کوردستان، یاسای دابەشکردنی دەسەڵاتەکانی سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان بەسەر دامەزراوە دەستوورییەکانی هەرێم، یاسای لێبووردنی گشتی لەهەرێمی کوردستان،

یاسای بەخشین و چاندنی ئەندامەکانی لەشی مرۆڤ، یاسای ڕێگریکردن لە زیادەڕۆیی و لابردنی لەسەر زەوی و زارو موڵکی دەوڵەت، یاسای هەڵپەساردنی دامەزراوەی سەرۆکایەتیی هەرێم، یاسای نەهێشتنی بازرگانیکردن بە مرۆڤ، هەموارکردنی سێیەمی یاسای پیادەکردنی یاسای بەکرێدانی خانوو بەرە.

*–ئەو بڕیارانەی دەرکراون نەچوونەتە بواری جێبەجێکردنەوە یاخود پێشێلکراون، بەبێ ئەوەی پەرلەمان هیچ قسەیەکی هەبووبێت.

*–لە خولی چوارەمی پەرلەماندا کۆمەڵێك یاسای عیراقی بەرکار کران. ئەمەش نەنگی بوو بۆ پەرلەمانی کوردستان، کە پێویست بوو یاسای خۆی هەبێت نەك یاساکانی عیراق بەرکار بکات.

*– دەرکردنی پەیرەوی تازە کارێکی باش بوو، سەرباری ئەو تێبینیانەش کە لەسەریەتی، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا لەکاتی پەسەندکردنیدا پەرلەمان رایگەیاند کە لەگەڵ دەرچوونیدا دەچێتە بواری جێبەجێکردنەوە، کەچی خول تەواو بوو تەنها (جێگر و سکرتێر) ناونیشانەکانیان گۆڕا بۆ (جێگری یەکەم و دووەم) هیچ بڕگەیەکی تری جێبەجێنەکرا، ئەمە لە کاتێکدا ئەم گۆرانکارییە پێچەوانەی یاسای هەڵبژاردنە و لەوێ جێگر و سکرتێر هەیە نەك جێگری یەکەم و دووەم، نە لیژنەکانی ناویان هاتبوو هەڵوەشانەوەو لێکدران، نە پەیکەری بەرێوەبردنی پەرلەمان دەستنیشانکراو...هتد.

*–بەپێی بەدواداچوونی ئێمەو ئەو خشتەیەی لە سەرەوەدا هاتووە، لە کۆی (٣٢) یاسا تەنها (٧)ی جێبەجێکراوە، (٩)ی پێشێلکراوەو (١٦) یاسا هەر نەچۆتە بواری جێبەجێکردنەوە. لە کۆی (٨) بڕیاریش تەنها (٢) جێبەجێکراوەو (٦)بڕیاریش جێبەجێ نەکراون. سەبارەت بە پەیرەوی ناوخۆی پەرلەمانیش کە ساڵی ٢٠١٨ دەرچووە زۆرینەی مادەکانی یا پێشێلکراون یا نەچوونەتە بواری جێبەجێکردنەوە.

بەپێی ئەمەش هەرچەندە دەمێکە ئەدای چاودێریکردنی پەرلەمان بۆ دەسەلاتی جێبەجێکردن لاواز بووە، بەلام ئەوەی جێگەی مەترسیە یاسادانانیش بەرەو لاوازی دەچێت، بێسەروبەرەیەکی زۆر بە یاساکانەوە دیارە.

بودجە لە پەرلەماندا

یەکەم: پرۆژە یاسای بودجە:

یەکێك لە کارە سەرەکییەکانی پەرلەمان پەسندکردنی پرۆژە یاسای بودجەی سالآنەیە. بەپێی یاساو پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان دەبی هەموو ساڵێك لە سەرەتای مانگی تشرینی یەکەمدا ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان بودجەی خەملێنراو ڕەوانەی پەرلەمانی کوردستان بکات،[٤٠] چونکە بودجە لە ڕۆژی ١٢/٣١/ هەموو ساڵێك کۆتایی دێت و پێویستە لە ١/١/ ساڵی تازەوە کار بە بودجەی پەسندکراو بۆ ساڵی تازە بکرێت. بەڵام لەماوەی پێنج ساڵی خولی چوارەمی پەرلەماندا ئەنجومەنی وەزیران بودجەی هیچکام لە ساڵەکانی (٢٠١٤، ٢٠١٥، ٢٠١٦، ٢٠١٧، ٢٠١٨)ی ڕەوانەی پەرلەمان نەکرد و پەرلەمانیش هیچ نوسراوێکی ئاراستەی حکومەت نەکرد کە لێپێچینەوەی لێبکات بەرامبەر ئەو پێشێلکارییە، هەر بۆیە لەتەمەنی ئەم خولەدا بودجە لەپەرلەمان پەسەند نەکرا.

دووەم: ژمێرەی کۆتایی:

بەپێی پەیرەوی ناوخۆ[٤١] دەبێت ژمێرەی کۆتایی (الحساب الختامی) ساڵی دارایی پێشتر بچێتە پەرلەمان، بۆ زانینی چۆنیەتی سەرفکردنی بودجەو بوارەکانی سەرفکردن هەتا پەرلەمان و خەلکی کوردستان ئاگایان لێ بێت لە بودجە کە هی خەلکی کوردستانەو لەپێناو چەسپاندنی پرەنسیپەکانی شەفافیەت لە سەرفکردنی بودجەدا.

جگە لەوەی بودجە لە پەرلەمان پەسەند نەکرا، ئەو بودجەیەی هەشبووە حکومەت بەئارەزووی خۆی دابەشی کردووە، بەبێ ئەوەی هیچ چاودێرییەکی بەسەرەوە بێت، هەر بۆیەش (حیساباتی کۆتایی) هیچ کام لە ساڵەکانی (٢٠١٢، ٢٠١٣، ٢٠١٤، ٢٠١٥، ٢٠١٦، ٢٠١٧، ٢٠١٨) نەنێردرایە پەرلەمان و کەس نەیزانی ئەو بودجەیە چۆن دابەش و خەرج کراو پەرلەمان هیچ ڕۆلێکی نەبووە.

(٤٠) — لە برگەی یەکەمی مادەی (٧٩)ی پەیرەوی ناوخۆی پەرلەماندا هاتووە: یەکەم: لەسەرەتای مانگی تشرینی یەکەم بەر لە سالی دارایی بودجە دەگاتە پەرلەمان.

(٤١) — لە برگەی دووەمی مادەی (٧٩)ی پەیرەوی ناوخۆی پەرلەماندا هاتووە: دووەم:پرۆژە یاساکانی بودجەی گشتی و ژمێرەی کۆتایی هەر ساڵێك هەر بەگەیشتنی ڕەوانەی لیژنەی دارایی و کاروباری ئابوری دەکرێت بۆ وردبینی و گفتوگۆکردن لەسەری.

پەرلەمان و چاودێریی دەسەڵاتی جێبەجێکردن

یەکێك لە ئەرکە بنچینەییەکانی پەرلەمان، چاودێری دەسەلاتی جێبەجێکردنە، لە ماوەی پێنج ساڵی تەمەنیدا، خولی چوارەمی پەرلەمانی کوردستان سەربارى ئەو هەموو قەیران و گرفتانەی هەبوون، سەربارى ئەو هەموو پێشێلکارییە یاساییەی لەلایەن دەسەڵاتی جێبەجێکردنەوە کران، بەڵام پەرلەمان لەپرۆسەی چاودێری کردنی حکومەتدا هیچ چالاکییەکی نەبوو و نەیتوانی بە ئەرکی خۆی هەڵبستێت. جگە لە چەند کۆبوونەوەیەك نەبێت کە حکومەت و پەرلەمان کردوویانە، کۆبوونەوەکانیش لەو چوارچێوەیەدابوون کە حکومەت ویستویەتی ئەجێندای خۆی لەرێگەی پەرلەمانەوە جێبەجێ بکات، نەك پەرلەمان چاودێریی حکومەت بکات و لێی بپێچێتەوە. لەو هەموو پێشێلکارییە یاساییەی حکومەت کردوویەتی، هەر لە پاشەکەوتی موچەو کەمکردنەوەی بۆ چارەك، و هەندێمانگ دابەشنەکردنی ئەو چارەکە موچەیەش لە کاتی خۆی، کە موچەی چین و توێژ هەبوو بە سێ مانگیش نەدەدرا، فرۆشتنی نەوت و ناڕوونی داهاتەکان، یاریکردن بە کاتی هەڵبژاردنەکان و بوونی گەندەڵی لە زۆرینەی سێکتەرەکان و خراپی خزمەتگوزاریی پەروەردەو تەندروستی و خوێندنی باڵاو رێگەوبانەکان و کەمی سوتەمەنی و کارەباو ئاو و زیادکردنی نایاسایی باجەکان و دەیان بابەتی تر، سەربارى ئەوەی چەند ئەندامێك جاروبار یاداشتیان بۆ بانگهێشتکردنی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران و هەندێك لە وەزیرەکان پێشکەشکرد، بەڵام پەرلەمان نە گوێی لە ئەندامەکانی گرتوو و نە توانیویەتی لە هیچ بەرپرسێکی حکومیش بپێچێتەوە.

پەرلەمان نەیتوانی لێپێچینەوە لە هیچکام لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران، یا جێگرەکەی یا لەگەڵ هیچ وەزیرێکدا بکات و بانگهێشتیان بکات بۆ پەرلەمان. هەرچەندە لەلایەن هەندێك پەرلەمانتارەوە هەوڵی بانگهێشتی هەندێك لە وەزیرەکان درا، لەوانە وەزیرەکانی (سامانە سروشتیەکان، دارایی، شارەوانی، شەهیدان، خوێندنی باڵا)، (ئەنجومەنی نەوت و گازی هەرێم) کە پێکهاتبوو لە (سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران، جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران، وەزیری دارایی، وەزیری سامانە سروشتیەکان، وەزیری پلاندانان) و (کۆمسیۆنی سەربەخۆی هەڵبژاردن و راپرسی)، بەڵام نە سەرۆکایەتی پەرلەمان رێکاری بانگهێشتەکانی گرتەبەر و نە وەزیرەکانیش لە پەرلەمان ئامادە بوون.[٤٢] نەك هەر ئەمە بەڵکو پەرلەمان دەستەمۆی

---

(٤٢)– ئەو پەرلەمانتارانەی لەچەند یاداشت و داواکارییەکی جیاجیادا داوای بانگهێشت و لێپێچینەوەیان لەو وەزیر و دامەزراوانە کردبوو، بریتیبوون لە هەریەك لە (سۆران عومەر)، (شێرکۆ جەودەت)، (گەشە دارا حەفید)، (گۆران ئازاد) و (عەلی حەمە سالح) و چەند پەرلەمانتارێکی تر کە یاداشتی هاوبەشیان نوسی بوو و واژۆیان کردبوو، بەلام هیچ کام لە وەزیر و بەرپرسەکان ئامادە نەبوون و بەدەم داواکەوە نەچوون، نەك هەر ئەمە بەڵکو ئەو پەرلەمانتارانەی ئەم داوایانەیان کردبوو هەندێکیان رووبەرووی هەڕەشەو هەندێکیشیان رووبەرووی سوکایەتی پێکردن بوونەوە.

دەسەڵاتی جێبەجێکردن ببوو و حکومەت چەند هەڵسوکەوتێکی نایاسایی و ناپەیرەوی بەرامبەر پەرلەمان نواند.[43]

ئەوەی پەیوەندی بەم بابەتەوە هەیە تەنها ئامادەبوونی هەندێك لە وەزیرەکان بوو وەك میوانداری لە پەرلەمانی کوردستان بەمەبەستی گفتوگۆکردن لەگەل ئەندامان، وەك (وەزیری سامانە سروشتیەکان)،[44] (وەزیری پەروەردە)،[45] (وەزیری پێشمەرگە)،[46] (وەزیری کاروباری پەرلەمان)،[47] (وەزیری تەندروستی)، (وەزیری دارایی)، (وەزیری کشتوکاڵ).

---

(٤٣)– بۆ نمونە چەندین جار پەرلەمان داوای لە ئەنجومەنی وەزیران کردووە کە وەزیر ئامادەبێت لە هۆلی پەرلەمان، بەلام ئەنجومەنی وەزیران بە نەرێنی وەلامی داواکەی پەرلەمانی داوەتەوە.

(٤٤)– وەزیری سامانە سروشتیەکان لەسەر داوای ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان بەپێی مادەی (٥٤/خالّی دووەم/برِگەی ٢)ی پەیرەوی ناوخۆی پەرلەمان (هەر دە ئەندامێك بۆیان هەیە داوا بکەن گفتوگۆی بابەتێکی گشتی بخرێتە بەرنامەی پەرلەمانەوە بە ئامادەبوونی سەرۆك وەزیران یان وەزیری تایبەتمەند). ناوبراو لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (١٤)ی پەرلەمان لە رۆژی ٢٠١٤/٧/٧ لە پەرلەمان ئامادە بوو.

(٤٥)– لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (٦) لە ٢٠١٤/١٠/٢١ وەزیری پەروەردە ئامادەی دانیشتنی پەرلەمان بوو، ئامادە بوونی وەزیری پەروەردە لەم دانیشتنەدا لەسەر داوای خۆی بوو.

(٤٦)– لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (٧) لە ٢٠١٤/١٠/٢٢ وەزیری پێشمەرگە لەکاتی پەسەندکردنی بریاری تایبەت بە ناردنی هێز بۆ کۆبانی ئامادەی دانیشتنی پەرلەمان بوو.

(٤٧)– وەزیری کاروباری پەرلەمان تەنها سێ جار ئامادە بووە: جارێك لەکاتی پەسەندکردنی بریاری پالپشتی لە گەلی رۆژئاوا (١٠/١٤)، جارێك لەگەل وەزیری پەروەردە (١٠/٢١) و جارەکەی تریش لەگەل وەزیری پێشمەرگە (١٠/٢٢). ئەمە لەکاتێکدا وەزیری ناوبراو شوێنی کار و ئۆفیسەکەی لەناو تەلاری پەرلەماندایە.

دانیشتنەکانی خولی چوارەمی پەرلەمانی کوردستان

خشتەی ژمارە (١٣)

ژ	ژمارەو مێژووی دانیشتنی پەرلەمان
١	دانیشتنی رۆژی ٢٠١٣/١١/٦ گردنەوەی خول و سوێند خواردنی ئەندامان
٢	دانیشتنی رۆژی ٢٠١٤/٤/٢٩ هەڵبژاردنی دەستەی سەرۆکایەتی
٣	دانیشتنی ژمارە (١)ی ئاسایی لە رۆژی (٢٠١٤/٥/٤)
٤	دانیشتنی ژمارە (٢)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/٥/٧
٥	لە دانیشتنی ژمارە (٣)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/٥/١٣
٦	دانیشتنی ژمارە (٤)ی ئاسایی ٢٠١٤/١٠/١٤دا
٧	دانیشتنی ژمارە (٥)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/٥/٢٠
٨	دانیشتنی ژمارە (٦)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/٥/٢٦
٩	دانیشتنی ژمارە (٧)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/٥/٢٨
١٠	دانیشتنی ژمارە (٨)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/٦/١٥
١١	دانیشتنی ژمارە (٩) ی ئاسایی رۆژی (٢٠١٤/٦/١٦)
١٢	دانیشتنی ژمارە (١٠)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/٦/١٨
١٣	دانیشتنی ژمارە (١١)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/٦/٢٩
١٤	دانیشتنی ژمارە (١٢)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/٦/٣٠
١٥	دانیشتنی ژمارە (١٣)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/٧/١
١٦	دانیشتنی ژمارە (١٤)ی ئاسایی لە رۆژی ٢٠١٤/٧/٧
١٧	دانیشتنی ژمارە (١٥)ی ئاسایی رۆژی (٢٠١٤/٧/٩)
١٨	دانیشتنی ژمارە (١٦)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/٧/١٧
١٩	دانیشتنی ژمارە (١٧)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/٧/٢٢
٢٠	دانیشتنی ژمارە (١٨)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/٧/٢٣
٢١	دانیشتنی ژمارە (١٩)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/٧/٢٤
٢٢	دانیشتنی ژمارە (٢)ی نائاسایی رۆژی ٢٠١٥/٨/٢٥
٢٤	دانیشتنی دەستپێك ژمارە (١)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/٩/٣
٢٥	دانیشتنی ژمارە (٢)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/٩/٢٣
٢٦	دانیشتنی ژمارە (٣)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/٩/٣٠
٢٧	دانیشتنی ژمارە (٤)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/١٠/١٤
٢٨	دانیشتنی ژمارە (٥)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/١٠/١٥
٢٩	دانیشتنی ژمارە (٦)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/١٠/٢١
٣٠	دانیشتنی ژمارە (٧)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/١٠/٢٢
٣١	دانیشتنی ژمارە (٨)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/١٠/٢٨
٣٢	دانیشتنی ژمارە (٩)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/١٠/٢٩
٣٣	دانیشتنی ژمارە (١٠)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٤/١١/١٠

٣٤	دانیشتنی ژمارە (١١)ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٤/١١/١٩
٣٥	دانیشتنی ژمارە (١٢)ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٤/١١/٢٥
٣٦	دانیشتنی ژمارە (١٣)ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٤/١١/٢٦
٣٧	دانیشتنی ژمارە (١٤)ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٤/١٢/٣
٣٨	دانیشتنی ژمارە (١٥)ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٤/١٢/٩
٣٩	دانیشتنی ژمارە (١٦)ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٤/١٢/١٦
٤٠	دانیشتنی ژمارە (١٧)ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٤/١٢/١٨
٤١	دانیشتنی ژمارە (١٨)ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٤/١٢/٢٣
٤٢	دانیشتنی ژمارە (١٩)ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٤/١٢/٢٤
٤٣	دانیشتنی ژمارە (٢٠)ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٤/١٢/٢٩
٤٤	دانیشتنی ژمارە (٢١)ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٤/١٢/٣١
٤٥	دانیشتنی ژمارە (١)ی نائاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/١/٢٧
٤٦	دانیشتنی ژمارە (٢)ی نائاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٢/٥
٤٧	دانیشتنی ژمارە (١)ی دەستپێك ڕۆژی ٢٠١٥/٣/٣
٤٨	دانیشتنی ژمارە (٢) ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٣/٩
٤٩	دانیشتنی ژمارە (٣) ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٣/١٠
٥٠	دانیشتنی ژمارە (٤) ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٣/٢٥
٥١	دانیشتنی ژمارە (٥) ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٣/٣١
٥٢	دانیشتنی ژمارە (٦) ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٤/١
٥٣	دانیشتنی ژمارە (٧) ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٤/٧
٥٤	دانیشتنی ژمارە (٨) ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٤/١٣
٥٥	دانیشتنی ژمارە (٩) ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٤/٢١
٥٦	دانیشتنی ژمارە (١٠) ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٤/٢٩
٥٧	دانیشتنی ژمارە (١١) ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٥/٢٠
٥٨	دانیشتنی ژمارە (١٢) ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٥/٢٦
٥٩	دانیشتنی ژمارە (١٣) ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٦/٢
٦٠	دانیشتنی ژمارە (١٤) ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٦/٩
٦١	دانیشتنی ژمارە (١٥) ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٦/١٦
٦٢	دانیشتنی ژمارە (١٦) ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٦/١٧
٦٣	دانیشتنی ژمارە (١٧) ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٦/٢٣
٦٤	دانیشتنی ژمارە (١٨) ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٦/٢٩
٦٥	دانیشتنی ژمارە (١٩) ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٦/٣٠
٦٦	دانیشتنی ژمارە (٣)ی نائاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٨/١٩
٦٧	دانیشتنی دەستپێك ژمارە (١)ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٩/٢
٦٨	دانیشتنی ژمارە (٢)ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٩/١٦
٦٩	دانیشتنی ژمارە (٣)ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٩/٢٠
٧٠	دانیشتنی ژمارە (٤)ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/٩/٢١
٧١	دانیشتنی ژمارە (٥)ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/١٠/٦
٧٢	دانیشتنی ژمارە (٦)ی ئاسایی ڕۆژی ٢٠١٥/١٠/٧

٧٣	دانیشتنی ژمارە (٧)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٥/١٠/١٢
٧٤	دانیشتنی نائاسایی رۆژی٢٠١٧/٩/١٥
٧٥	دانیشتنی دەستپێك ژمارە (١)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٧/٩/٢٣
٧٦	دانیشتنی ژمارە (٢)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٧/٩/٣٠
٧٧	دانیشتنی ژمارە (٣)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٧/١٠/٢٤
٧٨	دانیشتنی ژمارە (٤)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٧/١٠/٢٩
٧٩	دانیشتنی ژمارە (٥)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٧/١١/١٥
٨٠	دانیشتنی ژمارە (٢)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٧/١٢/٦
٨١	دانیشتنی ژمارە (٣)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٧/١٢/١٣
٨٢	دانیشتنی ژمارە (٣)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٧/١٢/١٧
٨٣	دانیشتنی ژمارە (٤)ی ئاسایی رۆژی ٢٠٨/١/١٠
٨٤	دانیشتنی ژمارە (٥)ی ئاسایی رۆژی ٢٠٨/١/٣٠
٨٥	دانیشتنی ژمارە (٦)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٨/١/٣١
٨٦	دانیشتنی ژمارە (٧)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٨/٢/٦
٨٧	دانیشتنی ژمارە (٨)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٨/٢/١٢
٨٨	دانیشتنی ژمارە (٩)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٨/٢/١٣
٨٩	دانیشتنی ژمارە (١٠)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٨/٢/٢١
٩٠	دانیشتنی ژمارە (١٢)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٨/٢/٢٦
٩١	دانیشتنی ژمارە (١٣)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٨/٢/٢٧
٩٢	دانیشتنی ژمارە (١٤)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٨/٣/٥
٩٣	دانیشتنی ژمارە (١٤)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٨/٣/٦
٩٤	دانیشتنی دەستپێك ئاسایی رۆژی ٢٠١٨/٥/٧
٩٥	دانیشتنی ژمارە (١)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٨/٥/٢١
٩٦	دانیشتنی ژمارە (١)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٨/٦/١٢
٩٧	دانیشتنی ژمارە (٢)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٨/٧/١
٩٨	دانیشتنی ژمارە (٣)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٨/٧/٢
٩٩	دانیشتنی ژمارە (٤)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٨/٧/٩
١٠٠	دانیشتنی ژمارە (٥)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٨/٧/١٠
١٠١	دانیشتنی ژمارە (٦)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٨/٧/١١
١٠٢	دانیشتنی ژمارە (٧)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٨/٧/١٥
١٠٣	دانیشتنی ژمارە (٨)ی ئاسایی رۆژی ٢٠١٨/٧/١٧
١٠٤	دانیشتنی کۆتایی خولی گرێدان رۆژی ٢٠١٨/١٠/٣١

*– ژمارەی کۆبوونەوەکانی پەرلەمان بە بەراورد بەو پێنج ساڵەی تەمەنی کەم بوو. بەپێی بەرنامەی کاری فەرمیی پەرلەمان (١٠٤) دانیشتنی ئەنجامداوە، ئەمەش لەگەل پەیرەو و کاری پەرلەمانی و ئەو هەموو گرفت و قەیرانانەی هەبوون ناگونجێت.

پەك كەوتنی پەرلەمان و رێگری لە سەرۆكەكەی

لەخولی چوارەمدا پەرلەمانی كوردستان پەكی خرا، دەكرێت پەكخستنەكەی بەسەر دوو قۆناغدا دابەش بكەین:

یەكەم: قۆناغی بەر لە رێگری لە سەرۆكی پەرلەمان:

لەم قۆناغەشدا بە دوو شێواز و لە دوو قۆناغی جیاوازدا پەرلەمان پەكی خرا:

١–كاتێك لە ٢٠١٥/٨/١٩ پەرلەمانی كوردستان لە پرسی هەمواری یاسای سەرۆكایەتی هەرێمدا نەیتوانی ژمارەی یاسایی ئەندامان كۆبكاتەوەو كۆبوونەوەكەی ئەنجامبدات، لەهەمان كات و رۆژدا ویلایەتی بەڕێز مەسعود بارزانی سەرۆكی هەرێم كۆتایی دەهات، بەمەش لەم مێژووەوە هەرێمی كوردستان كەوتە بۆشاییەكی یاساییەوە، سەرۆكی هەرێم ماوەی یاسایی كۆتایی هات و پەرلەمان لەكار كەوت، چونكە كاتێك یاسای دەردەكرد كەسێك نەبوو لەرووی یاساییەوە ئیمزای لەسەر بكات، هەر ئەمەش بوو كە دوای ئەوەی پەرلەمان پشووی تەشریعی تەواو بوو، لە بری ئەوەی خەریكی پەسەندكردنی یاساكان بێت، خۆی بە پەسەندكردنی پەیڕەوی ناخۆوە سەرقاڵ كرد، هۆكارەكەیشی ئەوە بوو چونكە پەیرەوی ناوخۆی پەرلەمان دوای پەسەندكردنی پێویستی بە ئیمزای سەرۆكی هەرێم نەبوو!

هەر لەبەر ئەوەش لەو سەردەمەدا كە خۆپیشاندانەكانی خەڵكی كوردستان پەرەی سەندبوو، قەیرانەكان لە لوتكەدابوون و گوزەرانی خەڵكی سەخت ببو و موچەو دەرماڵەكان بڕابوون، پەرلەمان نەیتوانی لێپێچینەوە لە هیچ وەزیرێك بكات و بانگهێشتیان بكاتە پەرلەمانەوە.

كەواتە بەر لەوەی رێگری لە سەرۆكی پەرلەمان بكرێت لە ١٠/١٢ و لە رووی سیاسیەوە پەكی پەرلەمان بخرێت، پێشتر پەرلەمان لەڕووی یاساییەوە پەكی كەوتبوو، هەر بۆیەش لەو ماوەیەدا (٨/١٩ تا ٢٠١٥/١٠/١٢) پەرلەمانی كوردستان گفتوگۆی سەبارەت بە هیچ یاسایەك بە گشتی و یاسای سەرۆكایەتی هەرێم بەتایبەتی نەكرد.

٢– بەهۆی بارگرژییە سیاسیەكانەوە كە لەهەرێمدا هاتبووە كایەوە و كۆبوونەوە پێنج قۆڵیەكان بە بنبەست گەیشتبوون، ئەوە بوو لە ٢٠١٥/١٠/١٢ لەكاتی گەڕانەوەیدا بۆ پەرلەمان، لەلایەن پارتی دیموكراتی كوردستانەوە لە بازگەی پردێ رێگری لە سەرۆكی پەرلەمان كرا. بەم رێگرییەش پەرلەمان لەڕووی سیاسیشەوە پەكی خراو كۆبوونەوە شكلیەكانی دەشی كرد وەستێنران.

ئەو رێگریكردنە لە سەرۆكی پەرلەمان دوای ئەوە هات كە بە پێی بەیاننامەیەكی بزووتنەوەی گۆڕان، مەكتەبی سیاسی پارتی دیموكراتی كوردستان لە رۆژی یەكشەممە ١١–١٠–٢٠١٥ بڕیاریداوە بەوەی كە تیمی وەزاری و پەرلەمانتارانی بزووتنەوەی گۆڕان بە سەرۆكی پەرلەمانیشەوە لە حكومەت و پەرلەمان نەماون و

دەبێ هەولێر جێبهێڵن. ئەمەش کارێکی نایاسایی بو ئەنجامدرا، چونکە سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان کە دووەم پۆستی سیادی وڵاتە دوای سەرۆکی هەرێم، بەلام رێگەی پێنەدرێت بچێتە نێو پایتەخت.[٤٨]

هەمان رۆژ سەرۆکی پەرلەمان دووای گەڕانەوەی، لە نوسینگەی پەرلەمان لە سلێمانی بەئامادەبوونی نوێنەرانی فراکسیۆنەکانی (گۆڕان، یەکێتی، یەکگرتوو، کۆمەڵ) کۆنگرەیەکی رۆژنامەنوسیی بەست و رایگەیاند: رێگریکردن لە سەرۆکی پەرلەمان و پەرلەمانتاران بۆ چوونە ناو شاری هەولێر جۆرێکە لە کودەتاکردن. هەروەها ئاماژەی بۆ ئەوە کرد کە ئەوەی روویدا گۆڕانکارییەکی خراپە لەپرۆسەی سیاسیداو کوردستان بەرەو هەڵدێر دەبات، چونکە پەرلەمانی کوردستان شەرعیەتی لە خەڵکەوە وەرگرتووە تەنها خەڵکیش دەتوانێت شەرعیەتی لێوەرگرێتەوە، کوردستان شوێنی کارکردنی ئێمەیە بۆیە لە هەرشوێنێك بێت بەردەوامدەبین لە کارکردن.

هەر لەم بارەیەوە (فەخرەدین قادر) سکرتێری پەرلەمان رونکردنەوەیەکی بڵاو کردەوەو ئیدانەی ئەم هەڵوێستەی کرد کە بەرامبەر سەرۆکی پەرلەمان کراوە.

هەمان رۆژ هەشت فراکسیۆنی پەرلەمان (یەکێتی نیشتیمانی کوردستان، بزوتنەوەی گۆڕان، یەکگرتوی ئیسلامی کوردستان، کۆمەڵی ئیسلامی کوردستان، بزوتنەوەی ئیسلامی کوردستان، بەرەی تورکمانی، ئەبنا نەهرەین و فراکسیۆنی ئازادی) ئیدانەی رێگریی لە سەرۆکی پەرلەمانیان کردو بۆ ئەم مەبەستە بەیاننامەیەکیان بلاو کردەوە.

لەبەرامبەردا وتەبێژی فراکسیۆنی پارتی(محەممەد عەلی یاسین) رایگەیاند: زۆر هەوڵمان دا دۆخەکە نەگاتە ئەو ئاستە، بەڵام گۆڕان ناچاری کردین ئەو بڕیارە بدەین، بۆیە لەمەودوا (یوسف محەممەد) سەرۆکی پەرلەمان نییە و، کەسێکی دیکە دەکرێتە سەرۆکی پەرلەمان.

لیستەکانی (حزبی سۆسیالیستی دیموکراتی کوردستان، ئاراستەی سێیەم، رافیدەین، گردبوونەوەی گەلی کلدانی سریانی ئاشوری، پێشکەوتنی تورکمان، هەولێری تورکمان، گۆڕان و نوێبوونەوەی تورکمان، ئەرمەن) هیچ قسەیەکیان لەم بارەیەوە نەکرد و هیچ هەلوێستێکیان بە فەرمی دەرنەبڕی. ئەم رووداوە لە راگەیاندنە جیهانیەکاندا رەنگدانەوەی خراپی هەبوو گرنگییان پێی دابوو. لەئەنجامی ئەم رووداوەی لە رۆژی (٢٠١٥/١٠/١٢) رویداو رێگرییەکانی دواتریش کران، پێشێلکاری یاسایی تەواو بەرامبەر بە پەرلەمان کراو بەتەواوی پەکی کارەکانی خرا، کە خۆی لە پێشێلکردنی برگەو ماددەکانی ئەم بڕیارو یاسایانەدا دەبینێتەوە:

---

(٤٨) – لەمبارەیەوە ئاری هەرسین، پەرلەمانتاری فراکسیۆنی پارتی، هۆکاری رێگریکردنی لە سەرۆکی پەرلەمان بۆ ئەمنیەتی ژیانی خۆی گەڕاندەوە و رایگەیاند: " رێگری کردن لە هاتنی یوسف محەممەد بۆ هەولێر بۆ ئەوەیە کە ئەمنیەتی بپارێزرێت، لە چەند رۆژی رابردوو ئەوەی بە هەڤاڵانی ئێمە لە سنووری پارێزگای سلێمانی کراوە بووەتە هۆی ئەوەی کەس و کاریان لێرە تووڕەن و داخ لەدڵن، گومانم هەیە لەوەی کە کەسانێك هەن بیانەوێ تۆڵەی شەخسی بکەنەوە چونکە ئەو بە بەرپرسیارێکی گرنگ دەزانن لەو رووداوانە".

یەکەم: پێشێلکردنی بڕیاری ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٠٥ ی پەرلەمانی کوردستان.

دووەم: پێشێلکردنی یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان–عیراق.

سێیەم: پێشێلکردنی پەیرەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان.

کەواتە بەپێی ئەم لێکدانەوانە دەتوانین بڵێین پەرلەمانی کوردستان راستە لە ٢٠١٥/١٠/١٢ لە رووی سیاسیەوە پەکی خرا، بەلام لەراستیدا پێشتر و لە ٢٠١٥/٨/١٩ لە رووی یاساییەوە پەکی کەوتبوو.

دووەم: قۆناغی کاراکردنەوەی پەرلەمان:

دوای ئەوەی پەرلەمانی کوردستان لە ٢٠١٧/٩/١٥ دەستی بە دانیشتنەکانی کردەوە، بارودۆخێك هاتە کایەوە کە پەیرەوی تیادا پێشێلکراو دانیشتنەکان نایاسایی بەڕێوە دەچوون، لەبەر چەند هۆکارێك:

١–بەپێی پەیرەو کاتێك کۆبوونەوەی پەرلەمان ئەنجام دەدرێت پێویستە لەلایەن سەرۆکەوە بانگهێشتی ئەندامان بکرێت و بەرنامەی کار واژۆ بکرێت و رابگەیەنرێت، بەلام سەرۆکی پەرلەمان رێگری لێکرابوو بگەڕێتەوە پەرلەمان، واتە ئامادەنەبوونەکەی بەخواستی خۆی نەبوو و لەژێر ئیکراهدا بوو لەدەرەوەی ئیرادەی خۆیدا بوو، ئەمەش پێشێلی پەیرەو و کارێکی نایاسایی بوو، هەر بۆیەش کۆبوونەوەکان لەلایەن جێگرەوە بەڕێوەدەبران.

٢–لەکاتی بەڕێوەچوونی کۆبوونەوەکانیشدا لە (٢٠١٧/١٢/٢٦) سەرۆکی پەرلەمان بە خواستی خۆی نامەی دەستلەکارکێشانەوەی پێشکەش بە پەرلەمان کرد، بەلام دیسانەوە پێشێلی یاساو پەیرەو کراو نامەی دەستلەکارکێشانەوەکەی نەخرایە بەرنامەی کارەوەو پەسەند نەکراو تا خولی پەرلەمان کۆتایی هات پەرلەمان هەر بێ سەرۆك بوو.

بەپێی دەقی هاتوو لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەماندا کە لە برگەی (٢)ی مادەی (١٦)دا هاتووەکە: "لەکاتی بەتاڵبوونی پێگەی سەرۆکی پەرلەمان یان جێگرەکەی یان سکرتێر لەبەر هەر هۆیەك بێت ئەوا پەرلەمان لەیەکەم دانیشتنی گرێدراوی دوای بەتاڵبوونەکە وە بەهەمان رێگەی دەقکراو لەم پەیڕەوەدا جێگرەوەیەکیان بۆ هەڵدەبژێردرێت." ، سەیر ئەوە بوو پەرلەمانی کوردستان نە دەستلەکار کێشانەوەی سەرۆکی پەرلەمانی پەسەند کرد و نە رێگەی پێدرا بگەڕێتەوەو نە ئەو دەقەش هەڵوەشێنرایەوە ! کەواتە ئەوەی بەڕێوە دەچوو ناشەرعی بوو، کەواتە ئەو یاسایانەی لەو کاتەدا دەرچوون بەپێی فیقهی قانونی و رێساکان (**باطل**) بوون، چونکە بەپێی ئەو قاعیدە قانوونیەی هەیە کە دەلێت: (**المبني على الباطل باطل**)، واتە ئەوەی لەسەر پوچی بنیات بنرێت پوچە !

ئەمەش پرسیارێك دێنێتە کایەوە ئاخۆ حکومەت دەتوانێت مولزەم بێت بەو یاسایانەوە؟ ئەمە کاری ئەنجومەنی دادوەری و ئەنجومەنی شورابوو و لە ئێستاشدا کاری ئەوانە کە رای خۆیانی لەسەر بدەن و

یەکالای بکەنەوە! چونکە ئەوە دانیشتنێکی پەرلەمان نیە کە بەنایاسایی بەڕێوە چووبێت، بەڵکو هەموو پەرلەمان بوو بە نایاسایی بەڕێوە دەچوو!

ئەمانە هەمووی جەدەلێك دێننە کایەوە کە ئایا دوای ئەوەی لە (٢٠١٧/٩/١٥) پەرلەمان دەستی بە کۆبوونەوەکانی کردەوە لە (٢٠١٧/٩/٣٠) دا (فەخرەدین قادر)ی سکرتێری پەرلەمان لادراو (بێگەرد تاڵەبانی) شوێنی گرتەوە و (جەعفەر ئیمنیکی) وەك جێگری سەرۆکی پەرلەمان کۆبوونەوەکانی بەڕێوە دەبرد، ئایا ئەو یاسایانەی لەو سەردەمەدا دەرکراون بنەمای یاساییان هەیە؟

پەرلەمان و ئامادەکردنی پڕۆژەی دەستوور

پەرلەمان دەبوایە لەسەرەتای خولی چوارەمەوە خوێندنەوەی یەکەم بۆ پرۆژە یاسای دەستوری هەرێمی کوردستان بکات، بەڵام بەهۆی ململانێی سیاسیی فراکسیۆنەکانەوە دواکەوت، تا لە مانگی (١١)ی سالی ٢٠١٤ خوێندنەوەی یەکەم بۆ پرۆژەکە کرا.

پاڵپشت بە مادده (٢) لە یاسایی ژمارە (١٩) ی ساڵی ٢٠١٣ی پەرلەمانی کوردستان، کە تیایدا هاتووە: "پرۆژەی دەستوری هەرێم هەموار دەکرێتەوە بە سازان لە ماوەی دووساڵ ٢٠١٣ – ٢٠١٥"، دواتر بەرونی لەپەیامی سەرۆکی هەرێم لە (٢٠١٣/٧/٢٧) جەختکراوەتەوە لەسەر ئەم خاڵە. بەڵام پەرلەمانی کوردستان بەگشتی و دەستەی سەرۆکایەتی بەتایبەتی، لەم پرسە سەرکەوتوو نەبوون. پاڵپشت بەم خاڵانە:

١. لە ٢٠١٤/٧/٢٥ (جەختکراوەتەوە) فراکسیۆنی یەکێتی داوای کردووە سەرۆکایەتی کار لەسەر ئەم پرسە بکات، دەستەی سەرۆکایەتی بەڵێنیان دا لە مانگی ئابی(٢٠١٤) کاری لەسەر بکەن، بەڵام نەکرا.

٢. لە ٢٠١٤/٩/١١ بەواژوی پەرلەمانتاران پرۆژەیەك بۆ دروستکردنی لیژنەیەك بۆ پێداچوونەوە بە پرۆژەی دەستوور پێشکەش کرا، بەڵام لەلایەن سەرۆکایەتی پەرلەمانەوە خوێندنەوەی یەکەمی بۆ نەکرا.

٣. لە مانگی ٢٠١٤/١١ پرۆژە یاسایەك کە بە سازان نووسرا بوو لەلایەن (٦١) پەرلەمانتار واژوکرا بوو کە خودی دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان و (سەرۆکی فراکسیۆنەکان) واژوویان کردبوو، بەڵام دواتر ئەم پرۆژەیەش ئەنجامی تەواوی نەبوو .

٤. دوای بێ هیوا بوونی پەرلەمان، سەرۆکایەتی پەرلەمان لەسەر ئەم پرۆژەیە سەردانی هەموو حیزبەکانی کرد، دوای رەزامەندی حزبەکان ئینجا لە (٢٠١٥/٥/١) راپۆرتی لیژنەی یاسایی واژوو کرا و پێشکەش کرا و پەسەندکرا، ئەمەش وایکرد لیژنەکە لە (٢٠١٥/٥/٢٠) یەکەم کۆبوونەوەی بکات، سێ مانگ کاتی هەبێت واتە تا ٢٠١٥/٨/٢٠ کە دەکاتە رۆژی تەواو بوونی ویلایەتی سەرۆکی هەرێم، ئەمەش روونە کە نەیتوانی ئەم کێشەیە چارەسەر بکات.

٥. بەهۆی رێکنەکەوتنی لایەنەکان لەسەر سیستەمی سیاسیی و کەمی کاتی دیاریکراوی لیژنەکە، لەماوەی دیاریکراودا لیژنەکە کارەکانی پێ تەواو نەکرا، و ماوەی کارکردنی لیژنەکەش درێژ نەکرایەوە.

٦. بەپێی برگەی دوو لە مادە (٣)ی یاسای ژمارە (٤)ی ساڵی ٢٠١٥ یاسای ئامادەکردنی دەستوری کوردستان ئەرکی پەرلەمانە، دەبوو دوای کاراکردنەوەی پەرلەمان لە ساڵی ٢٠١٧ یەکەم کاری پەرلەمان کاراکردنەوەی لیژنەی دەستوور بێت و ماوەی لیژنەکە درێژ بکاتەوە، چونکە یاساکە بەرکارە، بەلام خولی چوارەمی پەرلەمان لەو ئەرکەیدا سەرکەوتوو نەبوو و نەیتوانی بیکات.

ئەرکی پەرلەمانی کوردستان بوو کاری بە پەلەو جدی بکات بۆ تەواوکردن و ئامادەکردنی پرۆژەی دەستوری هەرێمی کوردستان ، کە بەپێی مادەی (١٢٠) لە دەستوری عێراق، مافی هەرێمی کوردستانە دەستوری هەبێت، کەچی دوای ١٤ ساڵ لەو مافە دەستوریە تا ئێستاشی لەگەڵدابێت هەرێم نەبوو بە خاوەن دەستور.

ئەو پەرلەمانتارانەی خولی چوارەمیان تەواو نەکرد و هۆکارەکانیان

لە خولی چوارەمی پەرلەماندا چەند پەرلەمانتارێك نەیانتوانی خولەکە تەواو بکەن، یا تەواویان نەکرد، هەروەك لەم خشتەیەدا هۆکاری وازهێنانەکانیان خراوەتە روو:

خشتەی ژمارە (١٤)

ژ	پەرلەمانتاری دەست لەکارکێشاوە	مێژووی وازهێنان یان دابڕان	هۆکاری وازهێنان یان دابڕان	ئەو پەرلەمانتارەی شوێنی گرتەوە
١	نوری حەمەعەلی	٢٠١٤/٦/١٥	لەبەر ئەوەی هیچ پۆستێکی لەپەرلەمان نەبوو	شامۆ شێخۆ نەعمۆ
٢	ئەرسەلان بایز ئیسماعیل	٢٠١٤/٥/٢٥	لەبەر ئەوەی نەکرایە سەرۆکی پەرلەمان	سەرکەوت سەرحەد
٣	دەرباز عبداللە رەسول	٢٠١٤/٦/٢٩	کرا بە وەزیر	عەباس فەتاح
٤	مولود مراد محی الدین	٢٠١٤/٦/٢٩	کرا بە وەزیر	بەهزاد دەروێش دەروێش
٥	فەرهاد حەمە ساڵح سەنگاوی	٢٠١٧/٩/٣٠	بە ناپاسایی لە پەرلەمان دەرکرا لەدەرەوەی ئیرادەی خۆی	گۆران مەحمود ئیسماعیل
٦	فخرالدین قادر عارف	٢٠١٧/٩/٣٠	بەهۆی لادانی لە سکرتێری پەرلەمانەوە	ئەیوب عەبدولا ئیسماعیل
٧	بەیار تاهیر سەعید	٢٠١٧/٩/٢٣	بڕیار بوو بکرێت بە ئەندامی کۆمسیۆنی هەڵبژاردنەکانی عیراق	عەلی عوسمان عەلی
٨	گۆران ئازاد محمد	٢٠١٧/١٠/٢٩	بەهۆی دەست بردنی بۆ ژمارەیەك دۆسیەی گەندەڵی هەرەشەی کوشتنی لێکراوە	مستەفا ئەحمەد حەمەد
٩	شوان قەڵادزەیی	٢٠١٧/١٠/١٧	بەرووداوی ئۆتۆمبێل کۆچی دوایی کرد	ئاری عەبدوللەتیف
١٠	باپیر کامەلا	٢٠١٧/١٢/١٧	بەهۆی رێکەوتن لەگەل زەحمەتکێشان بڕیار بوو هەر یەکەو دووساڵ لە پەرلەمان بن	دەنگی نەهێنا بۆ وازهێنان
١١	یوسف محمد سادق	٢٠١٧/١٢/٢٦	رێگری لێکرا بچێتەوە پەرلەمان	نەخرایە بەرنامەی کارەوەو شوێنی پڕنەکرایەوە
١٢	رابون مەعروف	٢٠١٨/٧/١٠	رێگری لێکرا بگەڕێتەوە پەرلەمان، دواتر بوو بە ئەندامی ئەنجومەنی نوێنەرانی عیراق	پەسەندکرا بەلام شوێنی پڕنەکرایەوە
١٣	بەهار مەحمود	مایسی ٢٠١٨	بوو بە ئەندامی ئەنجومەنی نوێنەرانی عیراق	نەخرایە بەرنامەی کارەوەو شوێنی پڕنەکرایەوە

ئەو پێشێلكاریانەی دەرهەق بە پەرلەمان كران

١-لەلایەن حزبە كوردستانیەكانی كە ئەندامیان لە پەرلەماندا هەبوو، ڕۆڵی پەرلەمان نادیدە دەگیراو پشتگوێ دەخراو حیساب بۆ بڕیار و ڕاسپاردەكانی نەدەكرا، بەتایبەت لەمەسەلەی پرسی سەرۆكایەتی هەرێمدا.

٢-هەرچەندە بەپێی بڕیاری ژمارە (١)ی ساڵی (٢٠٠٥) دەبێت سەركردایەتی سیاسی كوردستان بۆ بڕیارە چارەنوسسازەكانی بۆ پەرلەمان بگەڕێتەوە، بەلام ڕۆڵی پەرلەمان لە گۆڕەپانی سیاسیی هەرێمی كوردستاندا لەبەرچاو نەدەگیراو لە ڕووداوە گرنگ و چارەنوسسازەكاندا پەرلەمان پەراوێز خرابوو.

٣- هەیمەنەی كاری پەرلەمانی لە كوردستان لەژێر هەرەشەدا بوو، چونكە نەیدەتوانی ئەو یاسایانە پەسەند بكات كە دەسەڵاتی جێبەجێ كردن ڕەزامەند نەبوو لەسەریان، بەواتایەكی تر حكومەت هەژموونی خۆی بەسەر پەرلەماندا سەپاندبوو.

٤- یاساو بڕیار و ڕاسپاردەكانی پەرلەمان لەلایەن دەسەڵاتی جێبەجێ كردنەوە جێبەجێ نەدەكرا.

٥- لەلایەن دەزگا ڕاگەیاندنەكانی هەندێك لایەنی سیاسی هەوڵی ناوزڕاندنی پەرلەمان و پەرلەمانتاران دەدرا.

٦-بۆئەوەی پەرلەمانتاران ساردببنەوە لەسەر بەجێگەیاندنی ئەركەكانیان هەرەشەو سوكایەتی و توندوتیژی بەرامبەر هەندێك لە ئەندامانی پەرلەمان دەكرا. بۆ نمونە: لە شەقلاوە سوكایەتی بە پەرلەمانتار (بەهار مەحمود) كرا، پەرلەمانتار (فەرهاد سەنگاوی) لەلایەن چەند چەكدارێكی نەناسراوەوە ڕفێنراو سوكایەتی پێ كراو ئەشكەنجە درا. هەرەشەی كوشتن لە پەرلەمانتار (گۆران ئازاد) كرا (كە بەپێی زانیاری و بەدواداچوونی ئێمە ئێستا ناوبراو لە ولاتێكی بیانی داوای مافی پەنابەرێتی كردووە)، پەلاماری پەرلەمانتار (ڕابوون مەعروف) دراو سوكایەتی پێ كراو ئەشكەنجە درا و جارێكیش دەسگیر كرا، سوكایەتی بەرامبەر پەرلەمانتار (عەلی حەمەسالح) كرا، تەقە لە ماڵی پەرلەمانتار (بەشار موشیر ئاغا) كرا، سوكایەتی و ڕێگری بە پەرلەمانتاران (شێركۆ جەودەت) و (سۆران عومەر) كرا، چەندین جار لە بازگەكانی دێگەڵەو پردێ ڕێگری لە پەرلەمانتاران و سەرۆكی پەرلەمان كرا كە بگەڕێنەوە پەرلەمان، ئەمانەو چەندین حاڵەتی تری هاوشێوە بەسەر پەرلەمانتاراندا هێنراوە بەبێ جیاوازی پەرلەمانتاران لە حزب و فراكسیۆنەكاندا.

٧-لەوكاتانەی پەرلەمانتاران ناچار دەبوون پەنا بۆ دەسەلاتی دادوەری و داواكاری گشتی ببەن، بەمەبەستی سكالاكردن لەسەر بەهەدەردانی بودجەی گشتی و كەیسەكانی گەندەڵی و پێشێلی یاساكان لەلایەن حكومەت و بەرپرسانی ناو حكومەت، بەلام تا تەواو بوونی خولەكەش دادگا كاری لەسەر هیچ داواكارییەكی پەرلەمانتاران نەكرد.

٨- لەلایەن پارتی دیموكراتی كوردستانەوە پێشێلكاری یاسایی بەرامبەر پەرلەمان كرا كاتێك لە ڕۆژی (٢٠١٥/١٠/١٢) ڕێگری لە سەرۆكی پەرلەمان كرا بچێتەوە پەرلەمان. چوار حزبەكەی تریش خەمساردبوون لە كاراكردنەوەی و هەنگاوی عەمەلیان نەدەنا.

٩- پرۆسەی هەناردەکردنی نەوت یەکێك بوو لە هۆکاری قەیرانەکان، لەکاتێکدا سندوقی داهاتە نەوتیەکان کە یاساکەی لە پەرلەمان پەسەندکرا، بەڵام پێکهێنانی ئەنجومەنەکەی و متمانەدان بە ئەندامەکانی لە پەرلەمان پەکخرا، هۆکارەکەشی لەوکاتەدا ململانێی حزبە سیاسیەکان بوو لەسەر پشکیان لەو ئەنجومەنەدا.

١٠-هەڵوێستی زۆرینەی ئەندامانی پەرلەمان و فراکسیۆنەکان لە رووی کرداریيەوە جیاواز بوو لە هەڵوێستی حزبەکانیان، پەرلەمانتاران خوازیاری کاراکردنەوەی پەرلەمان بوون، بەڵام ئەم جدییەتە لە هەڵوێستی حزبەکانیاندا نەدەبینرا، پەیامی هیچ کام لە حزبە سیاسیەکان لەگەڵ کردارەکانیاندا وێك نایەتەوە.

١١-نە پەرلەمان و نە ئەو دەستانەی بەحیساب سەربەخۆبوون، هیچ کامیان سەربەخۆیی داراییان نەبوو، هەرچەندە بەپێی یاساکان سەربەخۆن لەم رووەوە، بەڵام لەرووی پراکتیکیەوە هەموویان چاو لە دەستی وەزارەتی دارایی بوون کە موچەیان پێبدات یاخود بڕێکی کەم بودجەیان بۆ دیاری بکات.

١٢-حکومەت هاوکاری پەرلەمان و کۆمسیۆنی هەڵبژاردنەکان نەبوو و ئەرکی خۆی بەجێ نەگەیاند لە ئامادەکردن و پاك کردنەوەی تۆماری دەنگدەراندا، بەتایبەت (وەزارەتی بازرگانی، وەزارەتی داد، وەزارەتی ناوخۆ، وەزارەتی پێشمەرگە، وەزارەتی دارایی، ئەنجومەنی ئاسایش).

١٣-هیچ کام لە حزبە سیاسیەکان لەماوەی ئەم پێنج ساڵەدا (٢٠١٣-٢٠١٨) مشوری پاك کردنەوەی تۆماری دەنگدەرانیان نەخواردووەو کاریان بۆ نەکرد.

١٤-حکومەت ماوەی پێنج ساڵ پرۆژە یاسای بودجەی بۆ پەرلەمان نەنارد بەمەبەستی پەسەندکردنی.

١٥-لەکاتی بانگهێشتی ئەندامانی ئەنجومەنی وەزیراندا دەسەلاتی جێبەجێکردن گوێرایەڵی داواکانی پەرلەمان و پەرلەمانتاران نەدەبوو و بەدەم داواکاریەکانیانەوە نەدەچوو.

١٦-پەلاماردانی پەرلەمان لەلایەن کەسانێکەوە لە رۆژی (٢٩/١٠/٢٠١٧) کە هاندرابوون و ئاسانکارییان بۆ کرا لە چوونە ناو پەرلەمانەوە، ئەمەش شکاندنی حەرەمی پەرلەمان بوو.

ئەو پێشێلکاری و هەڵانەی پەرلەمان کردی

١-هەڵسوکەوتی سەرۆکایەتی پەرلەمان لەگەڵ میدیاکاران و کەناڵەکان و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنیدا لەقۆناغی سەرەتادا ئاسایی و تەندروست بوو، بەلام دواتر وەك پێویست نەبوو و ڕێگریان لێدەکراو زانیاریان پێ نەدەدرا.

٢-لیژنەکانی پەرلەمان وەك پێویست کاری خۆیان ئەنجام نەدەدا، لە نوسینی ڕاپۆرت لەسەر پرۆژەیاساکان، ئەمەش هۆکارێك بوو کە پەرلەمان وەك پێویست نەتوانێت کۆبوونەوەکانی بکات، چونکە پرۆژەیاسای ئامادەکراو بە ڕاپۆرتەوەی لەبەردەست نەبووە تا بیخاتە بەرنامەی کارەوە.

٣-لیژنەکانی پەرلەمان وەك پێویست چاودێری ئەو وەزارەت و دەستەو فەرمانگانەیان نەدەکرد کە پەیوەندیداربوون پێیانەوەو کاری چاودێریکردن لاواز بوو.

٤- لە ئاست ئەو هەموو قەیران و گرفتانەی کە ڕووبەڕووی هەرێم ببونەوەو لەئاست خوێندنەوەی یەکەمی ئەو ژمارە زۆرەی پرۆژەیاسایەی پێشکەشکرابوون ژمارەی کۆبوونەوەکانی پەرلەمان کەم بوو.

٥-ئەندامانی پەرلەمان بەگشتی بە ئەرکی سەرشانیان هەڵنەدەستان، هەر لە بەشداری کۆبوونەوە گشتیەکانی پەرلەمان و کۆبوونەوەکانی لیژنەکان و ڕاپۆرت نوسینی سەر پرۆژە یاساکانەوە تا دەگات بە ئەرکی چاودێریکردنی دەسەلاتی جێبەجێکردن.

٦-پەرلەمان لە ئاست لێپێچینەوە لە دەسەلاتی جێبەجێکردن لاواز بوو، لە ماوەی پێنج ساڵدا نەیتوانی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی یا هیچ وەزیرێك بانگهێشتی پەرلەمان بکات بۆ لێپێچینەوە.

٧- پرسی سەرۆکایەتی هەرێم کە هۆکاری سەرەکیی قەیرانەکانی هەرێم بوو، بە هەلپەسێردراوی مایەوەو پەرلەمانی کوردستان نەیتوانی چارەسەری بکات و هەر ئەمەش هۆکاری پەککستنی بوو.

٨- پەرلەمان لەئاست چاودێری کردنی ئەو دەستانەشدا کەمتەرخەم بوو کە بەخۆیەوە پەیوەست بوون، وەك: دەستەکانی (مافی مرۆڤ) و (دیوانی چاودێری) و (دەستەی نەزاهە) و (کۆمسیۆنی هەڵبژاردن)، و ئیش و کارەکانیان یا پەکیان کەوتبوو یا وەك پێویست بەڕێوە نەدەچوون.

٩- دەستەی (مافی مرۆڤ) لە (٢٠١٧/١/١٧)وە ماوەی سەرۆکەکەی بەسەر چوو بوو، پەرلەمان لە خولی چوارەمدا دەبوایە بەپێی یاسا چارەسەری بۆ بکرێت، بەڵام هیچ ڕێو شوێنێك نەگیرایەبەر و ئەمەش پێشێلی یاسا بوو.

١٠- دەستەی (دەستپاکی) ماوەی سەرۆکەکەی لە (٢٠١٧/٥/١٣)وە بەسەر چوو بوو. پەرلەمان لە خولی چوارەمدا دەبوایە بەپێی یاسا چارەسەری بۆ بکرێت، بەڵام هیچ ڕێو شوێنێك نەگیرایەبەر و ئەمەش پێشێلی یاسا بوو.

١١– (ديوانی چاودێری دارایی) ماوەی سەرۆکەکەی لە (٢٠١٨/٥/٧)وە بەسەر چوو بوو. پەرلەمان لە خولی چوارەمدا دەبوایە بەپێی یاسا چارەسەری بۆ بکرێت، بەڵام هیچ رێو شوێنێك نەگیرایەبەر و ئەمەش پێشێلی یاسا بوو.

١٢– لە خولی چوارەمدا زۆرترین پێشێلی پەیرەوی ناوخۆ کرا.

١٣–لە زۆرینەی کۆبوونەوەکانی پەرلەمان بەرنامەی کار رانەدەگەیەنرا.

١٤–بەشی زۆریی کۆبوونەوەکان بە داخراوی و دوور لە چاوی راگەیاندن و جەماوەری کوردستان بەڕێوە دەچوون، بەبێ ئەوەی هیچ بابەتێکی هەستیاریش هەبێت کە بەپێی پەیرەو شایەنی ئەوەبێت بڕیاری داخستنی کۆبوونەوەکە بدرێت، ئەمەش بووە مایەی ئەوەی دابڕانێك لەنێوان خەڵك و پەرلەماندا هەبێت و خەلك بەچاوی گومانەوە لە پەرلەمان بڕوانن.

١٥–لە خولی چوارەمی پەرلەماندا زۆرترین یاسای عێراقی خوێندنەوەیان بۆ کرا بەمەبەستی بەرکارکردنیان تا لە هەرێم جێبەجێ بکرێن، ئەمەش نەنگی بوو بۆ پەرلەمانی کوردستان، کە پێویست بوو یاسای خۆی هەبێت نەك یاساکانی عێراق بەرکار بکات.

١٦–سەرۆکی پەرلەمان نامەی دەستلەکار کێشانەوەی پێشکەش کرد، بەڵام تا تەواو بوونی خولەکەش نەخرایە بەرنامەی کارەوە، ئەمەش پێچەوانەی یاساو پەیرەوی ناوخۆ بوو.

١٧–هەندێك ئەندامی پەرلەمان دەوامیان نەدەکرد بە بێ ئەوەی هیچ ئیجرائاتێك کرابێت بەرامبەریان.

١٨–هەر خولێکی گرێدان پێویستی بەوە بوو ناوێکی هەبێت، جا (پایزە) یا (بەهارە) بێت، بەلام سێ خولی گرێدان بەدوای یەکەوە ناویان (پاییزە) بوو.

١٩–بێسەروبەرەیی بە کۆبوونەوەکانەوە دیار بوو، وەك: ناوی خولەکان و کاتەکانیان دیار نەبوو، ژمارەی کۆبوونەوەکان تێکەڵ بوون، لە زۆرینەی کۆبوونەکاندا ئالوگۆڕی بەرنامەی کار دەکرا، لەنێو کۆبوونەوەدا بڕگە بۆ بەرنامەی کار زیاد دەکرا، ئەمەش نیشانەی لاوازی و نەشارەزایی دەستەی سەرۆکایەتی دەگەیاند.

٢٠– خولی چوارەمی پەرلەمانی کوردستان ، کە تەمەنی پێنج ساڵ بوو، تەنها (٣٢) یاسا و (٨) بڕیاری دەرکرد، سەرەڕای ئەوەی کە خوێندنەوەی یەکەم بۆ (٢١٣) پرۆژە یاسا کرا بوو.

٢١– پرۆسەی دیموکراسی لە هەرێمی کوردستاندا لە پاشەکشەدا بوو، ئەو یاسا مەدەنیانەی لە پەرلەمانی کوردستانەوە دەرچوو بوون پێشێلکران و کۆسپ لەبەردەمیاندا دروستکرا و ئازادییەکان بەرتەسك کرانەوە، بۆ نمونە وەك: یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠١١ی رێکخراوە ناحکومیەکان و یاسای ژمارە (١١)ی ساڵی ٢٠١٣ی مافی بەدەستهێنانی زانیاری و بڕیاری ژمارە (٥)ی ساڵی ٢٠١٣ی پەیمانی هاوبەشی و گەشەپێدانی نێوان دەسەڵاتە گشتیەکان و رێکخراوە ناحکومیەکان و چەندان یاسای تر.

٢٢– له پەرلەماندا ئەقلّیەتێك باڵا دەست بوو کە رێگری لە چاودێری کردنی ئەدای پەرلەمان و کاری پەرلەمانی دەکرد، باوەڕیان بە شەفافیەت نەبوو، مەبەستیشیان ئەوە بوو راستیەکان لە کۆمەڵانی خەڵکی و کۆمەڵی نێودەوڵەتی بشارنەوە.

٢٣–پەرلەمانی کوردستان بە کارەکانی خۆی هەڵنەستا لە ئامادەکردن و پاك کردنەوەی تۆماری دەنگدەراندا کە تاکە دەزگایە بتوانێت چاودێری کۆمسیۆن بکات و بەدواداچوون بۆ کارەکانی بکات.

٢٤–لەهەمبەر نەناردنی پرۆژە یاسای بودجەی هەرێم لەلایەن حکومەتەوە لەماوەی پێنج ساڵدا پەرلەمان نەیتوانی لێپێچینەوە، یاخود تەنانەت پرسیارێکیش لە حکومەت بکات.

٢٥–پرسی دەستور کە یەکێك بوو لە پرسە گرنگەکان، هەنگاوەکانی وەستێنراو بە هەڵپەسێردراوی ماویەوە.

٢٦–پرسی سەرۆکایەتی هەرێم کە هۆکاری سەرەکیی قەیرانەکانی هەرێم بوو بە هەلپەسێردراوی مایەوە.

٢٧–پرۆسەی هەناردەکردنی نەوت یەکێك بوو لە هۆکاری قەیرانەکان، لەکاتێکدا سندوقی داهاتە نەوتیەکان کە یاساکەی لە پەرلەمان پەسەندکرا، بەلام پەرلەمان نەیتوانی ئەنجومەنەکەی پێکبێنێت و متمانە بە ئەندامەکانی بدات.

٢٨–پەرلەمان نەیتوانی لێپێچینەوە لە حکومەت بکات لەکاتی پڕکردنەوەی شوێنی وەزیرەکان، چونکە هەنگاوەکانی حکومەت نایاسایی بوون، ئەو شوێنانە کاتێك پڕ دەکرێنەوە ئەگەر وەزیر نەمێنێ یا خۆی داوا بکات، بەڵام ئەم بڕیارە لەژێر ئیکراهدا بوو، هەر بڕیارێکیش لەژێر ئیکراهدا بێت (باطل)ە ، (المبني على الباطل باطل). ئەمەش پێشێلکاریی یاسایی بوو کرا.

٢٩–زۆرینەی کۆبوونەوەکانی پەرلەمان بەرنامەی کار رانەگەیەندراوە، یاخود ئەگەر راشگەیەندرابێت چەند کاتژمێرێك بەر لەکۆبوونەوەکان ئەندامان بە فەرمی ئاگادار کراونەتەوە، ئەمە لەکاتێکدا بەپێی پەیرەو دەبێت (٤٨) کاتژمێر بەر لە کۆبوونەوەکە ئەندامان لە بەرنامەی کار ئاگادار بکرێنەوە.

٣٠–لە هەندێك لە کۆبوونەوەکان بەرنامەی کار لە ئەندامان شاردراوەتەوە، بۆ نمونە بەرنامەی کاری رۆژی (٢٠١٧/٩/٣٠) کە دەستلەکار کێشانەوەی (فەرهاد سەنگاوی) خرابووە بەرنامەی کارەوە، هەروەها لە کۆبوونەوەی رۆژی (٢٠١٧/١٠/١٨) کە دواتر کۆبوونەوەکە دواخرا. شایانی باسە بەرنامەی کاری کۆبوونەوەکە لە سایتەکەش دانەنرابوو، تەنانەت لەو هەواڵەش کە لە سایتەکەدا لەسەر کۆبوونەوەی ئەو رۆژە بلاوکرابوویەوە باس لەوە نەکرایوو کە بەرنامەی کار دەستلەکارکێشانەوەی فەرهاد سەنگاوی تیادابێت.

٣١–رۆژی (٢٠١٧/٩/٣٠) نامەی دەست لەکار کێشانەوەی (فەرهاد سەنگاوی) خرایە بەرنامەی کارەوەو دەنگیشی لەسەر دراو لە پەرلەمان دوور خرایەوە، بەبێ ئەوەی ناوبراو نامەی دەستلەکارکێشانەوەی پێشکەشکردبێت یا ئاگادار بێت یا لە کۆبوونەوەکە ئامادە بێت.

٣٢-له كۆبوونەوەی ڕۆژی (٢٠١٧/٩/٣٠)دا ڕێگە نەدرا (فەخرەدین قادر) وەك سكرتێری پەرلەمان بچێتە هۆڵی پەرلەمانەوەو لە شوێنی خۆی (وەك سكرتێر) نامەی دەستلەكاركێشانەوەكەی پێشكەش بكات.

٣٣-له بەشێك له كۆبوونەوەكان ڕێگە بە ئەندامانیش نەدراوە كە بیروڕای خۆیان دەربڕن، هەر بۆیە لە كۆبوونەوەی ڕۆژی (٢٠١٧/١٠/٢٤) كە تایبەت بوو بە درێژكردنەوەی تەمەنی پەرلەمان هەندێك لە ئەندامان كۆبوونەوەكانیان جێهێشت و لەدەرەوەی هۆڵ لەڕێگەی كەناڵەكانی ڕاگەیاندنەوە بیروڕای خۆیان دەربڕی، كە ئەم ڕێگە نەدانەش پێچەوانەی پەیرەوە.

٣٤-لەهەندێك لە كۆبوونەوەكاندا لەیەك دانیشتندا پرۆژەی یاسا خوێندنەوەی یەكەمی بۆ كراوەو لەهەمان كات و كۆبوونەوەدا خوێندنەوەی دووەمی بۆ كراوەو پەسەندیش كراوە، ئەمەش پێچەوانەی پەیرەوە. بۆ نمونە لە دانیشتنەكانی ڕۆژی (٢٠١٧/١٠/٢٤) لە پرۆژە یاسای درێژكردنەوەی تەمەنی پەرلەمان و ڕۆژی (٢٠١٧/١٠/٢٩) لە پرۆژە یاسای دابەشكردنی دەسەلاتەكانی سەرۆكی هەرێم.

٣٥-هەندێك پەرلەمانتار لە لیژنەكانیان دەستیان لەكار كێشابوویەوە بەبێ ئەوەی جێگەكانیان پڕبكرێتەوەو ناویان لە لیژنەكان هەر مابوو، ئەو لیژنانەی گۆڕانكاریشیان تیادا كرابوو، ناوی ئەندامەكانی لەسەر وێبسایتەكە دانەنرابوو.

٣٦-له زۆرینەی كۆبوونەكاندا ئاڵوگۆڕی بەرنامەی كار كراوە، بۆ نمونە لە دانیشتنەكانی ژمارە (٢) لە ٢٠١٧/١٢/٦ و ژمارە (٣) لە ٢٠١٧/١٢/١٧ و ژمارە (٤) لە ٢٠١٨/١/١٠ و ژمارە (٥) لە ٢٠١٨/١/٣٠ و ژمارە (٦) لە ٢٠١٨/١/٣١ و ژمارە (٧) لە ٢٠١٨/٢/٦ و ژمارە (٨) لە ٢٠١٨/٢/١٢ و ژمارە (٩) لە ٢٠١٨/٢/١٣ و كۆبوونەوەی ژمارە (١٠) لە ٢٠١٨/٢/٢١، ئەمەش نیشانەی ئەوەیە كە سەرۆكایەتی لە دانانی بەرنامەی كاردا نائاگاو نەشارەزان.

٣٧-له زۆرینەی كۆبوونەوەكاندا زۆرترین كات بە نوقتەی نیزام بەفیڕۆ دەڕۆیشت، لەكاتێكدا پێویستی بەوە نەدەكرد، ئەمەش نیشانەی ئەوەبوو كە سەرۆكایەتی لە بەڕێوەبردنی كۆبوونەوەكاندا لاواز و نەشارەزابوون.

٣٨-بەپێی برگەی (٣)ی مادەی یەكەمی یاسای ژمارە (٢)ی ساڵی ٢٠١٧ ی (یاسای دابەشكردنی دەسەڵاتەكانی سەرۆكایەتی هەرێم بەسەر دامەزراوە دەستوورییەكانی هەرێم). دەسەڵاتی ئیمزاكردنی یاساكان دراوە بە (سەرۆكایەتی پەرلەمان)، واتە هەر سێ ئەندام (سەرۆك و جێگر و سكرتێر) بەڵام هیچ كام لە یاساكان كە دەرچوون ئیمزای (سەرۆك)یان بەسەرەوە نەبوو.

٣٩-ژمارەیەك لە پرۆژە یاساكان لەكاتی خوێندنەوەی یەكەمیاندا لە دانیشتنەكانی پەرلەماندا وەك پێویست ئاراستەی لیژنە پەیوەندارەكان نەدەكران، پرۆژە یاسا هەبوو نەدەدرایە ئەو لیژنانەی كە پێویست بوو ئاراستەیان بكرێت.

٤٠–لە كۆی (٣٥٢) بڕگەی بەرنامەی کاری کە لە بەرنامەی کاری دانیشتنەکاندا هاتووە، (١٩٦) بڕگە جێبەجێ کراوەو (١٥٦) بڕگەش لە دانیشتنەکاندا دواخراون.

٤١–لە کۆبوونەوەی ڕۆژی (٢٠١٨/٧/١٧) کە پەیڕەوی تازە پەسەند کرا، بڕیاردرا لە ڕۆژی پەسەندکردنی و دەرچوونیەوە پەیرەوەکە بچێتە بواری جێبەجێکردنەوە، بەڵام خولەکەش کۆتایی هات و پەیرەوەکە هیچ بڕگەیەکی جێبەجێ نەکرا، جگە لەوەی دەستەی سەرۆکایەتی ناویان لە (جێگر و سکرتێر)ەوە بوون بە (جێگری یەکەم و دووەم).

٤٢– کاتێك لە ٢٠١٤/٨/٧ کارەساتی تاوانکاری بەرامبەر بە شەنگال رویداو هێزی پێشمەرگە تیایدا کشایەوە، کە بووە مایەی ئاوارەو دەربەدەر بوونی سەدان هەزار کەس و کوشتاری بە کۆمەڵی ئێزیدییەکانی لێکەوتەوەو هەر بەم هۆیەوە هەزاران کچ و ژنی ئێزیدی رفێنران و بێسەروشوێن کران و بازرگانیان پێوەکرا و دەستدرێژیان کرایەسەر. پێویست بوو لیژنەیەکی لێکۆلینەوە لەپەرلەمان پێك بهێنرێت و هۆکارەکانی کشانەوەی پێشمەرگە بەم پەلە پروزێیە دیاری بکرێت و کەمتەرخەم و سەرپێچی کاران سزا بدرێن.[٤٩] ئەوکاتە پەرلەمان لە پشوو بوو و بەپێی مادەی (٤٨) بڕگەی (ب)ی پەیرەوی ناوخۆ سەرۆکایەتی دەیتوانی لیژنە دروستبکات و لە دەسەلاتی خۆی بوو،[٥٠] بەڵام نەکرا. بیانوش ئەوەبوو گوایە لە سەرۆکایەتی هەرێم لیژنەیەك بۆ هەمان مەبەست پێکهێنراوە، بەلام دواتر پەرلەمان لە ئەنجامی بەدواداچوونەکانی ئەم لیژنەیەشی نەپێچایەوە کە ئەمە کاری پەرلەمانە، ئەمە لەکاتێکدا لیژنەکەی سەرۆکی هەرێم هیچ ئەنجامێکی نەبوو و تا ئێستاشی لەگەڵدابێت چ لەلایەن سەرۆکایەتی هەرێم و چ لەلایەن پەرلەمانەوە بێدەنگی لەئاست ئەو کارەساتە مرۆییە جەرگبڕەدا کراوە.

---

(٤٩) – لە مادەی (٤٧)ی پەیرەوی ناوخۆ هاتووە: پەرلەمان بۆی هەیە لیژنەی کاتی و لیژنەی لێکۆلینەوە پێکبهێنێت بەگوێرەی پێویستی ئەو بابەتانەی خراونەتە روو.

(٥٠) – بڕگەی (ب) لە مادەی (٤٨)ی پەیرەوی ناوخۆدا هاتووە: لەکاتی پشووی پەرلەماندا لەلایەن دەستەی سەرۆکایەتیەوە لیژنەکانی لێکۆلینەوە پێکدەهێنرێن.

ئەنجام

لەکۆتاییدا دەکرێت ئەنجامی کارەکانی خولی چوارەمی پەرلەمانی کوردستان لەم چەند خاڵەدا بخەینە ڕوو، کە لەم خولەدا:

ژ	کەموکورییەکان لە خولی چوارەمدا	چی بکرێت لە خولی پێنجەمدا
١.	شەفافیەت لە کاری پەرلەمانیدا نەبوو، زانیاری بە ڕۆژنامەنوسان نەدەدرا، بەشی زۆریی کۆبوونەوەکان بە داخراوی دوور لە چاوی ڕاگەیاندن و جەماوەر بەڕێوە دەچوون، بێ ئەوەی بابەتێکی هەستیاریش هەبێت، کە بەپێی پەیرەو شایەنی ئەوەبێت بڕیاری داخستنی کۆبوونەوەکە بدرێت، ئەمەش بووە مایەی ئەوەی دابڕانێك لەنێوان خەڵك و پەرلەماندا هەبێت و بەچاوی گومانەوە لە پەرلەمان بڕوانرێت.	بەپێی یاسا زانیاری بە ڕۆژنامەنوسان بدرێت. کۆبوونەوەکان داخراونەبن و بۆ هاوڵاتیان پەخش بکرێن، بۆ ئەوەی هاوڵاتیان بەگومانەوە لە هەنگاوەکانی پەرلەمان نەڕوانن و متمانەیان پێی هەبێت.
٢.	لە خولی چوارەمدا زۆرترین پێشێلی پەیرەوی ناوخۆ کرا. لە زۆرینەی کۆبوونەوەکانی پەرلەماندا بەرنامەی کار ڕانەدەگەیەنرا. بێسەروبەرەیی بە کۆبوونەوەکانەوە دیار بوو، ناوی خولەکان و کاتەکانیان دیار نەبوو، ژمارەی کۆبوونەوەکان تێکەڵ بوون، ئالوگۆڕی بەرنامەی کار دەکرا، لەنێو کۆبوونەوەدا برگە بۆ بەرنامەی کار زیاد دەکرا، ئەمەش نیشانەی لاوازی و نەشارەزایی دەستەی سەرۆکایەتی دەگەیەیاند.	پەیرەوی ناوخۆ وەك خۆی جێبەجێ بکرێت و ئەو پێشێلکاریانەی لەخولی چوارەمدا کراون دووبارە نەکرێنەوە، خولەکان بەرێکوپێکی ناوبنرێن، لەکاتی خۆیاندا دەست بە کۆبوونەوەکان بکرێت، بەرنامەی کار لەکاتی خۆیدا بۆ ئەندامان ڕابگەیەنرێت و بە شاراوەیی برگەی بۆ زیاد و کەم نەکرێت، لەچوارچێوەی پەیرەودا ڕێگە بە ئەندامان بدرێت ڕای خۆیان دەربڕن، مافی ئەندام و ئەرکەکانیان دەستەبەر بکرێن، یاداشتی ئەندامان و داواکاریەکانیان لەکاتی خۆی بخرێنە ڕوو.
٣.	زۆرینەی پەرلەمانتاران وەك پێویست بەئەرکی سەرشانی خۆیان هەڵنەساون، هەر لە زۆری ڕێژەی ئامادەنەبوون لە کۆبوونەوەکانی پەرلەمان، کۆنەبوونەوەی لیژنەکان، نەنوسینی ڕاپۆرت لەسەر پرۆژە یاساکان و هتد.	ئەندامان بە ئەرکی سەرشانی خۆیان هەڵسن، لەلایەن سەرۆکایەتی پەرلەمانەوە ئیجرائات بکرێت لە کەموکورییەکانیان و لەلایەن حزبەکانیشیانەوە چاودێری بکرێن، لەکۆبوونەوەکان ئامادەبن
٤.	لیژنەکانی پەرلەمان وەك پێویست کاری خۆیان ئەنجام نەداوە لە نوسینی ڕاپۆرت لەسەر پرۆژەیاساکان و وەك پێویست چاودێری ئەو وەزارەت و دەستەو فەرمانگەکانیان نەدەکردوو کاری چاودێریکردن لاواز بوو.	پێویستە بەپێی پەیرەو لیژنەکان لە کاتی دیاریکراودا ڕاپۆرت لەسەر پرۆژە یاساکان بنوسن، چالاك بن لەچاودێریکردنی ئەو وەزارەت و دەستەو فەرمانگانەی دەکەونە چوارچێوەی تایبەتمەندێتی پسپۆریەکانیانەوە.
٥.	ژمارەی کۆبوونەوەکانی پەرلەمان بە بەراورد بەو پێنج ساڵەی تەمەنی کەم بوو. بەپێی بەرنامەی کاری فەرمیی پەرلەمان (١٠٤)دانیشتنی ئەنجامداوە، کە ئەمەش لەگەڵ پەیرەو و کاری پەرلەمانی و ئەو هەموو گرفت و قەیرانانەی هەبوون ناگونجێت.	پێویستە پەرلەمان بەپێی پێویست کۆبوونەوەکانی ئەنجامبدات.
٦.	لەلایەن ئەندامان و حکومەتەوە ٣٠٩ پرۆژە یاسا و بڕیار	پرۆژەیاساکان بەپێی پێویستی پێشکەش بکرێن، دوابەدوای

	پێشکەشکراون، ٢١٣ یان خوێندنەوەی یەکەمیان بۆکراوە و ئاراستەی لیژنە پەیوەندیدارەکان کراون، ٩٦ پرۆژەش مانەوەو خوێندنەوەیان بۆ نەکرا، ئەوە دەگەیەنێ کە پەرلەمان و لیژنەکان کارا نەبوون، بۆیە ئەو ژمارە زۆرەی پرۆژە یاسا ماونەتەوەو نەکراون بە یاسا، کە تەنها (١٠٪)ی ئەو پرۆژانە کراون بە یاسا کە پێشکەشکرابوون.	پێشکەشکردنیشیان راستەوخۆ لەلایەن لیژنە پەیوەندیدارەکانەوە بەپێی پەیرەو راپۆرتیان لەسەر بنوسرێت و پشتگوێ نەخرێن، لەئاست کەمتەرخەمی لیژنەکاندا سەرۆکایەتی پەرلەمان رێکار بگرێتە بەر.
.٧	ژمارەیەك پرۆژە یاسا دوای کارکردنێکی زۆریش لە لیژنەکان، خوێندنەوەی دووەمیان بۆ نەکرا. چەند پرۆژە یاسایەکی گرنگ لەبەردەست خولی چوارەمدا بوو لەوانە (پرۆژە یاسای چاکسازی لە مووچە و دەرماڵەکان، هەمواری یاسای بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر، بەرکارکردنی یاسای بازرگانی بە مرۆڤ، خوێندنەوەی دووەم بۆ پرۆژە یاسای بیمەی کۆمەڵایەتی) بەڵام ئەو یاسایانە بەو شێوەیەی لە بەرژەوەندی خەڵك بوو دەرنەچوێنران.	تا هەموو لایەنەکانی پرۆژەیاساکان دیراسەنەکرێن، ناکرێت کاریان لەسەر بکرێت و کاتی پێ بەفیڕۆ بدرێت، کاتێك پرۆژە یاساش تەواو بوو پێویستە بخرێتەوە بەرنامەی کار و پەسەند بکرێت.
.٨	لەماوەی پێنج ساڵدا، تەنها (٣٢) یاسا و (٨) بریاری دەرکرد، سەرەرای ئەوەی کە خوێندنەوەی یەکەم بۆ (٢١٣) پرۆژە یاسا کرابوو. زۆرینەی ئەو یاسایانەی پەسەندیش کران نەچوونە بواری جێبەجێکردنەوە، یاخود پێشێلکراون، بەبێ ئەوەی پەرلەمان هیچ قسەیەکی هەبووبێت.	بەپێی پێویست پەرلەمان هەوڵ بدات لەو بۆشاییە یاساییانەی هەن یاسا پەسەند بکات، بەرگریکاریش بێت لەسەر جێبەجێکردنیان و لەکاتی جێبەجێ نەکردن یا پێشێلکردنیان لێپێچینەوە بکات.
.٩	ئەو یاسایانەی لەو ماوەیەدا دەرچوون زۆرینەیان یا ناڕەزاییان لەسەر بووە و دەرەنجامی خراپیان لێکەوتۆتەوە، بۆنمونە: یاسای درێژکردنەوەی خولی هەڵبژاردنی چوارەمی پەرلەمانی کوردستان، یاسای دابەشکردنی دەسەڵاتەکانی سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان بەسەر دامەزراوە دەستوورییەکانی هەرێم، یاسای لێبووردنی گشتی لەهەرێمی کوردستان، یاسای بەخشین و چاندنی ئەندامەکانی لەشی مرۆڤ، یاسای رێگریکردن لە زیادەڕۆیی و لابردنی لەسەر زەوی و زارو مولکی دەوڵەت، یاسای هەڵپەساردنی دامەزراوەی سەرۆکایەتیی هەرێم، یاسای نەهێشتنی بازرگانیکردن بە مرۆڤ، هەموارکردنی سێیەمی یاسای پیادەکردنی یاسای بەکرێدانی خانوو بەرە.	ئەو یاسایانەی دەرچوێنراون و گرفتیان هەیەو ناڕەزاییان لەسەرە پێداچوونەوەیان بۆ بکرێت و هەموار بکرێنەوە.

١٠	ئەو بڕیارانەی دەرکراون نەچوونەتە بواری جێبەجێکردنەوە یاخود پێشێلکراون، بەبێ ئەوەی پەرلەمان هیچ قسەیەکی هەبووبێت.	پەرلەمان بەدواداچوون بۆ بڕیارەکانی خۆی بکات و جێبەجێ بکرێن.
١١	لە خولی چوارەمی پەرلەماندا کۆمەڵێك یاسای عیراقی بەرکار کران. ئەمەش نەنگی بوو بۆ پەرلەمانی کوردستان، کە پێویست بوو یاسای خۆی هەبێت نەك یاساکانی عیراق بەرکار بکات.	پەرلەمانی کوردستان هەوڵ بدات زۆرترین یاسای خۆماڵی تایبەت بە هەرێم پەسەند بکات و کەمترین یاسای عیراقی بەرکار بکات.
١٢	ئەو هێزە سیاسیانەی ئەندامیان لە پەرلەماندا هەبوو، ڕۆڵی پەرلەمانیان نادیدە گرتبوو، حیسابیان بۆ بڕیار و ڕاسپاردەکانی نەدەکرد.	پەرلەمان بەرزترین دەزگای یاسایی و سیاسی و شەرعیی هەرێمە، ناکرێت ڕۆڵی نادیدە بگیرێت.
١٣	پەرلەمان لە ئاست لێپێچینەوە لە دەسەڵاتی جێبەجێکردن لاواز بوو، نەیتوانی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی یا هیچ وەزیرێك بانگهێشتی پەرلەمان بکات بۆ لێپێچینەوە.	پەرلەمان بەپێی پەیڕەو بەئەرکی چاودێریکردنی دەسەلاتی جێبەجێکردن هەڵبسێت.
١٤	هەولی ناوزڕاندنی پەرلەمان و پەرلەمانتاران دەدرا لەلایەن دەزگا ڕاگەیاندنەکان بە گشتی و دەزگاکانی لایەنە سیاسیەکان بەتایبەتی.	پێویستە ڕێز لە پەرلەمانتار بگیرێت و کەسایەتیی بپارێزرێت.
١٥	پرسی سەرۆکایەتی هەرێم هۆکاری سەرەکیی قەیرانەکانی هەرێم بوو بە هەلپەسێردراوی مایەوە.	پرسی سەرۆکایەتی هەرێم لەچوارچێوەی یاسادا چارەسەر و جێگیر بکرێت.
١٦	لە (٢٠١٥/١٠/١٢) ڕێگری لە سەرۆکی پەرلەمان کراو بچێتەوە پەرلەمان کە پێشێلی یاسا بوو. ئەمەش بووە هۆی پاشەکشەی دیموکراسیەت و شەرعیەتی یاسایی هەرێمی کوردستان لە ئاستی ناوخۆیی و نێودەوڵەتی کەوتە ژێر پرسیارەوە. بووە هۆی بێ متمانەیی خەلك بە پەرلەمان وەك باڵاترین دەزگای هەرێم و باوەڕ نەمان بە دەنگدان و هەڵبژاردن. هەرچەندە ئەم کارە لەلایەن پارتی دیموکراتی کوردستانەوە کرا، بەلام چوار حزبەکەی تریش خەمسارد بوون لە کاراکردنەوەی و هەنگاوی عەمەلیان نەنا.	جارێکی تر ڕێگری لە سەرۆکی پەرلەمان نەکرێت.
١٧	پەکخستنی پەرلەمان کاریگەریی نەرێنی و خراپی لەسەر دامودەزگاو دامەزراوە فەرمیەکانی تریش کردبوو، بۆ نمونە وەك دەستەکانی (مافی مرۆڤ) و (دیوانی چاودێری) و (دەستەی نەزاهە) و (کۆمسیۆنی هەڵبژاردن) و زۆربەی	چاو بەو دەستانەدا بخشێنرێتەوەو گرفتە یاساییەکانیان چارەسەر بکرێن.

	ئیش و کارەکانی ئەوانیش وەستابوون یا وەك پێویست بەڕێوە نەدەچوون. دەستەکانی (مافی مرۆڤ) و (دەستپاکی) و (دیوانی چاودێری دارایی) ماوەی یاسایی سەرۆکەکانیان بەسەر چووبوون، دەبوایە بەپێی یاسا چارەسەرییان بۆ بکرێت، بەڵام هیچ ڕێو شوێنێك نەگیرایەبەر، ئەمەش پێشێلی یاسا بوو.	
١٨	پرۆسەی هەناردەکردنی نەوت یەکێك بوو لە هۆکاری قەیرانەکان، لەکاتێکدا سندوقی داهاتە نەوتیەکان کە یاساکەی لە پەرلەمان پەسەندکرا، بەڵام پێکهێنانی ئەنجومەنەکەی و متمانەدان بە ئەندامەکانی لە پەرلەمان پەکخراو، کە هۆکارەکەی ململانێی حزبەکان بوو لەسەر پشکیان لەو ئەنجومەنەدا.	سندوقی داهاتە نەوتیەکان پێکبهێنرێت و ئەندامەکانی دەستنیشان بکرێن و دەستبەکار بێت.
١٩	نە پەرلەمان و نە ئەو دەستانەی بەحیساب سەربەخۆن، سەربەخۆیی داراییان نەبوو، هەموویان بە پەرلەمانیشەوە چاو لە دەستی وەزارەتی دارایی بوون کە موچەیان پێبدات یاخود بڕێکی کەم بودجەیان بۆ دیاری بکات.	سەربەخۆیی دارایی پەرلەمان و دەستە سەربەخۆکان دابین بکرێت و بپارێزرێت.
٢٠	سەرۆکی پەرلەمان نامەی دەستلەکار کێشانەوەی پێشکەش کرد، بەڵام نەخرایە بەرنامەی کارەوە کە ئەمەش پێچەوانەی یاساو پەیرەوی ناوخۆ بوو.	پەیرەو شکێنی رابگیرێت.
٢١	هەندێك ئەندامی پەرلەمان دەوامیان نەدەکرد و هیچ ئیجرائاتێکیان بەرامبەر نەکرا.	ئیجرائات بەرامبەر ئەو ئەندامانە بکرێت کە دەوام ناکەن یا ئەرکەکانیان بەجێ ناگەیەنن.
٢٢	هەرەشەو چاو سورکردنەوە لە هەندێك لە ئەندامانی پەرلەمان لەلایەن چەند لایەن و کەسانێکەوە، بۆئەوەی پەرلەمانتاران ساردببنەوە لەسەر بەجێگەیاندنی ئەرکەکانیان.	ئەندامی پەرلەمان پارێزبەندی هەیەو ناکرێت سوکایەتی پێ بکرێت یا هەرەشەو دەستدرێژی بکرێتە سەر، پێویستە کەسایەتی ئەندامی پەرلەمان ڕێزلێگیراو بێت.
٢٣	ڕۆڵی پەرلەمان لە گۆڕەپانی سیاسیی هەرێمی کوردستاندا لەبەرچاو نەگیرا، لە ڕووداوە گرنگ و چارەنوسسازەکاندا پەرلەمان پەراوێز خرابوو، هەرچەندە بەپێی بڕیاری ژمارە (١)ی ساڵی (٢٠٠٥) دەبێت سەرکردایەتی سیاسی کوردستان بۆ بڕیارە چارەنوسسازەکانی بۆ پەرلەمان بگەڕێتەوە.	پەرلەمان بەرزترین دەزگای یاسایی و سیاسیی هەرێمەو پێویستە لەپرسە چارەنوسسازەکاندا ڕۆڵی بەرچاو بێت و پەراوێز نەخرێت.
٢٤	هەژمونی کاری پەرلەمانی لە کوردستان لەژێر هەرەشەدا بوو، نەیدەتوانی ئەو یاسایانە پەسەند بکات کە دەسەڵاتی	سەربەخۆیی پەرلەمان پارێزراوبێت و هەژمونی سەپێنراوی حزب و حکومەت و کەسایەتیەکانی دەرەوەی لێ دوور

	جێبەجێ کردن رەزامەند نەبوو لەسەریان، حکومەت هەژموونی خۆی بەسەر پەرلەماندا سەپاندبوو.	بخرێتەوەو ئازاد بکرێت لەوەی بەپێی یاسا کاری خۆی بکات.
٢٥	پرۆسەی دیموکراسی لە هەرێمی کوردستاندا لە پاشەکشەدا بوو، ئەو یاسا مەدەنیانەی لە پەرلەمانی کوردستانەوە دەرچوو بوون پێشێلکران، کۆسپ لەبەردەمیاندا دروستکران و ئازادییەکان بەرتەسک کرانەوە، بۆ نمونە: یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠١١ی رێکخراوە ناحکومیەکان و یاسای ژمارە (١١)ی ساڵی ٢٠١٣ی مافی بەدەستهێنانی زانیاری و بڕیاری ژمارە (٥)ی ساڵی ٢٠١٣ی پەیمانی هاوبەشی و گەشەپێدانی نێوان دەسەڵاتە گشتیەکان و رێکخراوە ناحکومیەکان و چەندان یاسای تر.	ئەو یاسا مەدەنیانەی پەسەندکراون بەزووترین کات بخرێنە بواری جێبەجێکردنەوە.
٢٦	هەرچەندە زۆرینەی ئەندامانی پەرلەمان بۆچوونیان باش بوو سەبارەت بە پرۆژەی چاودێری کردنی پەرلەمان و لەگەڵ ئەوەدابوون پەرلەمان لەلایەن رێکخراوەکانەوە چاودێری بکرێت. بەلام ئەقلیەتێك هەبوو رێگری لەوە دەکرد و باوەڕیان بە شەفافیەت نەبوو.	دەرگای پەرلەمان کراوە بێت بۆ رێکخراوەکان بەمەبەستی چاودێری کردنی ئەدای نوێنەرانی خەڵك.
٢٧	پەرلەمانی کوردستان بە کارەکانی خۆی هەڵنەستا لە ئامادەکردن و پاك کردنەوەی تۆماری دەنگدەراندا. وەك پێویست چاودێری کارەکانی کۆمسیۆنی هەڵبژاردنەکانی نەکرد. حکومەت هاوکار نەبوو و ئەرکی خۆی بەجێ نەگەیاند لە ئامادەکردن و پاك کردنەوەی تۆماری دەنگدەراندا، بەتایبەت (وەزارەتی بازرگانی، وەزارەتی داد، وەزارەتی ناوخۆ، وەزارەتی پێشمەرگە، وەزارەتی دارایی، ئەنجومەنی ئاسایش). هەماهەنگی نەبوو لەنێوان کۆمسیۆن و وەزارەتی تەندروستی و وەزارەتی داد و ئەنجومەنی دادوەری بۆ سڕینەوەی ناوی مردووەکان.	پەرلەمان بەوردی چاودێری ئیشوکارەکانی کۆمسیۆنی هەڵبژاردنەکان بکات، پێداویستیەکانیان بۆ دابین بکات، هەماهەنگیان بۆ رێك بخات. لەکاتی کەمتەرخەمی حکومەت و لایەنە پەیوەندیدارەکاندا لەم بوارەوە ئیجرائات بکات.
٢٨	بودجەی پێویست بۆ کۆمسیۆن و ئیش و کارەکانی تەرخان نەکرا.	بودجەی پێویست بۆ کۆمسیۆن تەرخان بکرێت.
٢٩	ماوەی پێنج ساڵ بودجەی هەرێم نەنێردرایە پەرلەمان. ناردنی پرۆژەی بودجە هیچ پەیوەندی بە قەیرانی داراییی نەناردنی پشکی بودجەی هەرێم لە بەغداوە نەبوو، خۆ داهاتی ناوخۆ هەبوو، خۆ حکومەت بەردەوام نەوتی	بودجەی هەرێم سالانە لەکاتی خۆیدا بنێردرێتە پەرلەمان.

	دەفرۆشت، بەڵام ماوەی پێنج ساڵ حکومەت پرۆژەی بودجەی نەنارد بۆ پەرلەمان، ئەمەش پەیوەندی بە شاردنەوەی سەرچاوەکانی داهات و نەبوونی شەفافیەتەوە هەبوو.	
٣٠	ماوەی پێنج ساڵ حکومەت ژمێرەی کۆتایی نەناردە پەرلەمان.	فشار بخاتە سەر حکومەت بەمەبەستی ناردنی ژمێرەی کۆتایی.
٣١	پرسی دەستور کاری لەسەر کراو یاسای بۆ دەرچوو و لیژنەشی بۆ پێکهات، بەلام ماوەی یاسایی لیژنەکە بەسەرچوو و کارەکانی وەستا و ماوەکەشی درێژ نەکرایەوە.	پرسی دەستور چارەسەر بکرێت و لیژنەکە بەپێی یاسا پێکبهێنرێتەوەو دەست بە ئیش و کارەکانی بکاتەوە.
٣٢	دەرکردنی پەیرەوی تازە کارێکی باش بوو، سەرباری ئەو تێبینیانەش کە لەسەریەتی، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا لەکاتی پەسەندکردنیدا پەرلەمان رایگەیاند کە لەگەڵ دەرچوونیدا دەچێتە بواری جێبەجێکردنەوە، کەچی خول تەواو بوو تەنها (جێگر و سکرتێر) ناونیشانەکانیان گۆڕا بۆ (جێگری یەکەم و دووەم) هیچ بڕگەیەکی تری جێبەجێنەکرا، ئەمە لە کاتێکدا ئەم گۆرانکارییە پێچەوانەی یاسای هەڵبژاردنە و لەوێ جێگر و سکرتێر هەیە نەك جێگری یەکەم و دووەم، نە لیژنەکانی ناویان هاتبوو هەڵوەشانەوەو لێکدران، نە پەیکەری بەڕێوەبردنی پەرلەمان دەستنیشانکراو...هتد.	پەیرەوی تازە جێبەجێ بکرێت، ئەگەر هەر هاودژییەکیشی هەیە لەگەل یاسا بەرکارەکاندا چارەسەر بکرێت.

خشتەی ژمارە (١٥)

پوختەی کاری پەرلەمان لەماوەی پێنج ساڵی خولی چوارەمیدا

(٢٠١٨/١١/٦-٢٠١٣/١١/٦)

ژ	ناونیشان	ژمارە
١	ژمارەی دانیشتنەکانی پەرلەمان	١٠٤
٢	ژمارەی بڕگەی کار	٣٥٢
٣	ژمارەی بڕگەی کار/ جێبەجێکراو	١٩٦
٤	ژمارەی بڕگەی کار/ جێبەجێ نەکراو	١٥٦
٥	پرۆژە یاسا کە پێشکەشی سەرۆکایەتی پەرلەمان کراون	٣٠٩
٦	ژمارەی پرۆژە یاسا کە خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کراوە لەسەرەتای دەستبەکار بوونی پەرلەمانەوە	٢١٣
٧	پرۆژەیاسا کە خوێندنەوەی بۆ نەکراوە	٩٦
٨	ژمارەی یاسای پەسەند کراو	٣٣
٩	ژمارەی بڕیاری پەسەند کراو	٨
١٠	ژمارەی ئەندامانی ئەنجومەنی وەزیران کە لەلایەن ئەندامانەوە داواکراون لە هۆڵی پەرلەمان ئامادەبن	٣٣
١١	ژمارەی ئەندامانی ئەنجومەنی وەزیران لەسەر داوای ئەندامان لە هۆڵی پەرلەمان ئامادەبوون	١٣
١٢	ژمارەی ئەندامانی ئەنجومەنی وەزیران کە لەلایەن ئەندامانەوە داواکرابوون بۆ هۆڵی پەرلەمان، بەڵام ئامادە نەبوون	٢٠
١٣	ژمارەی ئەندامانی ئەنجومەنی وەزیران لەسەر داوای خۆیان لە هۆڵی پەرلەمان ئامادەبوون	٢
١٤	ژمارەی لێپرسینەوە (استجواب) ئەندامانی ئەنجومەنی وەزیران	٠
١٥	ژمارەی کۆبوونەوەی لیژنەکان	٥٥٤
١٦	ژمارەی راپۆرتی لیژنەکان لەسەر پرۆژە یاسا نوسراوە لەسەرەتای دەست بەکار بوونی پەرلەمانەوە تا ئێستا	١٤٩
١٧	ژمارەی راپۆرتی لیژنەکان لەسەر پرۆژە یاسا کە نەنوسراوە	٣٤٦
١٨	ژمارەی پرسیاری ئەندامان کە ئاراستەی حکومەت کراوە	٨٢٦
١٩	ژمارەی پرسیاری ئەندامان کە وەڵامدراوەتەوە	٥٢٤
٢٠	ژمارەی پرسیاری ئەندامان کە وەڵام نەدراوەتەوە	٣٠٢
٢١	ژمارەی ئامادە نەبووانی ئەندامان لە کۆبوونەوەکان (لە کۆبوونەوەکانی ئەم دوواییانەدا ڕێژەی غیاباتی ئەندامانمان دەست نەکەوتووە بۆیە هەر ژمارە کۆنەکەیە)	١١٨٣

له بلاوكراوەكانی ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشە پێدان

یەکەم: بە زمانی کوردی:

١- خستنەڕووی ١٠١ گیروگرفتی پەروەردەیی لەپێناو چارەسەرکردنیان، نامەیەکی کراوە بۆ بەرێز وەزیری پەروەردە، هەولێر، ٢٠١٤.

٢- گرفتەكانی خوێندنی باڵاو گەڕان بەدوای چارەسەردا، خستنە ڕووی (١٤٠) گرفت، لە نامەیەکی کراوەدا بۆ بەڕێز وەزیری خوێندنی باڵا، هەولێر، ٢٠١٤.

٣- دیاردەی وازهێنان لە خوێندن لە هەرێمی کوردستاندا، گرفت و چارەسەر، هەولێر، ٢٠١٤.

٤- چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەكانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی یەکەم، (٦/١١/٢٠١٣-٦/١١/٢٠١٤)، هەولێر، ٢٠١٤.

٥- کاری هاوبەشی نێوان رێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی و دامودەزگەکانی خوێندنی باڵا لە هەرێمی کوردستان، هەولێر، ٢٠١٥.

٦- چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەكانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی دووەم، (١/٩/٢٠١٤-٢٨/٢/٢٠١٥)، هەولێر، ٢٠١٥.

٧- چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەكانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی سێیەم، (١/٣/٢٠١٥- ٣١/٨/٢٠١٥)، هەولێر، ٢٠١٥.

٨- چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەكانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی چوارەم، (١/٩/٢٠١٥- ١٢/١١/٢٠١٥)، سلێمانی، ٢٠١٥.

٩- چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەكانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی پێنجەم، (١/٩/٢٠١٥-٢٩/٢/٢٠١٦)، سلێمانی، ٢٠١٦.

١٠- چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەكانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی شەشەم، (١/٣/٢٠١٦- ٣١/٨/٢٠١٦)، سلێمانی، ٢٠١٦.

١١- چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەكانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی حەوتەم، (١/٩/٢٠١٦-٢٨/٢/٢٠١٧)، سلێمانی، ٢٠١٧.

١٢- چاودێری کردنی پەرلەمان لە روانگەی ئەندامانی پەرلەمانی کوردستانەوە ، راپۆرتی هەشتەم، سلێمانی، ٢٠١٧.

١٣- تۆماری دەنگدەرانی هەرێمی کوردستان لەنێوان بێگەردی و ساختەكاریدا ، راپۆرتی نۆیەم، سلێمانی، ٢٠١٧.

١٤- چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەكانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی دەیەم، (١/٣/٢٠١٧- ١٥/١١/٢٠١٧)، سلێمانی، ٢٠١٧.

١٥- ڕەوشی خوێندنی پیشەیی لە پارێزگاکانی سلێمانی و هەڵەبجە، سلێمانی، ٢٠١٧.

١٦- خوێندنی ناحكومی لەنێوان كوالیتی و بازرگانیدا، سلێمانی، ٢٠١٧.

١٧- چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەكانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی یانزەهەم، (٦/١١/٢٠١٧- ٦/٣/٢٠١٨)، سلێمانی، ٢٠١٨.

١٨- چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەكانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی دوانزەهەم، (٦/٣/٢٠١٨- ٦/١١/٢٠١٨)، سلێمانی، ٢٠١٨.

١٩- پەروەردە لەبەردەم ئالنگاری و گرفتی چارەنەكراودا، هەولێر، ٢٠١٩.

٢٠- خوێندنی باڵا لەبەردەم ئالنگاری و گرفتی چارەنەكراودا، هەولێر، ٢٠١٩.

٢١- راپۆرتی چاودێری بۆ هەڵبژاردنی خولی پێنجەمی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی یەکەم، دەنگدانی تایبەت، سلێمانی، ٢٠١٨.
٢٢- راپۆرتی چاودێری بۆ هەڵبژاردنی خولی پێنجەمی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی دووەم، دەنگدانی گشتی، سلێمانی، ٢٠١٨.
٢٣- هەڵسەنگاندنێك بۆ کارەکانی خولی چوارەمی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی سیانزەهەم، (٢٠١٣/١١/٦-٢٠١٨/١١/٦)، سلێمانی، ٢٠١٩.

دووەم: بە زمانی عەرەبی:

١- مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير الاول، (٢٠١٣/١١/٦-٢٠١٤/١١/٦)، اربيل، ٢٠١٤.
٢- مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير الثاني،(٢٠١٤/٩/١-٢٠١٥/٢/٢٨)، اربيل، ٢٠١٥.
٣- مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير الثالث، (٢٠١٥/٣/١- ٢٠١٥/٨/٣١)، اربيل، ٢٠١٥.
٤- مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير الرابع، (٢٠١٥/٩/١- ٢٠١٥/١١/١٢)، السليمانيه، ٢٠١٥.
٥- مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير الخامس، (٢٠١٥/٩/١-٢٠١٦/٢/٢٩)، السليمانيه، ٢٠١٦.
٦- مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير السادس، (٢٠١٦/٣/١- ٢٠١٦/٨/٣١)، السليمانيه، ٢٠١٦.
٧- مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير السابع، (٢٠١٦/٩/١-٢٠١٧/٢/٢٨)، السليمانيه، ٢٠١٧.
٨- الرقابة علي البرلمان من وجه نظر نواب برلمان كوردستان، التقرير الثامن، السليمانيه، ٢٠١٧.
٩- سجل الناخبين في اقليم كوردستان بين النقاء والاحتيال ، التقرير التاسع، السليمانيه، ٢٠١٧.
١٠- مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير العاشر، (٢٠١٧/٣/١- ٢٠١٧/١١/١٥)، السليمانيه، ٢٠١٧.
١١- مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير الحادي عشر، (٢٠١٧/١١/٦- ٢٠١٨/٣/٦)، السليمانيه، ٢٠١٨.
١٢- مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير الثاني عشر، (٢٠١٨/٣/٦- ٢٠١٨/١١/٦)، السليمانيه، ٢٠١٨.
١٣- تقرير الراقابه على انتخابات الدوره الخامسه لبرمان كوردستان، التقرير الاول، التصويت الخاص، السليمانيه، ٢٠١٨.
١٤- تقرير الراقابه على انتخابات الدوره الخامسه لبرمان كوردستان، التقرير الپانى، التصويت العام، السليمانيه، ٢٠١٨.
١٥- تقيم اعمال الدورة الرابعة لبرلمان كوردستان، التقرير الثلاثة عشر، (٢٠١٣/١١/٦-٢٠١٨/١١/٦)، السليمانيه، ٢٠١٩.

سێیەم: بە زمانی ئینگلیزی:

1- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, The first report,(6/11/2014-6/11/2014), Erbil, 2014.
2- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, Second report, (1/9/2014-28/2/2015), Erbil, 2015.
3- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, Third Report, (1/3/2015-31/8/2015), Erbil, 2015.
4- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, Fourth Report, (1/9/2015-12/11/2015), Sulaymaniyah,2015.
5- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, Fifth report, (1/9/2015-29/2/2016), Sulaymaniyah,2016.
6- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, Sixth Report, (1/3/2016-31/8/2016), Sulaymaniyah,2016.
7- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, Seventh Report, (1/9/2016-28/2/2017), Sulaymaniyah,2017.
8- Monitoring parliament by members in kurdistan Parliament, Eighth report, Sulaymaniyah,2017.
9- Voters Registration Records between Transparency and Fraud, , Ninth Report, Sulaymaniyah,2017.
10- Monitoring parliament by members in kurdistan Parliament, Tenth report, (1/3/2017-15/11/2017), Sulaymaniyah,2017.
11- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, Eleventh report, (6/11/2017-6/3/2018), Sulaymaniyah,2018.
12- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, Twelfth report, (6/3/2018-6/11/2018), Sulaymaniyah,2018.
13- Monitoring Report on The Fifth Session of the Parliament of Kurdistan, , first report, Sulaymaniyah,2018.
14- Monitoring Report on The Fifth Session of the Parliament of Kurdistan, , Second report, Sulaymaniyah,2018.
15- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, Thirteenth report, (6/11/2013-6/11/2018), Sulaymaniyah, 2019.

بەشێك لە بڵاوكراوەو راپۆرتەكانی ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشە پێدان

PAY INSTITUTE
For Education & Development

ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردە و گەشەپێدان

کورتەیەک لەسەر ئینستتیوت:

ئینستیتیوتی پەی لە(٢٦یتشرین دووەمی٢٠١٣) لەلایەن فەرمانگەی ڕێکخراوە ناحکومیەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە تۆمارکراوە، ئینستتیوتێکی ناحکومی سەربەخۆی قازانج نەویستە.

کورتەیەک لەسەر پرۆژەکانی ئینستتیوتی پەی :

١–(پرۆژەی کاری هاوبەشی نێوان ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی و دەزگاکانی خوێندنی باڵا لە هەرێمی کوردستان):

ئەم پرۆژەیە، ئینستتیوتی پەی بەهاوکاری فەرمانگەی ڕێکخراوە ناحکومیەکانەوە ئەنجامیدا، پرۆژەکە هەوڵێک بوو بۆ پیادەکردنی بڕیاری ژمارەی (٥) ی ساڵی (٢٠١٣) ی پەرلەمانی کوردستان لەسەر (پەیمانی هاوبەشی و گشەپێدان لە نێوان دەسەڵاتە گشتییەکان و ڕێکخراوە ناحکومییەکان لە هەرێمی کوردستان) پرۆژەکە ماوەی یەک ساڵی خایاند.

٢–(پرۆژەی چاودێری پەرلەمانی کوردستان):

ئەم پرۆژەیە بریتییە لەچاودێری و هەڵسەنگاندی کارەکانی پەرلەمانی کوردستان لەسەر بنەمای (دانانی یاسا و چاودێری دامەزراوە گشتیەکان)، پرۆژەکە شەش مانگ جارێک ڕاپۆرتێک بڵاودەکاتەوە، تائێستا (١٣) ڕاپۆرت بڵاوکراوەتەوە، پرۆژەکە ماڵپەڕێکی هەیە بەناوی (ڕوانگەی پەی بۆ چاودێری پەرلەمان) بەهەردوو زمانی(کوردی، عەرەبی) زانیاری بڵاودەکاتەوە. ئەم پرۆژەیە بەهاوکاری (سندوقی نیشتیمانی بۆ پاڵپشتی دیموکراسی (NED) ئەمریکی جێ بەجێ دەکرێت .

٣–(پرۆژەی چاودێریکردنی کارەکانی وەزارەتی پەروەردە) : ئەم پرۆژەیە تائێستا (٦) ڕاپۆرتی لەسەر ئەرکەکانی وەزارەتی پەروەردە و فێرکردن بڵاوکردتەوە :

ڕاپۆرتی یەکەم : دیاردەی وازهێنان لە خوێندن لەهەرێمی کوردستان: ، ئامادەکردنی ئەم ڕاپۆرتە بەوۆرک شۆپێکی هاوبەشی نێوان هەردوو ڕێکخراوی (هاوبەندی نێودەوڵەتی بۆ بەها مرۆڤایەتیەکان و ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردە وگەشەپێدان) دەستپێکرد،وۆرک شۆپەکە لە ڕۆژانی (١٨-٢٠١٤/٦/١٩) لە هەولێر سازکرا.

ڕاپۆرتی دووەم: خستنەڕووی (١٠١) گرفتی پەروەردەیی لە پێناو چارەسەرکردنیان: ئەم ڕاپۆرتە بەناونیشانی نامەیەکی کراوە بۆ وەزیری پەروەردە، لە (٢٥ی حوزەیرانی٢٠١٤) بە میوانداری وەزیری پەروەردە و ئامادەبوونی (٦٠) مامۆستاو سەرپەرشتیار و پسپۆڕی پەروەردەیی پێشکەشکرا.

ڕاپۆرتی سێیەم: بەشداری لە کاراکردنی خوێندنی پیشەیی لە پارێزگاکانی سلێمانی و هەڵەبجەدا: ئەم چالاکیە (توێژینەوەیەکی مەیدانی بوو سەبارەت بە گرفتەکانی خوێندنی پیشەیی و ڕێگەچارەکانیان) لەلایەن (ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشەپێدان) و (ڕێکخراوی هەڵوێست)ەوە بە هاوکاری ڕێکخراوی فریاکەوتنی میللی (PAO) و ڕێکخراوی (NPA)ی نەرویجی جێبەجێکرا .

ڕاپۆرتی چوارەم: خوێندنی ناحکومی لەنێوان کوالیتی و بازرگانیدا (گرفت و چارەسەر)

ئامانجی ئەم چالاکیە ئامادەکردنی ڕاپۆرتێک بوو لەسەر خوێندنی ناحکومی، دەستنیشانکردنی (گرفت و چارەسەر)، ناوەندی پارێزگا سلێمانی وەک نموونە وەرگیرابوو، پرۆژەکە لەلایەن (ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشەپێدان) بەهاوکاری ئینستتیوتی ریفۆرم بۆ گەشەپێدان (RID) و ڕێکخراوی (NPA)ی نەرویجی جێبەجێ کرا.

ڕاپۆرتی پێنجەم: پەروەردە لەبەردەم گرفت و ئاڵنگاری و گرفتی چارەنەکراودا

ئەم چالاکیە کۆنفرانسێک و بڵاوکردنەوەی ڕاپۆرتێکی هەڵسەنگاندن بوو لەسەر کارەکانی وەزاەرتی پەروەردەی حکومەتی هەرێمی کوردستان لەماوەی پێنج ساڵدا، کۆنفرانسەکە (٧) پەنێلی لەلایەن مامۆستایان و کەسانی شارەزاوە تێدا پێشکەشکرا، و ڕاپۆرتەکەش بەهاوکاری تیمێک مامۆستای شارەزا نوسرایەوە .

٤–پرۆژەی چاودێریکردنی کارەکانی وەزارەتی خوێندنی باڵا :

چاودێری کارەکانی وەزارەتی خوێندنی باڵا یەکێکی ترە لە پرۆژەکانی چاودێری ئینستتیوتی پەی، یەکەم ڕاپۆرتی ئەم پرۆژەیە لەو (٢٢ی تموزی٢٠١٤) بەمیوانداری وەزیری خویندنی باڵا و ئامادەبوونی (٨٠)کەس لە سەرۆک و مامۆستایانی زانکۆ و نوێنەری ڕێکخراوەکان و دەزگاکانی ڕاگەیاندن پێشکەش کرا، لە دانیشتنەکەدا وەزیری خوێندنی باڵا بڕیاریدا ڕاپۆرتەکە بۆ سەرجەم زانکۆکان بۆ ناردنی ڕاو پێشنیاریان لەسەر ڕاپۆرتەکە و کێشەکانی خوێندنی باڵا و بەڵێنی بەدواداچوونی ڕاسپاردەکانیشیدا .

٥–پرۆژەی چاودێریکردنی کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن ڕاپرسی :

ئەم پرۆژەیە لەمانگی(تەموزی٢٠١٧)وە دەستپێدەکات، لەهەریەک لەپرۆسەکانی ریفراندۆم و هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان لە(٣٠ی ئەیلولی ٢٠١٨) پێشێلکارییەکان و مەترسیەکانی بەردەم پرۆسەکەی بە چەندین یاداشتی فەرمی پێشکەشی ئەنجومەنی کۆمسیاران کردووە، لە (تشرینی ٢٠١٧) ڕاپۆرتێکی بەناونیشانی (تۆماری دەنگدەران لەنێوان بێگەردی و ساختەکاریدا) پێشکەشکرد، لەدوای هەڵبژاردنی خولی پێنجەمی پەرلەمانی کوردستانیش دوو ڕاپۆرتی لەسەر دەنگدانی تایبەت و گشتی بڵاوکردەوە.